

JAARBERICHT BREDE SCHOLEN EN INTEGRALE KINDCENTRA 2013

REGIOPLAN
BELEIDSONDERZOEK

JAARBERICHT BREDE SCHOLEN EN
INTEGRALE KINDCENTRA 2013

- eindrapport -

dr. M. de Weerd
dr. M.C. Paulussen-Hoogeboom
drs. S.T. Slotboom
drs. S. van der Pol
drs. P.J. Krooneman

Met medewerking van:
N. el Ayadi, BSc
P.E. Vrij, MSc
H.J. Wimmenhove, MSc
F. van der Woude, MSc

Regioplan
Nieuwezijds Voorburgwal 35
1012 RD Amsterdam
Tel.: +31 (0)20 – 531 53 15
Fax : +31 (0)20 – 626 51 99

Amsterdam, maart 2014
Publicatienr. 2430

© 2014 Regioplan, in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Regioplan.
Regioplan aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

INHOUDSOPGAVE

1	Inleiding	1
1.1	Een andere invulling van het jaarbericht.....	1
1.2	Begripsafbakening	1
1.3	Drie deelonderzoeken.....	2
1.4	Leeswijzer	3
2	Brede scholen en IKC's in het basisonderwijs	5
2.1	Inleiding.....	5
2.2	Aantallen brede scholen en integrale kindcentra.....	5
2.3	Profilering van brede scholen en IKC's.....	8
2.4	Conclusies.....	9
3	Brede scholen in het bo nader bezien	11
3.1	Inleiding.....	11
3.2	Een typologie van brede scholen en (integrale) kindcentra op basis van hun doelgroepen.....	12
3.3	De kwaliteit van het werk- en samenwerkingsproces	18
3.4	Doelen en activiteiten van brede scholen	25
3.5	De samenwerking tussen scholen, kinderopvanglocaties en peuterspeelzalen in brede scholen	33
3.6	Succesfactoren en belemmeringen voor brede scholen....	35
3.7	Conclusies.....	37
4	Integrale kindcentra	41
4.1	Inleiding.....	41
4.2	Start en voorbereiding.....	41
4.3	Samenwerking of één bestuur	42
4.4	Integratie	44
4.5	De proceskwaliteit in IKC's	50
4.6	Knelpunten en wensen	51
4.7	Conclusies.....	53
5	Brede scholen in het voortgezet onderwijs	55
5.1	Inleiding.....	55
5.2	Aantal brede scholen in het voortgezet onderwijs	55
5.3	Doelen en activiteiten.....	56
5.4	Organisatie van het werk- en samenwerkingsproces	60
5.5	Kwaliteit van het werk- en samenwerkingsproces	63
5.6	Succesfactoren en belemmeringen	67
5.7	Ouders, leerkrachten en leerlingen over de brede school.	68
5.8	Conclusies.....	71

6	Gemeenten over de brede school	73
6.1	Methode	73
6.2	Resultaten	74
6.3	Conclusies.....	86
Bijlagen	89
Bijlage 1	Onderzoeksaanpak basisonderwijs	91
Bijlage 2	Mogelijke verklaring voor het in het vo gevonden verschil	93

1 INLEIDING

1.1 Een andere invulling van het jaarbericht

Sinds 2001 verschijnt tweejaarlijks het Jaarbericht Brede Scholen. In de jaarberichten worden verschillende aspecten van brede scholen beschreven en wordt de ontwikkeling van het aantal brede scholen geschetst. De invulling van het huidige jaarbericht kent enkele veranderingen ten opzichte van eerdere jaarberichten.

Integrale kindcentra

Naast brede scholen zijn ook integrale kindcentra (IKC's) in de afgelopen jaren steeds meer in de belangstelling komen te staan. Daarom worden in dit jaarbericht (2013) niet alleen de aantallen en de ontwikkeling van brede scholen geschetst, maar ook die van IKC's.¹

Kwaliteit

Een andere verandering ten opzichte van eerdere jaarberichten is dat we hebben getracht de kwaliteit van brede scholen en IKC's nader in beeld te brengen. Voor het vaststellen daarvan hebben wij ons gebaseerd op de '*Kwaliteitskaart brede school en integraal kindcentrum*' die onlangs is gepubliceerd door het Landelijk Steunpunt Brede Scholen. De in deze kwaliteitskaart geformuleerde criteria hebben betrekking op de kwaliteit van het werk- en het samenwerkingsproces. Het stellen van doelen, het nagaan of deze doelen gerealiseerd worden, en het op basis daarvan bijstellen van doelen staan daarin centraal.

1.2 Begripsafbakening

Om een goed onderscheid te kunnen maken tussen brede scholen en IKC's is een duidelijk onderscheid tussen beide van belang.

Omschrijving brede scholen

Wat betreft de definitie van brede scholen is, omwille van de vergelijkbaarheid, voor dit jaarbericht dezelfde omschrijving gehanteerd als in voorgaande jaarberichten.

¹ In het jaarbericht van 2011 werd wel melding gemaakt van het verschijnsel integraal kindcentrum, maar werden IKC's nog niet betrokken bij het onderzoek.

Er is sprake van een brede school wanneer een school:

- een bredere maatschappelijke functie heeft dan die van onderwijsgever alleen;
- structurele samenwerking heeft met voorzieningen voor welzijn, kinderopvang, zorg, sport en/of cultuur;
- samen met die voorzieningen zorgt voor een substantiële verbreding van het aanbod op het gebied van educatie, welzijn, kinderopvang, zorg, sport, en/of cultuur.

Omschrijving integrale kindcentra

In het vorige jaarbericht (2011) werd voor het eerst melding gemaakt van het verschijnsel IKC. Daarbij werd vermeld dat een IKC kan worden gezien als een variant van de brede school die zich kenmerkt door intensieve samenwerking tussen onderwijs en kinderopvang. Inmiddels zijn er verschillende omschrijvingen van het begrip integraal kindcentrum in omloop. Voor dit onderzoek hebben wij een integraal kindcentrum als volgt gedefinieerd.²

Een integraal kindcentrum is een voorziening:

- die gedurende de gehele dag open is;
- die onderwijs, opvang, opvoeding, ontspanning en ontwikkeling biedt zodat kinderen er kunnen leren, spelen en ontwikkelen;
- die zich kenmerkt door een doorgaande pedagogische leerlijn als gevolg van integratie van onderwijs en opvang;
- waarbij operationele aansturing centraal plaatsvindt.

Deze definitie onderscheidt zich van sommige andere definities door geen leeftijdsgrenzen mee te nemen.

1.3 Drie deelonderzoeken

Een overeenkomst van het jaarbericht 2013 met dat van voorgaande jaren is dat ook nu drie deelonderzoeken zijn uitgevoerd.

1. een onderzoek naar brede scholen en IKC's in het basisonderwijs;
2. een onderzoek naar brede scholen in het voortgezet onderwijs;
3. een onderzoek naar brede scholen en IKC's onder gemeenten.

De werkwijze van de twee laatstgenoemde deelonderzoeken wordt in de betreffende hoofdstukken (5 en 6) kort beschreven. Het deelonderzoek in het basisonderwijs was uitgebreider van opzet en wordt daarom apart beschreven in de bijlage.

² Deze definitie van een integraal kindcentrum is alleen bestemd voor dit onderzoek. Er bestaat geen officiële definitie van integraal kindcentrum bij het ministerie van OCW.

1.4 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 gaat over de ontwikkeling van het aantal brede scholen en IKC's in het basisonderwijs. In hoofdstuk 3 beschrijven we de brede scholen in het basisonderwijs; op wie richten zij zich, wat zijn hun doelen, wat doen ze en wie bereiken ze? Daarnaast wordt in dit hoofdstuk een beeld geschetst van de kwaliteit van de brede scholen. Hoofdstuk 4 is gewijd aan IKC's die voldoen aan de criteria die daarvoor ten behoeve van dit onderzoek zijn opgesteld. Wat doen zij en waar lopen zij tegen aan? In hoofdstuk 5 kunt u lezen hoe het aantal brede scholen in het voortgezet onderwijs zich ontwikkeld heeft en wat zij willen en doen. Hoofdstuk 6 ten slotte brengt de inspanningen en wensen van gemeenten op het terrein van brede scholen en IKC's in beeld.

2 BREDE SCHOLEN EN IKC'S IN HET BASISONDERWIJS

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een actueel beeld gegeven van het aantal brede scholen en IKC's in het basisonderwijs (bo). Hoe zien scholen zichzelf en hoe profileren zij zich naar buiten toe? Dat zijn de vragen die we hier beantwoorden.

De gegevens die we in dit hoofdstuk rapporteren, zijn gebaseerd op de uitkomsten van een landelijke screeningsronde en een analyse van de websites van 601 scholen die zichzelf een brede school of IKC noemen.

2.2 Aantallen brede scholen en integrale kindcentra

Hoe noemen scholen zich?

Aan het begin van dit schooljaar zijn alle 6742 basisscholen per e-mail door ons benaderd met het verzoek een zeer korte screeningslijst in te vullen via internet. 2466 scholen (37% van de populatie) hebben aan dit verzoek gehoor gegeven.

Aantal brede scholen 2013

Uit deze screeningsronde kwam naar voren dat ongeveer drie tiende (29%) van de basisscholen zichzelf als brede school beschouwt en dat bijna een kwart van de basisscholen bezig is zich tot een brede school te ontwikkelen. Veertien procent van de basisscholen gaf aan zichzelf als IKC te zien.

Tabel 2.1 Percentage scholen in het bo dat zichzelf als brede school of IKC ziet

	n	%
Wij zijn een integraal kindcentrum	353	14,4%
Wij zijn een brede school	713	29,1%
Wij zijn bezig om ons tot een brede school te ontwikkelen	570	23,3%
Wij zijn geen brede school en ook niet bezig om ons tot een brede school te ontwikkelen	812	33,3%
Totaal	2466	100%

Ontwikkeling van het aantal brede scholen

Wanneer we het percentage brede scholen uit de screening extrapoleren naar de populatie, komen we erop uit dat naar schatting bijna 2000¹ van de basisscholen in Nederland in 2013 een brede school zijn of deel uitmaken van een

¹ 29 procent van 6742 is 1955.

brede school. In het jaarbericht van 2011 werd melding gemaakt van 1600 brede scholen. Hoewel de methode die voor dit jaarbericht is gehanteerd niet geheel hetzelfde is als die in 2011², kan worden gesteld dat het aantal brede scholen in Nederland wederom is toegenomen.

Wanneer IKC's gezien worden als een type brede school, is er zelfs sprake van een nog sterkere toename. In dat geval ziet namelijk 43,5 procent van de scholen zich als brede school.

De scholen die momenteel al brede school of IKC zijn, hebben relatief veel gewichtenleerlingen; gemiddeld 19 procent. Dat is bij scholen die momenteel bezig zijn om zich te ontwikkelen tot brede school minder het geval. Zij hebben gemiddeld 12 procent gewichtenleerlingen, wat overeenkomt met het landelijk gemiddelde. Scholen die zich nog willen ontwikkelen tot brede school hebben in verhouding minder gewichtenleerlingen, namelijk gemiddeld 9 procent.

Daarnaast zijn scholen die momenteel brede school of IKC zijn relatief vaak gelegen in stedelijke gebieden ten opzichte van scholen die nog geen brede school of IKC zijn.

Aantal integrale kindcentra 2013

Zoals al eerder vermeld, duidt veertien procent van de scholen die hebben meegedaan aan de screening zichzelf aan als IKC. De meeste hiervan voldoen echter (nog) niet aan alle vier de elementen van de in dit onderzoek gebruikte omschrijving van een IKC en een deel van hen is evenmin bezig om alle vier de elementen te ontwikkelen zoals in onderstaand schema zichtbaar wordt.

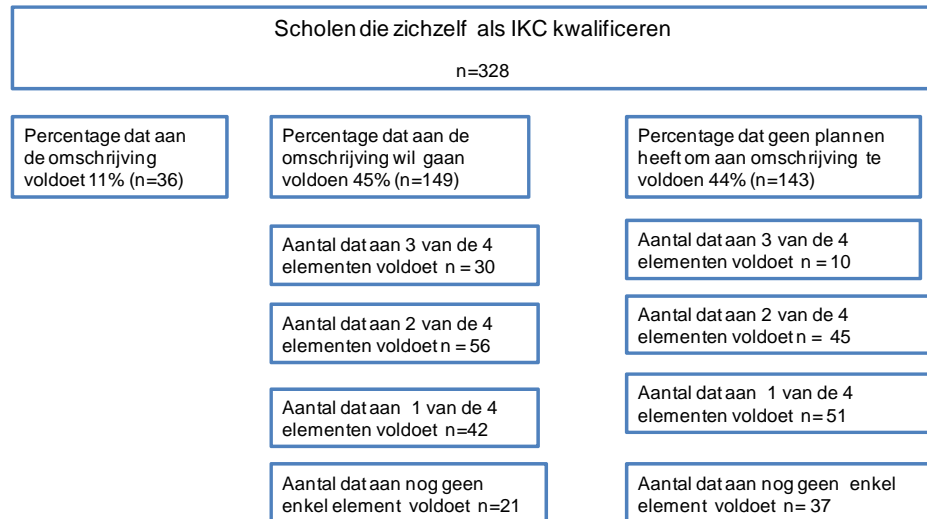
36, ofwel 11 procent, van de 353 scholen die zichzelf als IKC beschouwen, voldoen aan de vier elementen die deel uitmaken van de omschrijving van een IKC die in dit onderzoek gehanteerd wordt: zij zijn de hele dag open, bieden onderwijs, opvoeding, ontspanning en ontwikkeling, realiseren een doorgaande pedagogische leerlijn door de integratie van onderwijs en opvang en kennen een centrale aansturing.

45 procent van de scholen die zichzelf in het onderzoek als IKC hebben gekwalificeerd, is bezig om deze elementen te realiseren, maar zij verschillen in de mate waarin zij daarbij gevorderd zijn. Een aantal van hen heeft al drie van de vier elementen gerealiseerd en is bezig met de ontwikkeling van de laatste. Een deel is nog bezig om elk van de vier elementen te realiseren.

44 procent van de scholen die zegt een IKC te vormen, is niet bezig om alle vier de elementen uit de omschrijving in te voeren, maar beperkt zich tot maximaal drie van deze elementen. Ook van deze scholen voldoen de meesten toch aan ten minste een van de criteria uit de omschrijving van IKC

² Voor het jaarbericht van 2011 werden niet de scholen zelf, maar de besturen benaderd (met het verzoek om aan te geven hoeveel van hun scholen een brede school waren).

die in dit onderzoek gehanteerd wordt. Er zijn 37 scholen die zichzelf als IKC kwalificeren, maar die nog aan geen enkel criterium voldoen.

Uit bovenstaand schema kan ook worden afgelezen dat er 40 IKC's zijn die drie van de vier elementen gerealiseerd hebben. Dat ene nog niet ontwikkelde element is in de meeste gevallen de centrale aansturing.

Uit tabel 2.2 valt af te lezen welke elementen uit de omschrijving van een IKC volledig gerealiseerd zijn, in ontwikkeling zijn of enigszins gerealiseerd zijn of niet gerealiseerd zijn en evenmin in ontwikkeling zijn. Driekwart van de scholen die zichzelf in dit onderzoek als IKC gekwalificeerd hebben, is al de gehele dag geopend en biedt een dagarrangement. Bijna de helft biedt onderwijs, opvoeding, ontspanning en ontwikkeling. Ruim een kwart heeft een doorgaande pedagogische leerlijn door integratie van onderwijs en opvang gerealiseerd. Volgens bijna een vijfde is er sprake van centrale aansturing. Voor drie van de vier elementen geldt dat wanneer zij nog niet gerealiseerd zijn, zij bij de meeste IKC's in ontwikkeling zijn. Alleen voor het element centrale aansturing geldt dat niet. Ruim een derde van de IKC's is niet bezig om dit te realiseren.

Tabel 2.2 Kunt u aangeven in hoeverre het aanbod van uw IKC overeenkomt met de onderstaande vier elementen van de omschrijving van een IKC die in dit onderzoek wordt gehanteerd? (n=328)*

	Niet	Enigszins/in ontwikkeling	Volledig	Totaal
1. De hele dag open**	7%	19%	75%	100%
2 Biedt onderwijs, opvoeding, ontspanning en ontwikkeling	5%	48%	48%	100%
3. Realiseert een doorgaande pedagogische leerlijn door integratie van onderwijs en opvang	8%	64%	28%	100%
4. Wordt centraal aangestuurd	37%	45%	18%	100%

* 25 van de 353 scholen die zichzelf beschouwen als een IKC hebben niet alle vier de deelvragen beantwoord.

** Tot minimaal 18.00 uur.

2.3 Profilering van brede scholen en IKC's

Uit alle scholen die in de screening aangaven een brede school of een IKC te zijn, is een steekproef van 601 scholen getrokken. De websites van deze scholen zijn door ons geanalyseerd, wat (onder andere) informatie heeft opgeleverd over de manier waarop brede scholen en IKC's zich profileren.³

Voor de webanalyse hebben we de websites bekeken van 406 scholen die hadden aangegeven zichzelf als brede school te zien en 195 scholen die hadden aangegeven zichzelf als IKC te zien.

Profilering brede scholen

Bij 194 van de 406 scholen die zichzelf in de screening brede school noemden, is op de website geen informatie te vinden over de brede school waarvan zij deel uitmaken. Bij 212 scholen wordt de brede school wel op de website genoemd. Op 52 van deze scholen is dat zeer nadrukkelijk het geval. Bij de overige scholen moest vaak goed naar de informatie worden gezocht. Informatie over de doelgroepen en de visie van brede scholen is op de websites meestal niet te vinden. Een kwart van de ouders die geënquêteerd zijn in de verdiepende ronde is dan ook niet op de hoogte van de naam van de brede school. Ook van de leerkrachten is een kwart niet op de hoogte van de naam van de brede school.

Profilering IKC's

Bij 142 van de 195 scholen die zichzelf als IKC beschouwen, wordt het woord IKC niet genoemd op de website. Twee derde van de ouders en twee derde van de leerkrachten is niet op de hoogte van de naam van het kindcentrum.⁴

³ Het andere doel van de webanalyse was om alvast een beter beeld te krijgen van een aantal brede scholen en IKC's alvorens deze te benaderen met een verzoek tot deelname aan de verdiepende ronde.

⁴ Dit betreft een resultaat uit de verdiepende ronde waarin van elke school die daaraan deelnam een ouder en een personeelslid die zitting hebben in de MR door middel van een webenquête bevroegd zijn over de brede school/het IKC.

Bij een klein aantal van deze scholen spreekt uit de website echter wel degelijk dat het hier om een echt IKC gaat. Via deze websites kunnen ouders zich bijvoorbeeld zowel aanmelden voor de school als voor de kinderopvang.

2.4 Conclusies

Brede scholen

Het aantal brede scholen is opnieuw toegenomen ten opzichte van voorgaande jaren. Er zijn momenteel in Nederland ongeveer 2000 brede scholen in het basisonderwijs.

Op grond van het aantal scholen dat zich nog aan het ontwikkelen is tot brede school, is de verwachting dat het aantal brede scholen nog toe zal blijven nemen.

Veel scholen die zichzelf als brede school kwalificeren, profileren zich niet als zodanig. Op de websites van iets minder dan de helft van de scholen die zichzelf als brede school zien, is geen enkele informatie te vinden over de brede school. Een kwart van de ouders en een kwart van de leerkrachten is niet bekend met de naam van de brede school.

Integrale kindcentra

Van alle scholen in dit onderzoek kwalificeert 14 procent (328 scholen) zichzelf als IKC. Slechts 36 van hen voldoen echter aan de vier criteria die in dit onderzoek voor een IKC gehanteerd worden. Het aantal echte IKC's is daarmee nog zeer beperkt.

Dat een aanzienlijk groter aantal scholen in dit onderzoek zich IKC noemt dan op grond van wat zij daadwerkelijk doen, kan worden vastgesteld, duidt erop dat het een term is waarover onduidelijkheid bestaat. Overigens is het gebruik van de term IKC in de communicatie van de scholen (zoals via websites en in schoolgidsen die via de website kunnen worden ingezien) zeer beperkt. Ook de paar scholen die wel aan de criteria voldoen, gebruiken de term IKC daar niet of nauwelijks. Een groot deel (twee derde) van de ouders en de leerkrachten is dan ook niet bekend met de naam van het IKC.

Op grond van het aantal scholen dat bezig zegt te zijn met de ontwikkeling van alle vier elementen, valt te verwachten dat het aantal IKC's in de komende jaren zal toenemen.

De scholen die momenteel al brede school of IKC (menen te) zijn, hebben relatief veel gewichtenleerlingen. Het aantal gewichtenleerlingen bij de scholen die zich op dit moment ontwikkelen tot brede school of IKC komt overeen met het landelijke gemiddelde. De scholen die zich in de toekomst nog tot brede school willen gaan ontwikkelen, hebben een percentage gewichtenleerlingen onder het landelijk gemiddelde.

Scholen die zichzelf momenteel als brede school of IKC zien, zijn ten opzichte van scholen die nog geen brede school of IKC zijn relatief vaak gelegen in stedelijke gebieden.

3 BREDE SCHOLEN IN HET BO NADER BEZIEN

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk beschrijven we een gedeelte van de resultaten van de verdiepende ronde van het deelonderzoek naar brede scholen en kindcentra in het basisonderwijs. Deze verdiepende ronde bestond uit een digitale enquête voor scholen en hun partners in de brede school, de ouder- en de personeelgeleding van de medezeggenschapsraad en verdiepende interviews met scholen.¹

In paragraaf 3.2 presenteren we een typologie van brede scholen en kindcentra met een aantal van hun organisatiekenmerken zoals aantal en type deelnemers en huisvesting. De rest van het hoofdstuk heeft betrekking op vier van de vijf onderscheiden typen. Het vijfde type, het integrale kindcentrum is uitsluitend via verdiepende interviews meegenomen in het verdiepende onderzoek. De resultaten van deze interviews worden gepresenteerd in hoofdstuk 4.

Aan de hand van de resultaten van de digitale enquêtes en de interviews met scholen, beschrijven we de verschillende aspecten van de brede school. Dat betreft:

- de kwaliteit van het werk- en samenwerkingsproces (paragraaf 3.3);
 - de doelen en de activiteiten (paragraaf 3.4);
 - de samenwerking tussen scholen, kinderopvanglocaties en peuterspeelzalen in brede scholen (paragraaf 3.5);
 - de succesfactoren en belemmeringen voor brede scholen (paragraaf 3.6).
- Daarbij wordt telkens bekeken of er verschillen bestaan tussen de typen.

De bevindingen die in paragraaf 3.3 tot en met 3.5 worden gerapporteerd, zijn gebaseerd op de enquêteresultaten van 160 brede scholen. Voor 119 daarvan geldt dat, naast de school, ook één of meer van de partners een verdiepende enquête hebben ingevuld.² Deze 119 scholen hebben gezamenlijk 196 partners (102 kinderopvangpartners, 22 partnerscholen en 72 overige partners).

¹ Zie bijlage 1 voor informatie over de onderzoeks aanpak.

² Onder de 119 scholen zijn er 68 waarvan één partner de enquête heeft ingevuld, dertig waarvan twee partners de enquête hebben ingevuld, zestien waarvan drie partners de enquête hebben ingevuld, en vijf scholen waarvan vier partners de enquête hebben ingevuld.

3.2 Een typologie van brede scholen en (integrale) kindcentra op basis van hun doelgroepen^{3 4}

In dit onderzoek onderscheiden we vijf typen brede scholen. We omschrijven deze als volgt:

1. De brede school met een wijkfunctie

Bij dit type brede school behoren wijkbewoners altijd tot de doelgroep. Daarnaast behoren naast de 4-12-jarigen (die altijd doelgroep zijn) meestal ook 0-4-jarigen en ouders tot de doelgroepen van de brede school. Kinderen ouder dan 12 jaar behoren soms ook tot de doelgroepen. In de tabellen staat dit type brede school aangeduid met de term 'wijk'.

2. De brede school met een oriëntatie op 4-12-jarigen

Bij dit type brede school behoren, naast de 4-12-jarigen (die altijd doelgroep zijn), alleen, heel soms, ook de ouders tot de doelgroepen. Dit type brede school duiden we in de tabellen aan met '4 tot 12'.

3. De brede school met een oriëntatie op 0-12-jarigen

Kinderen van 0-4 jaar en van 4-12 jaar behoren bij dit type altijd tot de doelgroep. In sommige gevallen behoren ouders, en (nog minder vaak) kinderen van 12 jaar en ouder ook tot de doelgroep. Dit type brede school noemen we '0 tot 12'.

4. Het kindcentrum

Deze categorie brede scholen heeft zichzelf in de eerste fase als integraal kindcentrum aangeduid, maar bleek (nog) niet aan de vier elementen uit de omschrijving die wij in dit onderzoek voor integraal kindcentrum gebruiken, te voldoen. We noemen deze categorie brede scholen 'kindcentrum'. De term integraal laten we daarbij doelbewust buiten beschouwing. Deze kindcentra richten zich hoofdzakelijk op 0-4- en 4-12-jarigen maar hebben soms ook andere doelgroepen, zoals ouders en wijkbewoners. Kinderen ouder dan 12 jaar behoren heel soms tot de doelgroep van dit type.

³ De typologie is niet bedoeld als blauwdruk voor brede scholen maar heeft als functie om op basis van de in het onderzoek verzamelde gegevens op gestructureerde wijze de diversiteit van brede scholen inzichtelijk te maken. Ze is evenmin bedoeld als alternatief voor de verschijningsvormen die door het Landelijk Steunpunt zijn gepubliceerd.

⁴ Om tot een typologie te komen, zijn aanvankelijk een aantal clusteranalyses uitgevoerd waarin verschillende variabelen (doelgroepen, doelstellingen, huisvesting, de aanwezigheid van een coördinator, het aantal partners, en het al dan niet ontvangen van subsidie) werden opgenomen. De enige variabele die er echter in alle clusteranalyses toe bleek te doen, was de variabele doelgroepen. Om die reden is uiteindelijk besloten die variabele leidend te laten zijn in het maken van de typologie. Omdat het dit jaarbericht ook nadrukkelijk de bedoeling is de stand van zaken rondom integrale kindcentra in beeld te brengen, is ook dit aspect in de totstandkoming van de typologie meegenomen.

5. Integrale kindcentra die alle vier de elementen uit de gebruikte definitie hebben ingevoerd

36 van de scholen in de screeningsronde voldoen naar eigen zeggen volledig aan de vier elementen die in dit onderzoek de kern van de omschrijving van integraal kindcentrum vormen. Een aantal van deze integrale kindcentra is (vanwege het feit dat zij centraal worden aangestuurd) niet via vragenlijsten maar via telefonische interviews meegenomen in de verdiepende ronde. Deze integrale kindcentra worden verder beschreven in hoofdstuk 4. In dit hoofdstuk laten we ze buiten beschouwing.

Tabel 3.1 laat zien hoe de 160 scholen die de verdiepende enquête hebben ingevuld, verdeeld zijn over de typen 1 tot en met 4.

Tabel 3.1 Typen brede scholen, op basis van hun doelgroepen

	Wijk	4 tot 12	0 tot 12	Kind-centrum	Totaal
0-4-jarigen	77%	0%	100%	100%	72%
4-12-jarigen	100%	100%	100%	100%	100%
12-jarigen en ouder	39%	0%	13%	5%	11%
Ouders	89%	16%	31%	32%	37%
Wijkbewoners	100%	0%	0%	32%	28%
<i>Percentage</i>	16%	24%	24%	35%	100%
<i>Aantal</i>	(n=26)	(n=38)	(n=39)	(n=57)	(N=160)

De brede schooltypen 'wijk' en '4 tot 12' bevinden zich over het algemeen in meer stedelijke gebieden dan brede scholen gericht op 0-4-jarigen en kindcentra. Er is geen relatie tussen het type brede school en het aantal gewichtenleerlingen van de school.

3.2.1 Samenwerkingspartners

Er bestaan grote verschillen tussen brede scholen voor wat betreft het aantal scholen en organisaties dat daarvan deel uitmaakt en voor wat betreft het type partners.

In brede scholen gericht op de wijk participeert het grootste aantal organisaties, gemiddeld 7. In de kindcentra is het aantal participerende organisaties het kleinst, gemiddeld 3,4.

In de brede scholen van de typen 'wijk', '4 tot 12' en '0 tot 12' participeren vaker dan bij de kindcentra meerdere scholen in de brede school. Er zijn brede scholen waarvan meer dan vijf basisscholen deel uitmaken.

In brede scholen gericht op 4-12-jarigen is het gemiddeld aantal kinderopvangpartners dat participeert in vergelijking met de brede scholen van de andere typen laag. Dit hangt samen met het feit dat brede scholen van dit type minder dan de andere typen brede scholen samenwerken met kinderdagverblijven en peuterspeelzalen.

In de brede scholen die zich richten op de wijk participeren vooral meer organisaties uit de categorie 'overige partners'. In brede scholen van dit type brede school lijkt de nadruk vaker dan bij de andere typen ook gericht op zorg, gezien het percentage dat samenwerkt met bijvoorbeeld welzijnsorganisaties, maatschappelijk werk en het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG).

Een groot aantal scholen noemt ook nog andere partners dan de partners die in de tabel genoemd staan. De meest genoemde daarbij is 'de gemeente'.

Tabel 3.2a Gemiddeld aantal partners per brede school naar type (n=154)

	Wijk	4 tot 12	0 tot 12	Kind- centrum	Totaal
Aantal partnerscholen*	0,8	1,0	0,9	0,3	0,7
Aantal kinderopvangpartners**	2,5	1,8	2,2	2,3	2,2
Aantal overige partners***	3,7	2,4	1,4	0,7	1,7
Totaal aantal partners	7,0	5,2	4,5	3,4	4,6
N	24	36	37	57	154

* Onder partnerscholen worden verstaan: partnerscholen in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs.

** Kinderopvangpartners zijn: peuterspeelzaal/voorschool/vve, dagopvang en buitenschoolse opvang.

*** Overige partners zijn: maatschappelijk werk, welzijnswerk, thuiszorg, consultatiebureau, GGD, BJZ, CJG, muziekschool, bibliotheek, sportverenigingen en eventuele andere soorten partners.

Tabel 3.2b Partners in de brede school naar type (n=154)*

	Wijk	4 tot 12	0 tot 12	Kind- centrum	Totaal
Buitenschoolse opvang	79%	75%	84%	91%	84%
Peuterspeelzaal/voorschool/ vve	63%	42%	60%	61%	57%
Kinderdagverblijf	60%	36%	46%	61%	51%
Andere basisscholen	38%	42%	49%	21%	35%
Welzijnswerk	50%	33%	19%	11%	24%
Bibliotheek	38%	28%	19%	9%	20%
Maatschappelijk werk	25%	19%	11%	7%	14%
GGD (schoolarts, wijkverpleging)	29%	14%	8%	5%	12%
Sportverenigingen	25%	22%	5%	4%	12%
Centrum voor jeugd en gezin (CJG)	17%	8%	11%	11%	11%
Muziekschool	25%	2%	16%	2%	11%
Consultatiebureau	21%	0%	5%	5%	7%
Bureau Jeugdzorg (BJZ)	17%	6%	3%	2%	5%
Scholen voor voortgezet onderwijs	4%	3%	3%	0%	2%
Thuiszorg	0%	0%	0%	2%	1%
N	24	36	37	57	154

* Van de 160 scholen deden er vijf zonder de partners mee aan het onderzoek, waardoor informatie over de belangrijkste samenwerkingspartners ontbreekt. Eén school is buiten de analyse gelaten omdat de partnergegevens voor meerdere brede scholen bleken te zijn ingevuld. Daarmee komt het aantal scholen in deze analyse op 154.

Kernpartners

Wanneer in een brede school zeven partners participeren, wil dat niet zeggen dat een school die deel uitmaakt van de brede school met elk van die zeven intensief samenwerkt. De meeste scholen noemen een beperkt aantal kernpartners.

Bekendheid bij ouders en leerkrachten

De meeste ouders (twee derde) en leerkrachten (50%) weten niet precies welke andere scholen en organisaties deel uitmaken van de brede school. Bij de brede scholen van het type kindcentrum weet 75 procent van de ouders en leerkrachten in de MR dat niet precies.

3.2.2 Huisvesting

Iets meer dan de helft van de brede scholen is gehuisvest in een multifunctionele accommodatie (MFA). Dat aandeel is het grootst van het bredeschooltype 'kindcentrum'. Bijna driekwart van de scholen die deelnemen in een brede school van dit type is gehuisvest in een MFA. Een opvallend groot deel van de brede scholen van het wijktype is gevestigd in locaties die over de wijk of de gemeente verspreid zijn.

Tabel 3.3 Hoe is de brede school gehuisvest?

	Wijk	4 tot 12	0 tot 12	Kind-centrum	Totaal
Multifunctionele accommodatie	63%	46%	38%	74%	53%
Accommodaties in elkaars directe nabijheid	4%	32%	41%	27%	28%
Verspreid over locaties in de wijk/de gemeente	33%	22%	21%	2%	17%
Anders*	0%	0%	0%	7%	2%
N	24	37	34	44	139

* Hier werden genoemd: In een school; In de school die voorzien is van multifunctionele ruimten, nu nog in portocabins; in 2014 in een nieuwe multifunctionele accommodatie.

Vrijwel alle brede scholen maken incidenteel dan wel structureel gebruik van elkaars ruimte. Brede scholen die in een MFA gehuisvest zijn, maken het vaakst structureel gebruik van elkaars ruimte.

Tabel 3.4 Maken de verschillende partijen gebruik van elkaars ruimte?

	Wijk	4 tot 12	0 tot 12	Kind-centrum	Totaal
Nee	0%	0%	9%	0%	2%
Incidenteel	44%	47%	59%	43%	48%
Structureel	57%	53%	32%	57%	50%
N	24	37	34	44	139

De scholen die in een multifunctionele accommodatie gehuisvest zijn, zijn het meest tevreden over hun huisvesting. In deze categorie is 82 procent tevreden of zeer tevreden. In de categorie brede scholen op locaties in elkaars nabijheid is dat 54 procent en verspreid over de wijk/de gemeente 48 procent.

Uit de interviews die gehouden zijn met in totaal 61 brede scholen werd de bouw van een multifunctionele accommodatie het vaakst genoemd als de reden om een brede school te worden. Andere veelgenoemde redenen zijn:

- populatie van de school omvat veel achterstandsleerlingen;
- om aan te sluiten bij een behoefte bij ouders;
- als impuls voor de wijk;
- aantrekkelijker worden voor (een specifieke groep) ouders;
- als gevolg van gemeentelijk beleid.

Niet alle respondenten wisten waarom ooit het initiatief was genomen tot een brede school.

3.2.3 Financiering

Het eigen budget van de school, het budget van de participerende organisaties en subsidies zijn de voornaamste financieringsbronnen van brede scholen. Bij het bredeschooltype '4 tot 12' is dat beeld iets minder sterk en spelen ook ouderbijdragen een rol. Voor alle typen geldt dat sponsoring bijna nooit een bron van inkomsten is voor de brede school/het kindcentrum.

Tabel 3.5 Financieringsbronnen van de brede school

	Wijk	4 tot 12	0 tot 12	Kind-centrum	Totaal
Subsidies, namelijk*	54%	57%	50%	25%	45%
Budget van de school	54%	43%	59%	59%	54%
Budget van de participerende organisaties	50%	35%	53%	59%	50%
Ouderbijdragen	21%	35%	27%	27%	28%
Sponsoring	8%	3%	9%	2%	5%
Anders, namelijk**	17%	5%	0%	11%	8%
Weet niet	4%	3%	18%	14%	10%
n	24	37	34	44	139

* Gemeentelijke subsidies maken hiervan het leeuwendeel uit. Daarnaast werden er subsidies genoemd van: de provincie, externe organisaties, de Oranjevereniging, en incidentele subsidies.

** Uit de hier ingevulde informatie blijkt dat het daar toch ook vaak gaat om gemeentelijke subsidies en, zij het in mindere mate, om ouderbijdragen/eigen bijdragen.

Voor 37 procent van de brede scholen is de financiering voor ten minste twee jaar gewaarborgd. Voor de overige scholen is dat ongewis, is de financiering voor een jaar gewaarborgd of weten de scholen niet hoe het met de financiering van de brede school staat. Brede scholen van het type 'kind-centrum' zijn zekerder van de financiering op de lange termijn dan de brede

scholen van de andere typen. Dit heeft er waarschijnlijk mee te maken dat brede scholen van dit type minder vaak afhankelijk zijn van subsidies dan de brede scholen van de andere typen.

Tabel 3.6 Is de financiering voor meerdere jaren gewaarborgd?

	Wijk (n=24)	4 tot 12 (n=37)	0 tot 12 (n=34)	Kind- centrum (n=44)	Totaal (n=139)
Ja, voor meer dan 4 jaar	17%	11%	12%	32%	19%
Ja, voor 2 tot 4 jaar	17%	11%	9%	11%	12%
Ja, voor 2 jaar	4%	3%	12%	7%	7%
Ja, voor 1 jaar	25%	27%	12%	9%	17%
Nee	17%	32%	26%	18%	24%
Weet niet	21%	16%	29%	23%	22%

3.2.4 Coördinator

Ongeveer de helft van de brede scholen heeft een coördinator. Bij een kwart van de brede scholen met een coördinator is deze in dienst van de gemeente. In ongeveer een derde van de brede scholen is deze in dienst van een van de scholen of in dienst van een schoolbestuur. Daarnaast zijn bredeschool-coördinatoren vaak in dienst van welzijnsinstellingen en in iets mindere mate bij kinderopvangorganisaties. Hierin verschillen de typen niet echt van elkaar.

3.2.5 Combinatiefunctionarissen

In iets meer dan de helft van de brede scholen is (ten minste) één combinatiefunctionaris of sportbuurtcoach werkzaam. Dat geldt met name in brede scholen van type 'wijk' en type '0 tot 12' en in mindere mate voor brede scholen van type '4 tot 12' en type 'kindcentrum'.

Tabel 3.7 Percentage brede scholen waar een of meerdere combinatiefunctionarissen en/of sportbuurtcoaches werkzaam zijn

	Wijk	4 tot 12	0 tot 12	Kind- centrum	Totaal
%	63%	44%	62%	48%	53%
N	24	36	34	42	136

In vrijwel alle brede scholen gaat het om een onderwijs-sportcombinatiefunctionaris. De helft van de scholen met een combinatiefunctionaris heeft een combinatiefunctionaris op het gebied van onderwijs en cultuur. De andere typen combinatiefunctionarissen komen beduidend minder voor.

Tabel 3.8 Combinaties van disciplines waarin zij werkzaam zijn.
Meerdere antwoorden mogelijk

	Wijk	4 tot 12	0 tot 12	Kind- centrum	Totaal
Onderwijs - Sport	100%	100%	95%	95%	97%
Onderwijs - Cultuur	67%	44%	57%	30%	49%
Onderwijs - Welzijn	0%	13%	14%	25%	14%
Anders	13%	0%	5%	15%	8%
Onderwijs - Zorg	0%	0%	14%	10%	7%
Onderwijs - Opvang	7%	13%	10%	0%	7%
n	15	16	21	20	72

De combinatiefunctionarissen zijn meestal in dienst van de gemeente.

3.3 De kwaliteit van het werk- en samenwerkingsproces

Ten behoeve van de kwaliteitsmeting⁵ zijn verschillende maten geconstrueerd die inzicht moeten geven in een aantal aspecten van het werk- en samenwerkingsproces dat zich in de brede school afspeelt, namelijk:

- de betrokkenheid van de samenwerkende partijen bij het proces;
- de beoordeling van (aspecten van) het proces door de samenwerkingspartners;
- de inrichting van het proces.

Deze verschillende aspecten worden op verschillende niveaus in kaart gebracht. Ten eerste op het niveau van de organisaties die participeren in de brede school. Hierbij wordt meestal een onderscheid gemaakt tussen de scholen enerzijds en de andere partners anderzijds. We beschrijven daarnaast de betrokkenheid van ouders en leerkrachten bij de verschillende aspecten.

Daarnaast worden de resultaten op bredeschoolniveau gepresenteerd, waarbij de antwoorden van de verschillende partijen die bij een brede school betrokken zijn, samen worden genomen.

3.3.1 Betrokkenheid

Meer dan de helft van de scholen is in sterke mate betrokken bij de formulering van de doelstellingen van de brede school. Dat geldt het meest voor scholen die deel uitmaken van het bredeschooltype 'wijk' en het minst voor scholen uit type '4 tot 12'.

⁵ Bij het in kaart brengen van de proceskwaliteit is aansluiting gezocht bij de 'Kwaliteitskaart brede school en Integraal Kindcentrum' die onlangs is uitgebracht door het Landelijk Steunpunt Brede Scholen.

Tabel 3.9a Betrokkenheid van scholen bij de formulering van de doelstellingen van de brede school

	Wijk	4 tot 12	0 tot 12	Kind-centrum	Totaal
In sterke mate betrokken	72%	47%	62%	56%	60%
Enigszins betrokken	24%	32%	22%	19%	24%
Niet betrokken	0%	11%	11%	21%	13%
Weet niet	4%	11%	5%	4%	6%
N	25	38	37	52	152

Eveneens meer dan de helft van de scholen is betrokken bij de keuze voor de activiteiten in de brede school. Van de scholen van het type 'kindcentrum' is het percentage dat betrokken is bij de keuze voor de activiteiten aanmerkelijk kleiner dan bij de andere typen brede scholen.

Tabel 3.9 b Betrokkenheid van scholen bij de keuze voor de activiteiten

	Wijk	4 tot 12	0 tot 12	Kind-centrum	Totaal
In sterke mate betrokken	88%	70%	70%	28%	59%
Enigszins betrokken	12%	16%	24%	54%	30%
Niet betrokken	0%	1%	5%	18%	11%
N	25	37	37	57	149

Betrokkenheid op bredeschoolniveau

Bij een groot deel van de brede scholen zijn alle (responderende) betrokkenen ten minste enigszins betrokken geweest bij de formulering van de doelstellingen (zie eerste kolom van tabel 3.10). Op bijna een kwart van de brede scholen waren alle responderende partners zeer betrokken. In zes procent van de brede scholen is geen van de (responderende) organisaties betrokken geweest bij de formulering van de doelstellingen. Op een derde van de brede scholen was een deel van de organisaties wel en een deel van de organisaties niet betrokken.

De verschillende partners in de brede school zijn vaker betrokken bij de keuze voor de activiteiten in de brede school dan bij de formulering van de doelstellingen. In 45 procent van de brede scholen zijn alle (responderende) organisaties enigszins tot zeer betrokken bij de keuze van activiteiten, en bij ruim een derde van de brede scholen zijn alle (responderende) partijen zeer betrokken bij de keuze van activiteiten. Op bijna twintig procent van de brede scholen zijn niet alle organisaties betrokken bij de keuze van de activiteiten.

Tabel 3.10 Betrokkenheid in de brede school bij de formulering van doelstellingen en de keuze van de activiteiten⁶

	Betrokkenheid bij de formulering van de doelstellingen (n=85)*	Betrokkenheid bij keuze van activiteiten (n=73)*
Geen van de partners is betrokken	6%	1%
Een deel is wel een deel is niet betrokken	32%	18%
Alle partners zijn betrokken	62%	81%

* Voor 34 van de 119 brede scholen met partners kon geen score op de maat voor betrokkenheid bij de formulering van de doelstellingen worden berekend omdat niet alle organisaties deze vraag hebben beantwoord. Bij de maat voor betrokkenheid bij de keuze van de activiteiten kon voor 46 brede scholen geen score worden berekend.

We hebben onderzocht of dit samenhangt met het feit dat in sommige gevallen de gemeente voortrekker is van de brede school (in die gevallen zou verondersteld kunnen worden dat overige partijen minder betrokken zijn bij de formulering van de doelstellingen van de brede school). De door ons onderzochte groep scholen bevat dertien brede scholen waarbij de gemeente (volgende de school) een voortrekkersrol speelt. Bij deze groep brede scholen is de betrokkenheid van de deelnemende partijen bij de doelstellingen echter even groot als hun betrokkenheid bij de keuze voor de activiteiten. We hebben ook gekeken of er een samenhang bestaat tussen het type brede school en de betrokkenheid, maar ook dat bleek niet het geval te zijn.

3.3.2 Beoordeling

Hoe tevreden zijn de betrokkenen over aspecten van de brede school? Scholen en partners zijn het vaakst tevreden over het bereik van de doelgroepen. Over de onderlinge samenwerking en de realisatie van de doelstellingen is men minder vaak tevreden, maar dan geldt nog altijd dat ruim de helft van de scholen en vier tiende van de partners zeer tevreden is (zie tabel 3.11).

Tabel 3.11 Tevredenheid van scholen en partners over de samenwerking, het bereik van de doelgroepen en de realisatie van de doelstellingen

	% school	% partners
Tevreden tot zeer tevreden over het bereik van de doelgroepen	65%	52%
Samenwerking met de partijen in de brede school is goed tot optimaal	57%	41%
Tevreden tot zeer tevreden over het realiseren van de doelstellingen	53%	41%

⁶ Deze analyse is ook uitgevoerd met alleen de scholen en kinderopvangpartners in de brede school. De percentages die hieruit naar voren kwamen, zijn min of meer gelijk aan de gerapporteerde percentages in deze tabel.

In tabel 3.11a staan de resultaten nogmaals weergegeven, maar nu alleen voor de scholen en de kinderopvangpartners. Zij blijken sterk op een lijn te zitten in hun tevredenheid over de samenwerking, het bereik van de doelgroepen en het realiseren van de doelstellingen van de brede school.

Tabel 3.11a **Tevredenheid van scholen en kinderopvangpartners over de samenwerking, het bereik van de doelgroepen en de realisatie van de doelstellingen**

	% school	% partners
Tevreden tot zeer tevreden over het bereik van de doelgroepen	66%	66%
Samenwerking met de partijen in de brede school is goed tot optimaal	58%	60%
Tevreden tot zeer tevreden over het realiseren van de doelstellingen	48%	47%

Ouders

Iets minder dan de helft van de ouders heeft geen zicht op het bereik van de doelgroepen van de brede school. De ouders die daar wel zicht op hebben, zijn redelijk tevreden over de mate waarin de doelgroepen bereikt worden. De samenwerking in de brede school wordt door de meeste ouders als 'redelijk' of 'goed' beoordeeld.

Van de ouders die (redelijk) bekend zijn met de doelstellingen van de brede school is ruim twee derde (zeer) tevreden over het realiseren van de doelstellingen.

55 procent van de ouders vindt het belangrijk dat de school deel uitmaakt van de brede school.

De meeste ouders in een kindcentrum hebben geen zicht op de samenwerking en het bereik van de doelgroepen door het kindcentrum. 47 procent van de ouders vindt het belangrijk dat de school deel uitmaakt van een kindcentrum.

Leerkrachten

Ruim een derde van de leerkrachten van kindcentra heeft geen zicht op samenwerking en het bereiken van doelgroepen. 69 procent vindt het belangrijk dat de school deel uitmaakt van een kindcentrum.

Van de leerkrachten in de brede school is twee derde tevreden over het realiseren van de doelstellingen. Zestig procent vindt het belangrijk dat de school deel uitmaakt van de brede school. 80 procent van de leerkrachten heeft goed zicht op het bereiken van de doelgroepen en beoordeelt het bereik als 'voldoende'.

3.3.3 De afzonderlijke stappen in het proces

Idealiter worden in de brede school de volgende stappen gezet:

- er worden doelen geformuleerd voor de brede school;
- de activiteiten die worden ontplooid vloeien voort uit de geformuleerde doelen;
- de activiteiten worden geëvalueerd;
- de doelstellingen worden geëvalueerd;
- het activiteitenaanbod wordt bijgesteld op grond van de uitkomsten van de evaluatie.

Voor elke van deze stappen wordt hieronder beschreven in hoeverre deze volgens scholen en partners in de brede school worden gezet.

Formuleren van doelen

Volgens bijna alle scholen zijn er doelstellingen voor de brede school geformuleerd.⁷ Het aandeel partners dat aangeeft dat er doelen zijn geformuleerd is, met bijna 70 procent, iets kleiner.

Tabel 3.12 Zijn er doelstellingen geformuleerd voor de brede school?

	Scholen		Partners	
	n	%	n	%
Ja	143	89%	133	68%
Nee	17	11%	63	32%
n	160	100%	196	100%

Activiteiten komen voort uit doelstellingen

Voor ongeveer de helft van de brede scholen geldt dat de activiteiten die worden aangeboden in sterke mate volgen uit de doelstellingen. Bij de partners zien we in ongeveer hetzelfde beeld. (zie tabel 3.13).

Tabel 3.13 Volgen de afzonderlijke activiteiten van de brede school uit de doelstellingen?

	Scholen		Partners	
	n	%	n	%
In sterke mate	69	47%	68	49%
Enigszins	53	36%	32	23%
Niet	10	7%	6	4%
Weet niet	16	11%	26	19%
n	148	100%	138	100%

⁷ Bijna een kwart (37 van de 160) van de scholen heeft bij het invullen van de vragenlijst geen doelen genoteerd. Twintig van deze scholen gaven tegelijkertijd echter ook aan in sterke mate of enigszins betrokken te zijn geweest bij de formulering van de doelstellingen van de brede school. Wanneer we ervan uitgaan dat er voor deze twintig brede scholen dus wel doelstellingen zijn geformuleerd, betekent dit dat er bij zeventien van de 160 (10%) brede scholen echt geen doelen zijn geformuleerd, of dat de scholen niet op de hoogte zijn van de geformuleerde doelen.

Evaluatie van activiteiten

Tabel 3.14 laat zien dat op twee derde van de brede scholen alle of de meeste activiteiten worden geëvalueerd. Van de partners geeft ongeveer de helft aan dat alle of de meeste brede schoolactiviteiten worden geëvalueerd.

Tabel 3.14 Worden de afzonderlijke activiteiten van de brede school geëvalueerd?

	Scholen		Partners	
	n	%	n	%
Ja, alle	36	26%	28	21%
Ja, de meeste	56	40%	42	31%
Ja, minder dan de helft	19	14%	21	16%
Nee	19	14%	17	13%
Weet niet	9	6%	27	20%
	139	100%	135	100%

Evaluatie van doelstellingen

Volgens ongeveer de helft van de scholen worden de doelstellingen van de brede school waarvan zij deel uitmaken geëvalueerd (zie tabel 3.15). Ook van de partners zegt ongeveer de helft dat de activiteiten worden geëvalueerd.

Tabel 3.15 Wordt geëvalueerd in hoeverre de doelstellingen van de brede school gerealiseerd worden?

	Scholen		Partners	
	n	%	n	%
Ja	71	51%	65	48%
Nee	50	36%	30	22%
Weet niet	18	13%	40	30%
Totaal	139	100%	135	100%

Bijstelling van het activiteitsaanbod

Bij het overgrote deel van de scholen waarvan de doelstellingen geëvalueerd worden, wordt het activiteitsaanbod op basis daarvan bijgesteld. Ook de partners geven dit aan.

Tabel 3.16 Wordt het activiteitsaanbod bijgesteld op basis van de evaluatie van de doelstellingen?

	Scholen		Partners	
	n	%	n	%
Ja	60	85%	60	92%
Nee	2	3%	0	0
Weet niet	9	13%	5	8%
Totaal	71	100%	65	100%

3.3.4 Proceskwaliteit in de brede school

In de voorgaande subparagraaf werd beschreven in hoeverre volgens scholen en hun partners de afzonderlijke stappen in het werkproces van de brede school worden gezet. In deze subparagraaf rapporteren we over het proces als geheel. Daartoe is voor zowel scholen als voor partners, een maat voor de proceskwaliteit geconstrueerd waarin vier van de vijf hierboven besproken aspecten van proceskwaliteit worden meegenomen.⁸

Volgens 44 procent van de scholen en 34 procent van de partners is de proceskwaliteit hoog. Dat wil zeggen dat er volgens hen in de brede school waarin zij participeren doelen zijn geformuleerd, de activiteiten voortkomen uit de doelen, én zowel de doelstellingen als de activiteiten worden geëvalueerd. Bij ongeveer een kwart van de scholen en partners wordt naar schatting aan drie van de vier voorwaarden voldaan. In die gevallen is het, zowel bij scholen als bij partners, vaak de evaluatie van de doelstellingen die ontbreekt.

Tabel 3.17 Proceskwaliteit van de brede school volgens scholen en partners

	Proceskwaliteit van de brede school volgens de school (n=106)*	Proceskwaliteit van de brede school volgens de partners (n=73)*
Niet	5%	10%
Laag	27%	29%
Redelijk	24%	27%
Hoog	44%	34%

* Voor dertien van de scholen met partners kon geen score worden berekend omdat deze niet alle scholen de vier onderliggende vragen hebben beantwoord. Bij de partners kon voor de partners van 46 brede scholen geen score worden berekend omdat niet alle partners alle vier de vragen hadden beantwoord.

Wanneer de antwoorden van de school en de partners in de brede school worden gecombineerd ontstaat voor 67 brede scholen⁹ een kwaliteitsmaat op brede school niveau. Daarbij hebben we een driedeling gemaakt: brede scholen met een lage, een redelijk of een hoge kwaliteit. Van de 27 brede scholen met een hoge proceskwaliteit zijn er elf waarvan zowel de school als de partner(s) zeggen dat vier van de vier stappen in het proces gezet worden. Bij de overige zestien zijn niet alle betrokkenen het daar over eens en worden er volgens een van hen drie van de vier stappen gezet.

⁸ Bijstelling van het activiteiten aanbod hebben we buiten beschouwing gelaten vanwege te kleine aantallen in de analyse.

⁹ Van de overige ontbreken van een of meer respondenten antwoorden op de vragen waaruit de kwaliteitsmaat is geconstrueerd.

Tabel 3.18 Proceskwaliteit van de brede school (n=67)

	N	%
Laag	27	40%
Redelijk	13	20%
Hoog	27	40%

3.3.5 Brede scholen met een hoge versus brede scholen met een lage proceskwaliteit

Om meer inzicht te krijgen in de kenmerken van brede scholen met een hoge proceskwaliteit hebben we de 27 brede scholen in die categorie op verschillende kenmerken vergeleken met de 27 brede scholen die laag scoren op proceskwaliteit.¹⁰

We vinden drie opvallende verschillen tussen brede scholen met een hoge en brede scholen met een lage proceskwaliteit.¹¹

Op de eerste plaats zijn bij brede scholen met een hoge proceskwaliteit de verschillende partners beduidend sterker betrokken geweest bij de formulering van de doelstellingen en de keuze voor de activiteiten dan bij brede scholen met een lage proceskwaliteit.

Op de tweede plaats zijn de partners van de scholen in de brede school bij de brede scholen met een hoge proceskwaliteit beduidend tevredener over de samenwerking dan de partners van de scholen in de brede scholen met een lage proceskwaliteit.

Op de derde plaats hebben brede scholen met een hoge proceskwaliteit vaker een coördinator dan brede scholen met een lage proceskwaliteit.

3.4 Doelen en activiteiten van brede scholen

3.4.1 Doelen

In tegenstelling tot het onderzoek in 2011 zijn in 2013 open vragen gesteld over de doelen die geformuleerd zijn voor de brede school. Deze antwoorden zijn vervolgens gecodeerd in tien categorieën (zie de volgende box voor een nadere omschrijving).

¹⁰ Hierbij is geen onderscheid gemaakt naar type, omdat de aantallen in de analyse dan te klein zouden worden.

¹¹ Andere punten waarop deze scholen met elkaar zijn vergeleken, maar waarvoor geen statistisch significante verschillen werden gevonden, zijn: het aantal gewichtenleerlingen, bestuursgrootte, regio, denominatie, het aantal partners in de brede school, het percentage leerlingen dat deelneemt aan de activiteiten van de brede school, de tevredenheid over het realiseren van de doelstellingen en het bereik van de doelgroep, de huisvesting en de financiering.

Ontwikkeling

- Ontwikkelingskansen bieden voor kinderen met een achterstand
- De sociale vaardigheden van kinderen verbeteren
- Talentontwikkeling bevorderen (voor meer kansen)
- Taalontwikkeling
- (Actief) burgerschap bevorderen
- Ontwikkelingskansen bieden (in brede zin)
- Ontwikkelingskansen voor ouders
- Ontwikkelingskansen voor iedereen uit de wijk (kinderen, ouders, wijkbewoners, gemeente...)

Dagarrangementen

- Opvang/dagarrangement
- Combinatie arbeid-zorg vergemakkelijken

Samenwerking

- Samenwerking met peuterspeelzaal
- Samenwerking tussen instellingen verbeteren
- Gebruikmaken van elkaars ruimtes/faciliteiten en expertise, MFA
- Afstemming zorg en onderwijs

Cohesie

- Sociale cohesie/veiligheid in de wijk versterken
- Participatie ontwikkelen (kinderen, ouders, wijkbewoners, et cetera)

Verbreding activiteiten aanbod

- Uitbreiding/verbetering activiteiten aanbod
- Activiteiten/voorzieningen voor wijkbewoners

Pedagogisch beleid

- Gezamenlijk pedagogisch beleid (afstemming)/doorlopende leerlijn in de ontwikkeling van kinderen

Doorgaande leerlijn

- Een doorgaande lijn in het aanbod creëren (geen pedagogische)

Ouderbetrokkenheid

- Ouderbetrokkenheid versterken
- Opvoedende ondersteuning bieden

Sport

- Kinderen meer laten sporten/bewegen

Kunst

- Kinderen meer in aanraking brengen met kunst en cultuur
- Stimuleren om te lezen

In tabel 3.19 zijn per type brede school de vier meest genoemde doelen met een eigen kleur aangegeven. Geel is het meest genoemde doel, groen het op een na meest genoemde, blauw het op drie na, en paars het op vier na meest genoemde doel.

Over alle typen brede scholen gezien, is ontwikkeling het meest genoemde doel, gevolgd door dagarrangementen, doorgaande leerlijnen, en samenwerking. Wanneer we vervolgens kijken naar de afzonderlijke typen, zien we dat ontwikkeling alleen bij type '0 tot 12' niet het meest genoemde doel is. Dat zijn dagarrangementen. Dagarrangementen zijn bij twee van de drie overige typen het op een na meest genoemde doel. Verder zien we dat doorgaande leerlijnen duidelijk minder vaak tot de doelstellingen behoort bij brede scholen van het type 'wijk'. Verbreding van het activiteitenaanbod en cohesie zijn doelstellingen die relatief weinig voorkomen bij bredeschooltype 'kindcentrum'. Kunst en sport, ten slotte, worden eigenlijk alleen bij bredeschooltype '4 tot 12' tot de doelstellingen gerekend.

Tabel 3.19 Geformuleerde doelen*

	Wijk	4 tot 12	0 tot 12	Kind- centrum	Totaal
Ontwikkeling	68%	61%	59%	53%	60%
Dagarrangementen	37%	26%	41%	69%	44%
Doorgaande leerlijnen	11%	26%	41%	44%	32%
Samenwerking	21%	32%	35%	31%	31%
Pedagogisch beleid	16%	13%	21%	28%	20%
Verbreding Activiteitenaanbod	26%	26%	21%	6%	19%
Cohesie	26%	19%	14%	6%	15%
Ouderbetrokkenheid	5%	6%	14%	13%	10%
Sport	0%	10%	0%	3%	4%
Kunst	0%	16%	0%	0%	5%
N	19	31	29	32	111

* Van de 160 brede scholen die de verdiepende enquête hebben ingevuld, hebben er 12 (8%) aangegeven dat er nog geen doelstellingen zijn geformuleerd. Verder hebben 37 brede scholen (23%) de vraag over de doelstellingen niet beantwoord. Deze tabel is daarom gebaseerd op de gegevens van 111 brede scholen. Voor een deel van de scholen die de vraag niet hebben beantwoord, lijken er (op grond van hun eigen antwoorden op andere vragen, of op basis van de antwoorden van hun partners) echter wel degelijk doelen geformuleerd te zijn.

Bekendheid bij ouders en leerkrachten

De meeste ouders en leerkrachten die deel uitmaken van de Medezeggenschapsraden zeggen ongeveer te weten wat de doelstellingen zijn van de brede school. Ongeveer een kwart van de ouders en een iets kleiner deel van de leerkrachten weet niet wat de doelstellingen van de brede school zijn. Dat aandeel is bij ouders en leerkrachten in brede scholen van het type 'kindcentrum' groter. Respectievelijk 50 en 33 procent kent de doelstellingen van het kindcentrum niet.

3.4.2 Activiteiten

Activiteiten voor 0-4-jarigen

Het type activiteiten dat door brede scholen van het type 'wijk' en type '0 tot 12' voor 0-4-jarigen wordt aangeboden is min of meer hetzelfde. Brede

scholentype 'wijk' bieden alleen meer activiteiten op het gebied van zorg en begeleiding voor 0-4-jarigen dan scholen van type '0 tot 12'. (zie tabel 3.20).

Tabel 3.20 Activiteiten voor 0-4-jarigen*

	Wijk	0 tot 12	Totaal
Educatieve activiteiten	68%	76%	73%
Kunst en cultuur	37%	35%	36%
Sport	63%	54%	57%
Zorg en begeleiding	63%	32%	45%
Natuur en techniek	16%	16%	16%
n	19	37	56

* Voor type 'kindcentrum', is niet apart naar activiteiten voor 0-4-jarigen gevraagd. Om die reden staat deze categorie niet apart in deze tabel vermeld. Omdat 0-4-jarigen niet tot de doelgroep behoren, worden ook de scholen van het type '4 tot 12' niet in de tabel vermeld.

Activiteiten voor 4-12-jarigen

Tabel 3.11 laat zien dat de brede scholen van het type 'wijk' de meest diverse activiteiten voor 4-12-jarigen aanbieden. Zij scoren in bijna alle typen activiteiten het hoogst, wat wil zeggen dat het grootste deel van de scholen binnen dit type activiteiten op het betreffende gebied voor 4-12-jarigen biedt. Brede scholen van het type 'wijk' en '0 tot 12' bieden, meer dan brede scholen van type '4 tot 12' en type 'kindcentrum', educatieve activiteiten aan in brede-schoolverband. Bredeschooltype 'kindcentrum' biedt beduidend minder vaak dan de brede scholen van de andere typen natuur en techniek activiteiten aan.

Tabel 3.21 Activiteiten voor 4-12-jarigen*

	Wijk	4 tot 12	0 tot 12	Kind-centrum	Totaal
Educatieve activiteiten	88%	68%	89%	65%	76%
Kunst en cultuur	96%	84%	84%	80%	85%
Sport	88%	89%	89%	82%	87%
Zorg en begeleiding	48%	32%	49%	29%	38%
Natuur en techniek	64%	60%	60%	34%	52%
n	25	37	37	49	148

* Voor type 4, de scholen die zichzelf als IKC beschouwen is naar activiteiten voor kinderen tot 12 jaar gevraagd. Hierin zijn dus ook de kinderen van jonger dan 4 jaar meegenomen.

Activiteiten voor kinderen ouder dan 12 jaar

Het aantal brede scholen waarin activiteiten worden aangeboden voor kinderen ouder dan 12 jaar is zeer beperkt en wordt hier niet verder uitgewerkt.

Activiteiten voor ouders

Het aantal brede scholen dat ouders als doelgroep heeft geformuleerd, is beperkt en is vooral geconcentreerd bij brede scholen van het type 'wijk'. Voor ouders worden vooral activiteiten op het gebied van zorg en begeleiding

aangeboden. De categorie activiteiten die daarnaast het meest wordt genoemd zijn educatieve activiteiten voor ouders.

Activiteiten voor wijkbewoners

Alleen brede scholen van type 'wijk' bieden activiteiten voor wijkbewoners. Het gaat daarbij vooral om activiteiten op het gebied van kunst en cultuur (genoemd door 42% van de brede scholen in dit type) gevolgd door sportactiviteiten (31%) en zorg en begeleiding (31%). Bijna twintig procent van de brede scholen van type 'wijk' biedt wijkbewoners ook educatieve activiteiten en activiteiten op het gebied van natuur en techniek.

Tabel 3.22 laat zien dat voor de 4-12-jarigen het vaakst activiteiten worden aangeboden. Er bestaan grote verschillen tussen de verschillende typen brede school in de hoeveelheid activiteiten per jaar.

Tabel 3.22 Frequentie waarmee bredeschoolactiviteiten voor doelgroepen gemiddeld per jaar worden aangeboden

	Wijk	4 tot 12	0 tot 12	Kind-centrum
0-4 jarigen	8	N.v.t.	4	N.v.t.
4-12 jarigen	12	10	7	12
12 jaar en ouder	3	N.v.t.	7	N.v.t.
Ouders	5	7.	2	N.v.t.
Wijkbewoners	3	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.

De meeste bredeschoolactiviteiten voor de leerlingen van de school vinden na schooltijd plaats (zie tabel 3.23).

Tabel 3.23 Wanneer worden de meeste bredeschoolactiviteiten aangeboden?

	Wijk	4 tot 12	0 tot 12	Kind-centrum	Totaal
In onderwijstijd	20%	8%	24%	32%	22%
Tussenschools	4%	3%	3%	15%	7%
Naschools	60%	70%	51%	70%	64%
n	25	37	37	47	146

Op driekwart van de brede scholen neemt minder dan de helft van de leerlingen deel aan bredeschoolactiviteiten. Bij de scholen van het type 'kindcentrum' neemt het kleinste deel van de leerlingen aan de activiteiten deel.

Tabel 3.24 Welk deel van de leerlingen neemt deel

	Wijk	4 tot 12	0 tot 12	Kind-centrum	Totaal
Max een kwart	33%	56%	40%	72%	53%
Kwart tot de helft	43%	18%	23%	13%	22%
Helft tot driekwart	10%	9%	10%	10%	10%
Meer dan driekwart	14%	18%	27%	5%	15%
n	21	34	30	39	124

Ook het gemiddeld aantal keren per jaar dat leerlingen aan brede schoolactiviteiten meedoen, is beperkt (zie tabel 3.25). De helft van alle leerlingen die wel eens deelnemen aan bredeschoolactiviteiten doet dat één tot vijf keer per jaar. Kinderen op brede scholen van het type 'wijk' nemen gemiddeld wat vaker per jaar deel aan bredeschoolactiviteiten dan de leerlingen van scholen in andere typen.

Tabel 3.25 Hoe vaak doen leerlingen die deelnemen gemiddeld per jaar mee aan bredeschoolactiviteiten?

	Wijk	4 tot 12	0 tot 12	Kind-centrum	Totaal
1-5 keer per jaar	32%	50%	67%	44%	49%
5-10 keer per jaar	36%	28%	30%	21%	28%
10-20 keer per jaar	9%	9%	0%	24%	11%
20-40 x per jaar	14%	13%	0%	12%	10%
Meer dan 40x per jaar	9%	0%	4%	0%	3%
n	22	32	27	34	115

In verschillende interviews is de opmerking gemaakt dat met de activiteiten die georganiseerd worden niet per se de kinderen worden bereikt die er het meeste baat bij zouden hebben. Dit wordt meestal toegeschreven aan een slechte financiële situatie van een deel van de ouders van de leerlingen. Soms wordt ook genoemd dat ouders het belang niet inzien van de deelname aan dergelijke activiteiten.

Vrijwel alle brede scholen vragen een (zeer) beperkte financiële bijdrage voor deelname aan bredeschoolactiviteiten. Op verschillende brede scholen hoeven kinderen die vanuit de bso aan activiteiten deelnemen, niet apart voor de bredeschoolactiviteiten te betalen. Dat is echter niet standaard het geval.

Over het algemeen is er veel belangstelling voor bredeschoolactiviteiten. De beperkte percentages leerlingen die genoemd worden, kunnen ook samenhangen met het beperkte aantal leerlingen dat aan de activiteiten deel kan nemen.

Doordat activiteiten vanuit de school worden aangeboden en in hetzelfde gebouw of in de nabijheid van de school worden aangeboden, zijn deze in combinatie met de beperkte kosten die aan de activiteiten verbonden zijn, laagdrempelig. De laagdrempeligheid wordt in veel interviews genoemd als de reden waarom (relatief) veel kinderen aan de activiteiten deelnemen.

3.4.3 Integratie van activiteiten

In hoeverre maakt de brede school deel uit van de school? Dit zou kunnen blijken uit de mate waarin leerkrachten op de hoogte zijn van wat hun leerlingen in de brede school doen, van de contacten van leerkrachten met externen die bredeschoolactiviteiten verzorgen, en uit de mate waarin de bredeschoolactiviteiten van leerlingen ter sprake komen in gesprekken met ouders.¹² Daarnaast zouden zaken die de brede school aangaan onderwerp van gesprek kunnen zijn met de medezeggenschapsraad van de school.

Over alle typen brede scholen bezien, heeft volgens directeurs ongeveer een derde van de leerkrachten goed zicht op de bredeschoolactiviteiten waaraan hun leerlingen deelnemen. Leerkrachten van de scholen in type '0 tot 12' zijn het best op de hoogte: de helft van hen heeft goed zicht op de activiteiten waaraan 'hun' kinderen meedoen.

Van de leerkrachten die zitting hebben in de MR geeft de helft aan goed te weten welke leerlingen aan welke activiteiten deelnemen.

Tabel 3.26 Zijn leerkrachten op de hoogte van de specifieke bredeschool-activiteiten waaraan leerlingen uit hun groep deelnemen?*

	Wijk	4 tot 12	0 tot 12	Kind-centrum	Totaal
Ja, daar is goed zicht op	32%	38%	49%	20%	34%
Ja, enigszins	60%	54%	40%	58%	53%
Nee	4%	8%	9%	18%	11%
Weet niet	4%	0%	3%	4%	3%
N	25	37	35	45	142

* Volgens de directeur.

Tabel 3.27 laat zien dat structurele uitwisseling van informatie tussen leerkrachten en externe partijen die bredeschoolactiviteiten verzorgen, beperkt voorkomt. Hierover bestaat meestal incidenteel contact.

Van de responderende leerkrachten van MR-en zegt de helft incidenteel dan wel structureel informatie uit te wisselen over leerlingen en over activiteiten met begeleiders van activiteiten in de brede school. Bij de leerkrachten uit de MR van het type kindcentrum is dat een kwart.

¹² Het gaat hierbij om de situatie volgens de persoon die de vragenlijst voor de school heeft ingevuld. Dat betreft meestal de directeur van de school.

Tabel 3.27 Wisselen leerkrachten en degenen die bredeschoolactiviteiten aanbieden informatie uit over individuele leerlingen?*

	Wijk	4 tot 12	0 tot 12	Kind-centrum	Totaal
Ja, structureel	16%	3%	17%	14%	12%
Ja, incidenteel	63%	73%	49%	48%	57%
Nee	21%	24%	29%	34%	28%
Weet niet	0%	0%	6%	5%	3%
N	24	37	35	44	140

* Volgens de directeur.

De bredeschoolactiviteiten waaraan kinderen deelnemen, worden zelden met de ouders van de leerlingen besproken. Slechts op een kwart van de scholen komen de activiteiten van het kind in bredeschoolverband incidenteel ter sprake. Uit de enquête die onder ouders komt hetzelfde beeld naar voren. Volgens driekwart van hen komen bredeschoolactiviteiten niet in 10-minutengesprekken aan de orde.

Tabel 3.28 Vormen de activiteiten van het kind in brede schoolverband onderwerp van gesprek in oudergesprekken?*

	Wijk	4 tot 12	0 tot 12	Kind-centrum	Totaal
Ja, structureel	4%	0%	0%	0%	1%
Ja, incidenteel	25%	38%	21%	16%	25%
Nee	71%	62%	79%	75%	72%
Weet niet	0%	0%	0%	9%	3%
N	24	37	34	44	139

* Volgens de directeur.

Ook in de medezeggenschapsraad staan onderwerpen aangaande de brede school zelden tot nooit op de agenda. Ouders die zitting hebben in de MR geven aan dat bijvoorbeeld de financiële bijdrage voor activiteiten en de evaluatie van doelstellingen en activiteiten van de brede school geen onderwerp van gesprek zijn geweest. Leerkrachten zijn vaak iets beter op de hoogte van de evaluatie van activiteiten en doelstellingen van de brede school maar ook zij geven aan dat deze geen onderwerp van gesprek zijn met de medezeggenschapsraad.

Volgens twee derde van de ouders uit brede scholen van het type 'wijk', '4 tot 12' en '0 tot 12' helpen ouders wel vaak bij brede schoolactiviteiten, gemiddeld bij de helft van de activiteiten. Zij geven daarnaast aan wel bekend te zijn met de activiteiten die worden aangeboden in bredeschoolverband. Zestig procent van de ouders is (zeer) tevreden over de activiteiten die in de brede school worden aangeboden. Dit ligt anders voor de ouders van het type 'kindcentrum'. Ongeveer een derde van de ouders van dit type brede school weet geen enkele activiteit te benoemen die buiten schooltijd in het kindcentrum wordt aangeboden. De rest weet het ongeveer. De tevredenheid

met de activiteiten is redelijk. Ouders helpen meestal niet bij de activiteiten die worden aangeboden door het kindcentrum.

3.5 De samenwerking tussen scholen, kinderopvanglocaties en peuterspeelzalen in brede scholen

Integrale kindcentra kunnen gezien worden als een intensieve vorm van samenwerking tussen onderwijs en kinderopvang. De samenwerking tussen onderwijs en kinderopvang is echter niet alleen voorbehouden aan IKC's. Om die reden is ook de samenwerking van scholen en kinderopvang van scholen die niet aangegeven hebben een integraal kindcentrum te zijn onder de loep genomen.

In een aanzienlijk deel van de brede scholen in het onderzoek vormen kinderopvangorganisaties en/of peuterspeelzalen kernpartners. In het onderzoek zijn we nader ingegaan op de samenwerking tussen deze partijen.

Scholen en kinderopvangorganisaties zijn vaak in het zelfde gebouw gevestigd. Een groot deel van de brede scholen kijkt op dat punt niet af van de IKC's in het onderzoek.

Tabel 3.29 Waar is de locatie waarmee wordt samengewerkt gevestigd

	Bso (n = 94)	Kdv (n=50)	Psz (n=59)
In hetzelfde gebouw	71%	64%	80%
Min of meer naast de school	16%	16%	14%
Verder weg	10%	16%	5%
Anders	2%	4%	2%
Weet niet	1%	0%	0%

Overigens gaan van ruim de helft van de scholen de leerlingen naar verschillende bso's.¹³ De samenwerking van de scholen concentreert zich dan meestal op een van de bso-locaties en ontbreekt nagenoeg met de andere bso-locaties.

Een groot deel van de scholen die samenwerken met een bso-locatie maakt gemeenschappelijk gebruik van ruimtes en werkt vanuit een gezamenlijke pedagogische aanpak (zie tabel 3.30). Dat geldt ook voor de samenwerking tussen scholen en kinderdagverblijven en scholen en peuterspeelzalen (zie tabel 3.31 en 3.32). Een deel van de scholen die nog niet op deze manieren

¹³ 38 procent van de scholen geeft aan dat de kinderen die bso afnemen allemaal naar de zelfde locatie gaan. 22 procent van de scholen zegt dat hun bso-kinderen naar twee verschillende locaties gaan. 30 procent zegt dat de kinderen naar meer dan twee verschillende locaties gaan. 10 procent van de scholen weet het niet.

samenwerken met een bso-locatie, kinderdagverblijf of peuterspeelzaal is op termijn wel van plan om dat te doen.

Het komt nog maar weinig voor dat pedagogisch medewerkers van de bso, het kinderdagverblijf of de peuterspeelzaal waarmee wordt samengewerkt een functie hebben op de school. Het aantal scholen dat hiervoor plannen heeft, is beperkt.

28 van de scholen geven aan op een andere manier samen te werken met de bso. Hierbij worden zaken genoemd als: gezamenlijke nieuwsbrief, gezamenlijke scholing, studiedagen, teambijeenkomsten, peutergroepen, nieuwbouw, TSO. Soortgelijke zaken worden genoemd over de samenwerking met de dagopvang en met peuterspeelzalen.

Tabel 3.30 Op welke manieren werken scholen samen met buitenschoolse opvang? (N=86)

	Doen we	Zijn we van plan
Gemeenschappelijk gebruik van ruimtes	90%	0,5%
Werken vanuit een gezamenlijke pedagogische aanpak	69%	15%
Realiseren van doorlopende leerlijnen	47%	13%
Pedagogisch medewerkers hebben ook een functie in het onderwijs	15%	17%
Een leidinggevende voor kinderopvang en onderwijs	4%	13%

Tabel 3.31 Op welke manieren werken scholen samen met kinderdagverblijven (N=42)

	Doen we	Zijn we van plan
Gemeenschappelijk gebruik van ruimtes	74%	12%
Werken vanuit een gezamenlijke pedagogische aanpak	71%	12%
Realiseren van doorlopende leerlijnen	62%	12%
Pedagogisch medewerkers hebben ook een functie in het onderwijs	14%	12%
Een leidinggevende voor kinderopvang en onderwijs	2%	14%

Bijna drie kwart van de scholen die samenwerkt met peuterspeelzalen realiseert doorlopende leerlijnen. Dat betekent overigens niet dat dan altijd gewerkt wordt met (hetzelfde) vve-programma.

Tabel 3.32 Op welke manieren werken scholen samen met peuterspeelzalen? (N=57)

	Doen we	Zijn we van plan
Gemeenschappelijk gebruik van ruimtes	70%	11%
Realiseren van doorlopende leerlijnen	75%	16%
Werken vanuit een gezamenlijke pedagogische aanpak	74%	16%
Pedagogisch medewerkers hebben ook een functie in het onderwijs	12%	12%
Werken met hetzelfde vve-programma	54%	11%

3.6 Succesfactoren en belemmeringen voor brede scholen

In interviews die gehouden zijn met de contactpersonen van 51 brede scholen van de verschillende typen zijn verschillende succesfactoren en belemmeringen voor het functioneren van de brede school naar voren gebracht. Uit de interviews blijkt dat er meer eenduidigheid is over de belemmeringen bij het opzetten of continueren van de brede school dan over de succesfactoren. Succesfactoren zijn moeilijk onder één noemer te brengen omdat er grote verschillen zijn in de successen die brede scholen noemen en de mate van succes die zij waarnemen. Veel brede scholen zijn bovendien nog in ontwikkeling. Successen zijn soms geformuleerd in termen van de doelgroep die bereikt wordt maar vaker in termen van de samenwerking die gerealiseerd is.

3.6.1 Succesfactoren

De succesfactor die het vaakst genoemd is, is de wil om samen te werken, op verschillende niveaus.

“Een brede school staat of valt met de personen die het doen! Bevlogenheid van mensen is nodig om er iets van te maken. Als een directeur zich heel zakelijk gaat opstellen, dan loopt het stuk. We hebben voordat we in het gebouw gingen een visietraject gehad, de intentie om samen te werken was al uitgesproken. De adoptiefase was gebeurd voordat de deuren open gingen en daar heeft de gemeente een goede rol in gespeeld.”

Geïnterviewden die hun intrek hebben genomen in een nieuw gebouw met de partners waarmee zij samenwerken, noemen dat nieuwe gebouw vaak als succesfactor voor de brede school. Een nieuw gebouw is geen garantie voor een succesvolle samenwerking maar lijkt de samenwerking wel makkelijker te maken. Daarnaast vormt een nieuw gebouw in de vorm van een MFA vaak een nieuw vertrekpunt voor degenen die daarin gehuisvest worden en daarmee een impuls voor nieuwe initiatieven in een breder verband.

Specifiek over de samenwerking met kinderopvang wordt gemeld dat het voor de samenwerking van belang is dat degene met wie samengewerkt wordt ook de bevoegdheid heeft om beslissingen te nemen:

“Doordat de ene opvangpartij afhaakte (dat liep al heel moeilijk) en er een nieuwe organisatie kwam, veranderde er veel. De nieuwe organisatie heeft er een leidinggevende op gezet die specifiek voor die locatie was. Zij mocht ook beslissingen nemen. Bij de vorige opvangorganisatie ging dat meer van bovenaf, de manager die wat te zeggen had was niet op de werkvloer aanwezig. Het werkt nu veel beter. Er zit nu iemand die goed geschoold is, leidinggevend is en beleid uit mag zetten. Zij is verantwoordelijk voor haar locatie en dat moet je ook hebben, want anders heb je de hele tijd met anderen te maken. Nu kunnen we het echt samen doen en dat werkt goed.”
(directeur op weg naar een kindcentrum)

Andere succesfactoren die zijn genoemd:

- de gemeente die meewerkt;
- een stevige visie;
- de komst van de combinatiefunctionaris;
- een gezamenlijke teamkamer.

3.6.2 Belemmeringen

Belemmeringen worden vooral ervaren in het gebrek aan faciliteiten, in het bijzonder financiën. Dit wordt op verschillende manieren gevoeld. In dit verband zijn vaak de bezuinigingen van gemeenten en in mindere mate bij schoolbesturen genoemd. Een andere belemmering die regelmatig in de gesprekken naar voren kwam, is de verslechterde economische situatie van de kinderopvang. Een gevolg van die verslechterde situatie kan een gebrek aan continuïteit zijn bij bijvoorbeeld de medewerkers, wat de samenwerking bemoeilijkt. Of dat een kinderopvangorganisatie waarmee al verregaand werd samengewerkt failliet ging waardoor helemaal opnieuw moest worden begonnen om de samenwerking vorm te geven met een nieuwe kinderopvangorganisatie.

In de regelgeving worden ook door verschillende respondenten belemmeringen waargenomen. Het meest genoemd in dit verband zijn de verschillende kwaliteitseisen die gelden voor de kinderopvang en voor scholen. Daarnaast worden de gescheiden geldstromen voor kinderopvang, peuterspeelzaalwerk en onderwijs als een belemmering gezien bij het komen tot verdere samenwerking/integratie.

Een enkele keer wordt de gemeente als belemmering genoemd, bijvoorbeeld wanneer deze zich rigide opstelt bij de mogelijkheden voor een brede school om ruimtes te verhuren aan externe partijen. Verzekeringstechnisch blijken er op dat vlak soms ook belemmeringen te zijn.

De verschillende cao's vormen daarnaast een belemmering.

In de praktijk blijkt het lastig om overlegmomenten te organiseren tussen de verschillende disciplines, in het bijzonder tussen onderwijs en kinderopvang. Door sommige scholen wordt de belangentegenstelling tussen de school en de kinderopvang als belemmering ervaren en is de ervaring dat kinderopvangorganisaties vooral oog hebben voor hun commerciële belang.

In MFA's wordt het beheer vaak als knelpunt genoemd. Er is lang niet altijd (meer) een vaste beheerder voor de MFA aangesteld. Dat beperkt volgens sommigen ook de mogelijkheid om financiën te verwerven, zoals in onderstaand voorbeeld:

“Een beheerder zou het een heel stuk makkelijker maken, een overkoepelend iemand voor het gebouw. Die was er wel en het is lastig dat die er nu niet meer is. Het is het enige gezamenlijke gebouw in de wijk, het zou fijn zijn om het pand vaker 's avonds te kunnen verhuren, maar ze vertrouwen niet zomaar iedereen de sleutel toe. Dus wie doet dat dan? Daarom wordt de ruimte nu maar 1 avond in de week verhuurd, terwijl er financieel veel meer uitgehaald zou kunnen worden.”
(directeur van een school die is gehuisvest in een MFA)

Het komt regelmatig voor dat meerdere scholen in een MFA gehuisvest zijn. Zeker wanneer deze scholen onder verschillende besturen vallen, kan er sprake zijn van concurrentie tussen de scholen. Dat komt de samenwerking in de brede school niet altijd ten goede.

Andere zaken die het functioneren van de brede school belemmeren, zijn:

- het wisselend belang dat door de verschillende partners aan de brede school wordt gehecht;
- niet-coöperatieve teamleden.

3.7 Conclusies

Er bestaan grote verschillen tussen brede scholen voor wat betreft hun doelgroepen en daarmee deels samenhangend het aantal en het soort partners waarmee zij samenwerken. Een deel van hen richt zich enkel op de 4-12-jarigen, en daarmee op de eigen leerlingen en eventueel, als de brede school wordt gevormd door meerdere scholen, op de leerlingen van andere scholen. Er is een groep brede scholen die zich op 0-12-jarigen richt en waarbij vaak zowel de buitenschoolse opvang, als de dagopvang en/of de peuterspeelzaal tot de partners behoren. Er is een groep scholen die zichzelf als partner in een kindcentrum ziet, waarschijnlijk vooral omdat zij samen met anderen in een MFA gevestigd zijn. De laatste groep brede scholen richt zich als enige naast vrijwel alle andere doelgroepen ook op wijkbewoners. Dit type brede school heeft over het algemeen beduidend meer partners dan de andere typen brede scholen. Dat verschil wordt vooral veroorzaakt door de samenwerking met wat in dit onderzoek de 'overige partners' genoemd zijn.

Daarmee worden partners als welzijnsorganisaties en zorginstellingen maar ook bibliotheken en sportverenigingen bedoeld.

Iets meer dan de helft van de brede scholen is gehuisvest in een MFA; dit zijn vooral brede scholen die zichzelf als kindcentrum beschouwen en, in iets mindere mate, brede scholen met een brede doelgroep inclusief wijkbewoners. In vrijwel alle brede scholen maken de verschillende partners incidenteel dan wel structureel gebruik van elkaars ruimte. In brede scholen die in een MFA gevestigd zijn, gebeurt dat vaker op structurele wijze dan in brede scholen die niet in een MFA gevestigd zijn.

Iets minder dan de helft van de brede scholen wordt gesubsidieerd. In de categorie brede scholen die zichzelf als kindcentrum beschouwen, ontvangt een aanmerkelijk kleiner deel subsidie dan in de andere typen brede scholen.

Ongeveer de helft van de brede scholen heeft een bredeschoolcoördinator. Deze is meestal in dienst van de gemeente.

Doelstellingen en activiteiten

De vier doelstellingen van de brede scholen die het meest genoemd zijn, zijn: ontwikkeling, het realiseren van doorgaande leerlijnen, het aanbieden van dagarrangementen, en samenwerking. De top vier van doelstellingen ziet er niet voor alle typen hetzelfde uit. Bij brede scholen met de meest brede doelgroep, inclusief wijkbewoners, staan in plaats van het pedagogisch beleid en de doorgaande leerlijnen, cohesie en verbreding van het activiteitenaanbod bij de vier meest genoemde doelstellingen.

Proceskwaliteit

In brede scholen met een hoge proceskwaliteit worden doelstellingen geformuleerd, volgen de activiteiten die worden aangeboden uit die doelstellingen, worden zowel de activiteiten als de doelstellingen geëvalueerd en worden deze vervolgens op basis van de uitkomsten daarvan aangepast. Dit is het geval bij elf van de 67 brede scholen waarvoor dat kon worden berekend. Bij ongeveer veertig procent van de brede scholen waarvan zowel de school als ten minste één partner in de brede school een vragenlijst heeft ingevuld, is de proceskwaliteit hoog. Bij een even groot deel is de proceskwaliteit laag.

Een hoge proceskwaliteit blijkt samen te hangen met een sterke betrokkenheid bij de formulering van de doelstellingen en bij de keuze van de activiteiten van de organisaties die deel uitmaken van de brede school, met de aanwezigheid van een bredeschoolcoördinator en met tevredenheid van de partners (dus niet van de scholen) over de samenwerking in de brede school. Er blijkt geen verband met tal van andere factoren waarvoor is getoetst, zoals bijvoorbeeld huisvesting in een MFA, financiering of bepaalde schoolkenmerken (leerlingpopulatie, bestuursgrootte en dergelijke).

In interviews die zijn gehouden, worden verschillende succesfactoren genoemd. Eén daarvan is een nieuw gebouw in de vorm van een MFA. Dit heeft volgens velen een impuls gegeven aan de samenwerking tussen verschillende betrokkenen en die samenwerking vergemakkelijkt. De meest genoemde succesfactor is echter de wil bij de verschillende partners in de brede school om samen te werken en om er echt iets van te maken.

Belemmeringen worden vooral gezien in een (dreigend) gebrek aan financiën, de verschillende kwaliteitseisen die gelden voor het onderwijs enerzijds en kinderopvang anderzijds, alsmede de verschillen in de cao's tussen beide en de gescheiden geldstromen tussen de verschillende samenwerkende partners in de brede school. Geïnterviewden die in een MFA gehuisvest zijn, brachten daarnaast vaak problemen met het beheer van de accommodatie onder de aandacht. Het ging daarbij dan meestal om het ontbreken van een beheerder.

Een ander punt dat in verschillende interviews is gemaakt, is dat niet altijd de kinderen, ouders of wijkbewoners worden bereikt die men het liefst bereiken zou met de activiteiten die in het kader van de brede school georganiseerd worden.

De samenwerking tussen scholen en kinderopvangorganisaties

Een groot deel van de scholen en kinderopvangorganisaties blijkt, ongeacht of zij zichzelf zien als integraal kindcentrum, op meerdere manieren met elkaar samen te werken. Ze zijn vaak samen in een gebouw gevestigd en maken gebruik van elkaars ruimte en werken samen op het gebied van doorgaande leerlijnen en één pedagogisch klimaat. Er is echter geen sprake van centrale aansturing in de zin van één leidinggevende voor onderwijs en kinderopvang gezamenlijk. Het aantal scholen en kinderopvangorganisaties dat daarvoor op termijn plannen heeft, is zeer beperkt. Er is bovendien zelden sprake van de inzet van pedagogisch medewerkers in het onderwijs.

4 INTEGRALE KINDCENTRA

4.1 Inleiding

De term integraal kindcentrum is, evenals de term brede school, verre van eenduidig. Uit de screeningsronde (zie hoofdstuk 2) bleken van de 328 scholen die zichzelf in het onderzoek als IKC aanduiden, 36 een 'echte' IKC te zijn. Dat wil zeggen dat deze 36 IKC's aan de vier criteria die in dit onderzoek geformuleerd zijn voor een IKC voldoen. Die criteria zijn:

- de hele dag geopend;
- bieden van onderwijs, opvoeding, ontspanning en ontwikkeling;
- realiseert een doorgaande pedagogische leerlijn door integratie van onderwijs en opvang, en;
- wordt centraal aangestuurd.

Negen van deze integrale kindcentra zijn telefonisch geïnterviewd om zo een duidelijker beeld te krijgen van wat zij doen en hoe zij dat doen. Zij blijken van elkaar te verschillen in onder meer het aantal organisaties dat in het IKC samenwerkt en de mate waarin opvang en onderwijs geïntegreerd zijn. In paragraaf 4.2 tot en met 4.4 staan deze en andere aspecten van deze negen IKC's beschreven. Paragraaf 4.5 gaat in op de proceskwaliteit van de IKC's. In paragraaf 4.6 beschrijven we de eventuele knelpunten die deze IKC's ervaren en dat wat zij nog willen realiseren. We sluiten het hoofdstuk af met conclusies.

4.2 Start en voorbereiding

In het Jaarbericht brede scholen van 2011 werd voor het eerst melding gemaakt van de ontwikkeling van integrale kindcentra. Twee jaar later blijken geïnterviewde voorlopers op dit gebied op een enkeling na nog volop bezig met de ontwikkeling van hun integraal kindcentrum.

Tabel 4.1 Start van het integraal kindcentrum¹

IKC	Start
IKC één	1 augustus 2011: doel opvang en onderwijs twee handen op één buik. Zelfde pedagogische lijn en centrale aansturing. Kinderen niet tussen verschillende belangen. Denken dat IKC de gezonde ontwikkeling kan bevorderen van kinderen van 0-12 jaar.
IKC twee	Sinds augustus 2011, direct gestart in de vorm van IKC.

¹ Omwille van de anonimiteit van de IKC's is ervoor gekozen hen niet bij naam te noemen, maar aan te duiden met een nummer.

Vervolg tabel 4.1

IKC	Start
IKC drie	Sinds 1 augustus 2008, direct gestart in de vorm van IKC in die zin dat er geen inhoudelijk onderscheid wordt gemaakt tussen onderwijs en opvang.
IKC vier	Sinds 1 augustus 2013 centrale aansturing. Een jaar bezig geweest met het ontwerpen van de visie en missie. Uitgangspunt: worden de kinderen er beter van? Doel is bieden van een doorgaande ontwikkelingslijn in een eenduidig pedagogisch klimaat en een aaneengesloten dagarrangement.
IKC vijf	Augustus 2011 Een gebouw onderwijs, bso, dagopvang en peuterspeelzaal. Dagopvang: 24 uur per dag, 365 dagen per jaar. Peuterspeelzaal 7 dagdelen. Bso voor- en naschoolse opvang tot 19.00 uur. Missie: professionals verrijken de toekomst. Er wordt gewerkt met professionele kindpartners die samen zorgen voor een educatief vormings- en kinderopvangaanbod voor kinderen van 0 tot 13 jaar van 7 uur 's morgens tot 7 uur 's avonds, 52 weken per jaar.
IKC zes	Sinds 1 januari 2012 centrale aansturing. Het bestuur van IKC zes heeft negen basisscholen en tien peuterspeelzalen. IKC zes is het enige kindcentrum dat ook een dagopvang heeft. Er is één directeur voor de peuterspeelzalen en de dagopvang.
IKC zeven	Zes jaar geleden is er een bso in de school gekomen en ongeveer twee jaar geleden ook dagopvang. Het initiatief was van het bestuur dat van alle scholen IKC's maakt, omdat het idee is dat dit beter is voor de kinderen, die niet steeds naar een andere plek hoeven. Daarnaast is het een mooie manier om je als school te profileren.
IKC acht	Niet duidelijk.
IKC negen	14 jaar geleden begonnen met centrale aansturing van onderwijs en kinderopvang onder de noemer kantoorijdenschool.

4.3 Samenwerking of één bestuur

In de meeste geïnterviewde IKC's met centrale aansturing hebben de schoolbesturen een stichting voor kinderopvang opgericht en zijn daarmee zelf aanbieder geworden van kinderopvang. Bij een iets kleiner deel van de IKC's werken verschillende organisaties met elkaar samen. Dat kunnen bijvoorbeeld een organisatie voor peuterspeelzaalwerk zijn, een kinderopvangorganisatie die zowel dagopvang als buitenschoolse opvang biedt of een organisatie voor dagopvang en een organisatie voor buitenschoolse opvang. In een van de IKC's gaat het om een samenwerkingsverband van twee schoolbesturen en een kinderopvangbestuur.

Tabel 4.2 Samenwerking of één bestuur

IKC	Aantal betrokken organisaties	Namelijk
IKC één	1	Bestuur van de (2) scholen is ook bestuur van de kinderopvang.
IKC twee	1	Bestuur van de school is ook bestuur van de kinderopvang.
IKC drie	1	Bestuur van de school is ook bestuur van de kinderopvang.
IKC vier	2	Samenwerking van schoolbestuur en kinderopvangbestuur.
IKC vijf	4	Samenwerking van school-, peuterspeelzaal-, dagopvang- en bso-organisaties.
IKC zes	1	Bestuur van de school is ook bestuur van peuterspeelzaal en kinderopvang.
IKC zeven	1	Bestuur van de school is ook bestuur van peuterspeelzaal en kinderopvang.
IKC acht	3	Twee schoolbesturen en een kinderopvangbestuur.
IKC negen	1	Bestuur van de school is ook het bestuur van de kinderopvang.

De IKC's hebben met elkaar gemeen dat er sprake is van centrale aansturing, maar ook die wordt op verschillende manieren vormgegeven. Die vormgeving hangt meestal samen met het aantal organisaties dat in het IKC samenwerkt.

Tabel 4.3 Vormgeving centrale aansturing

IKC	Hoe is de centrale aansturing vormgegeven
IKC één	Een directeur voor de scholen en een coördinator voor de kinderopvang.
IKC twee	Een directie voor onderwijs en opvang.
IKC drie	Een directeur voor onderwijs en opvang.
IKC vier	Naar buiten toe één directeur van het IKC (is de directeur van de school). Stuurgroep bestaande uit directie school, directie van bso en ko. Managementteam van IKC bestaat uit aantal mensen uit het onderwijsteam en de coördinator van de kinderopvang. Directeur van de school maakt deel uit van zowel stuurgroep als managementteam en vormt zo de verbindende schakel.
IKC vijf	Een directeur die alles op de werkvloer aanstuurt (bso, kdv, psz en school) en als voorzitter van de stuurgroep functioneert waarin de vier organisaties die gezamenlijk het kindcentrum vormen deel van uitmaken.
IKC zes	Directeur van de school is directeur van het kindcentrum. Zij maakt daarnaast deel uit van het directieoverleg (van het bestuur) voor voornamelijk de financiële en administratieve afspraken. Daarnaast heeft de directeur van het kindcentrum overleg met de directeur van de peuterspeelzaal/kinderopvang/ bso voor de meer pedagogische en doorlopende afstemming.

Vervolg tabel 4.3

IKC	Hoe is de centrale aansturing vormgegeven
IKC zeven	De directeur van de school is directeur van het kindcentrum.
IKC acht	Managementteam waarin de drie leidinggevenden van de drie grootste participanten van het kindcentrum zitting hebben: de twee basisscholen en de kinderopvang.
IKC negen	Een directeur voor onderwijs en opvang.

4.4 Integratie

Integratie in het IKC heeft verschillende aspecten, zoals:

- de huisvesting;
- het gebruik van ruimten;
- integratie van personeel;
- integratie van activiteiten.

Daarbij gaat om interne aspecten van het IKC.

Daarnaast is er een aspect dat betrekking heeft op de presentatie van het IKC. Presenteert het IKC zich naar de buitenwereld als één organisatie? Elk van deze aspecten staat in de volgende subparagrafen voor de geïnterviewde IKC's beschreven.

4.4.1 Huisvesting

Zes van de negen IKC's zijn in één gebouw gehuisvest. Een van hen deelt het gebouw met twee andere scholen die geen deel uitmaken van het IKC. Bij de IKC's die verspreid zijn over twee gebouwen gaat het overigens niet om aparte gebouwen voor onderwijs enerzijds en kinderopvang anderzijds, maar zijn verschillende leeftijdsgroepen van elkaar gescheiden.

Bij acht van de negen IKC's zitten onderwijs en kinderopvang onder een dak. Bij IKC acht zijn ook nog andere organisaties in het gebouw gevestigd.

Tabel 4.4 Huisvesting

IKC	Huisvesting
IKC één	Nog verspreid over twee gebouwen. In één gebouw een school en de peutergroep. Andere gebouw school en bso. Over twee jaar een nieuw gebouw met daarin alles samen.
IKC twee	Verspreid over 2 gebouwen. In beide gebouwen school en bso. In een van beide gebouwen ook (halve) dagopvang voor 3-jarigen.
IKC drie	In een gebouw met aantal andere scholen die geen deel uitmaken van het IKC.
IKC vier	In een gebouw.
IKC vijf	In een gebouw.
IKC zes	Twee gebouwen. In een gebouw is de onderbouw met dagopvang en peuterspeelzaal en bso gehuisvest. In het andere gebouw zitten groep 5 tot en met 8.
IKC zeven	In een gebouw.

Vervolg tabel 4.4

IKC	Huisvesting
IKC acht	In een gebouw met daarin twee basisscholen, kinderopvang, peuterspeelzaal, een consultatiebureau, een stichting voor mensen met een licht verstandelijke beperking en maatschappelijke onderneming 'abc'.
IKC negen	In een gebouw.

4.4.2 Ruimtegebruik

Op twee van de negen IKC's is geen onderscheid in onderwijsruimte en opvangruimte. Het gebouw is zo ingericht dat het op de momenten dat er formeel kinderopvang wordt geboden, voldoet aan de eisen die gesteld worden aan een ruimte voor kinderopvang.

Bij de overige IKC's hebben de verschillende voorzieningen hun eigen ruimten, maar zijn er ook ruimten in het IKC waarvan meerdere voorzieningen gebruik maken. Die ruimte voor eigen voorzieningen is met name van belang wanneer dagopvang wordt aangeboden, aangezien aan de ruimte voor dagopvang wezenlijk andere kwaliteitseisen worden gesteld dan aan een ruimte voor buitenschoolse opvang, voor peuterspeelzaalwerk en voor onderwijs.

Tabel 4.5 Ruimtegebruik

IKC	Ruimtegebruik
IKC één	Niet duidelijk aan de orde geweest in het interview.
IKC twee	Voor onderwijs en opvang wordt van dezelfde ruimten gebruikgemaakt.
IKC drie	Voor onderwijs en opvang wordt van dezelfde ruimten gebruikgemaakt.
IKC vier	Dagopvang heeft aparte ruimte met eigen toiletten, keukentje, speelhoeken, zitplekken en slaapruidtes voor de kleine kinderen. Bso heeft ook een eigen ruimte, maar mogen ook gebruikmaken van alle faciliteiten van de school behalve van de leslokalen van de stamgroepen. Een gezamenlijke teamkamer.
IKC vijf	Iedereen heeft wel zijn eigen plek, er moet bijvoorbeeld een afgesloten ruimte zijn voor kinderopvang, maar over het algemeen zijn de ruimtes zo veel mogelijk open. Er is een gezamenlijke aula.
IKC zes	Ieder lokaal wordt zo goed mogelijk benut. Als er een keer een lokaal leegstaat, kan het worden gebruikt door een andere partij.
IKC zeven	Verschillende onderdelen maken gebruik van elkaars ruimte, maar ieder heeft een eigen ruimte.
IKC acht	Gebruiken elkaars ruimtes waar mogelijk, maar alle participanten hebben wel hun eigen ruimte.
IKC negen	Er is een aparte ruimte voor buitenschoolse opvang, maar deze wordt ook voor onderwijs gebruikt.

4.4.3 Integratie van activiteiten

In IKC twee en IKC drie zijn onderwijs en opvang volledig geïntegreerd, in die zin dat kinderen wanneer zij dat willen in opvangtijd ook door kunnen gaan met onderwijsactiviteiten. Onderwijsactiviteiten worden ook aangeboden op de momenten van de reguliere schoolvakanties. Dit geldt in beperktere mate ook voor IKC negen.²

In de overige IKC's is de integratie minder vergaand, maar is bij de meeste wel sprake van één pedagogisch klimaat en doorlopende leerlijnen. Uit het taalgebruik blijkt wel dat er toch nog duidelijk sprake is van schotten tussen de verschillende onderdelen in het IKC: in de IKC's waar geen sprake is van volledige integratie van onderwijs en buitenschoolse opvang gaan kinderen naar de bso; in de IKC's waarin onderwijs en opvang volledig geïntegreerd zijn, gaan kinderen een korte of een lange dag naar school.

Tabel 4.6 Pedagogische klimaat en doorlopende leerlijnen

IKC	Pedagogisch klimaat en doorlopende leerlijnen
IKC één	Als IKC proberen ze voorzieningen binnen de school te halen die goed zijn voor kinderen en hun ontwikkeling, zoals een typecursus, extra Engelse les, een danscursus, of een damclub. Er is uitwisseling van materialen tussen bso, peuteropvang en de scholen. De bso past thema's aan op de thema's van school.
IKC twee	Kinderen in de leeftijd van 3 tot en met 12 jaar komen lange dagen of korte dagen op IKC twee. Kinderen die een korte dag komen gaan om 14.00 naar huis. Kinderen die een lange dag komen, gaan om uiterlijk 18.00 uur naar huis. Tussen 09.00 en 14.00 uur zijn er onderwijsactiviteiten en zijn de kinderen samen met de andere kinderen uit hun bouw en met twee 'juffen' in hun lokaal of een andere plek in de school. Na 14.00 uur worden er allerlei activiteiten gedaan zoals yoga, judo, vioolles, zwemles of dans. Maar de kinderen kunnen ook verder werken aan bijvoorbeeld een project waar ze mee bezig zijn. Voor de kinderen is het allemaal een geheel.
IKC drie	We zijn één organisatie die van 8-18 alles organiseert voor het leren en ontwikkelen van kinderen. We zijn 2500 uur per jaar open. En we zijn echt integraal. Wanneer het kind achter de voordeur is, is het echt op één plek. Alles is erop gericht dat kinderen zich goed kunnen ontwikkelen.

² Deze IKC's participeren in het experiment flexibele onderwijstijd. IKC twee en drie bieden gedurende respectievelijk 51 en 50 weken onderwijs. IKC negen stemt het aanbod van onderwijs in reguliere schoolvakanties af op de vraag die er dan is naar onderwijs.

Vervolg tabel 4.6

IKC	Pedagogisch klimaat en doorlopende leerlijnen
IKC vier	<p>Soms gaan de kinderen van de kinderopvang op bezoek bij de onderbouw en dan spelen ze mee met groep 1/2. Ook zijn er vieringen aan het eind van de week die gezamenlijk worden gedaan met de kinderopvang. De oudere kinderen lezen kleine kinderen voor, of ze geven een flesje aan de kleine kinderen. Tevens worden de vve-programma's op elkaar afgestemd. Er wordt één pedagogische lijn gehanteerd. Dit komt tot uiting doordat dezelfde omgangsregels gelden op de kinderopvang, bso en school.</p> <p>De school is een Jenaplanschool: er wordt gewerkt met stamgroepen en dit is ook doorgevoerd in de kinderopvang. Er is afgestemd welk klimaat we binnen de verschillende groepen willen creëren.</p> <p>Thema's die in het onderwijs spelen (bijv. herfst, sinterklaas en kerst) worden doorontwikkeld in kinderopvang en bso.</p>
IKC vijf	<p>Bso-medewerkers weten wat er op school speelt en andersom ook. Er wordt bij de kinderopvang en de peuterspeelzaal gebruikgemaakt van dezelfde methode (Speelplezier) en bij de bso van de opvolger van deze methode. Er vinden warme overdrachten plaats tussen de verschillende medewerkers over de kinderen.</p>
IKC zes	<p>Ze hebben dit jaar een thema: één pedagogisch klimaat, dat delen de partijen met elkaar. Wat moeten ze met elkaar afspreken, wat kan wel/niet? Natuurlijk is er een pedagogisch klimaat in leersituaties, maar bij de bso is leren bijvoorbeeld niet het hoofdoel, dat is ontspannen. Dat vraagt iets anders en daar wordt dan met elkaar over gesproken en wordt er op elkaar afgestemd. "Wat is één pedagogisch klimaat en hoe ziet dat eruit?" Hiervoor zijn afspraken gemaakt, opgesteld in een kwaliteitskaart. Die wordt 2x per jaar bekeken om te zien of er nog geleefd wordt naar die regels, zodat er echt sprake blijft van één doorgaande lijn.</p>
IKC zeven	<p>We zijn met de 'vreedzame school' begonnen en dat wordt naar de opvang doorgetrokken. Meervoudige intelligentie is ook een speerpunt vanuit de school. Dat wordt ook doorgetrokken naar de opvang. Door middel van methodes laten we de zaken op elkaar aansluiten: zo hebben ze de methode Schatkist in groep 1-2, en in de kinderopvang werken ze met Uk & Puk, een methode die inspeelt op reken- en taalontwikkeling. Het sluit mooi aan op Schatkist. De thema's die binnen de school spelen, worden doorgetrokken naar de bso en het kinderdagverblijf.</p> <p>En daarnaast, als de kleutergroepen buiten zijn, gaan vaak ook de kinderen van de opvang naar buiten, zodat ze al zo veel mogelijk samen op kunnen trekken.</p>
IKC acht	<p>In het interview wordt gezegd dat er sprake is van een doorlopende lijn en een pedagogisch klimaat, maar op welke manier wordt niet helemaal duidelijk. De samenwerking lijkt meer organisatorisch dan inhoudelijk.</p>
IKC negen	<p>Het doel is natuurlijk: goed onderwijs en goede opvang verzorgen. Leren en opvang gaan hand in hand. De leerroute per kind beleef je met zijn allen.</p>

Andere vormen van integratie die in de interviews genoemd zijn, zijn:

- gezamenlijk inkopen doen;
- gezamenlijk feesten (sinterklaas, kerst);
- gezamenlijke ontruimingsoefeningen;
- kinderen van de basisschool lezen wel eens voor aan peuters of aan kinderen van de opvang.
- gezamenlijk gebruik van wasmachine en droger.

4.4.4 Integratie van personeel

De mate waarin het personeel in de verschillende IKC's is geïntegreerd, loopt sterk uiteen. Op een aantal IKC's is er geen onderscheid tussen onderwijs- en opvangpersoneel: er is één team dat er zowel onder onderwijs- als onder opvangtijd staat. Een van de IKC's werkt alleen met leerkrachten en onderwijs-assistenten. Dit IKC maakt geen onderscheid tussen onderwijs en opvang:

“Het doel is vrij simpel: we creëren een omgeving voor kinderen waar kinderen zich zo goed mogelijk kunnen ontwikkelen.

We hebben drie peilers:

- We willen kunnen variëren in tijd. We hebben flexibele school- en vakantietijden. Ook bieden we meer leertijd aan. De tijd per persoon kan variëren, de spreiding van tijd over dag/week/jaar is ook variabel en de besteding van tijd eveneens.
- Optimale ontwikkelingsmogelijkheden voor kinderen: vergaande participatie van ouders en kinderen is nodig.
- We willen geen onderscheid maken tussen onderwijs en opvang en we bieden een rijk aanbod aan leeractiviteiten aan.”

(Bestuurder IKC drie).

Tabel 4.7 Integratie van personeel

IKC	Mate van integratie van personeel (op de werkvloer)
IKC één	Nog zeer beperkt.
IKC twee	Volledig (in onderwijstijd hetzelfde team als in bso-tijd).
IKC drie	Volledig (in onderwijstijd hetzelfde team als in bso-tijd).
IKC vier	Gezamenlijke teamkamer, veel uitwisseling van kennis en know how. Eén keer per acht weken IKC-overleg met alle uitvoerenden. Verschillende werkgroepen actief die de stuurgroep adviseren. Veel informele overleggen en themaoverleggen.
IKC vijf	Nog geen pm'ers in het onderwijs als onderwijsassistent. Incidenteel wel uitwisseling van personeel.
IKC zes	Incidenteel uitwisseling van personeel.
IKC zeven	Nog weinig. Maar het personeel wordt wel benaderd als één team. Iedereen krijgt bijvoorbeeld dezelfde nieuwsbrief. Men weet wat er bij elkaar speelt. Er zijn geen pedagogisch medewerkers werkzaam in het onderwijs. In geval van nood valt er wel eens een onderwijsassistent in bij de opvang. Het wordt langzaam steeds meer een team. We trekken gezamenlijk op in activiteiten, bijvoorbeeld activiteiten voor een goed doel, niet alleen door school maar door heel kindcentrum.

Vervolg tabel 4.7

IKC	Mate van integratie van personeel (op de werkvloer)
IKC acht	Gezamenlijke werkgroepen waarin van iedere organisatie één persoon is vertegenwoordigd, maar geen uitwisseling van personeel.
IKC negen	We werken als gevolg van de verschillende cao's met combinatiefuncties, waarbij de medewerkers twee betaalde banen hebben als leidster en als onderwijsassistent. Leerkrachten nemen ook regelmatig taken over voor de voor- en naschoolse opvang en kinderopvang. Daarvoor hebben ze dan ook een aparte VOG aangevraagd.

4.4.5 Voor ouders één organisatie

Alle IKC's vormen naar de ouders toe één organisatie, maar de mate waarin dat gebeurt, verschilt. Het aantal IKC's waarin oudergesprekken door opvang en onderwijs gezamenlijk worden gevoerd is bijvoorbeeld beperkt. In de IKC's waarbij in tabel 4.8 het antwoord 'ja, helemaal' vermeld staat, is er voor ouders geen onderscheid tussen de school en de opvang: het gaat altijd om dezelfde mensen.

Aan de naam van een IKC is niet altijd te zien dat het om een IKC gaat. Van de negen IKC's dragen IKC vier en IKC zes het woord IKC in hun naam. Twee anderen (IKC vijf en IKC zeven) dragen in hun naam het woord 'Kindcentrum'. IKC negen draagt de term 'sterrenschool' in haar naam. IKC acht ziet zichzelf als IKC, maar noemt zichzelf school of brede school.

Opvallend genoeg wordt op de websites van de drie IKC's die het verst gevorderd zijn in de integratie van personeel (IKC twee, IKC drie en IKC negen) het woord IKC niet genoemd.

Tabel 4.8 Voor ouders een organisatie

IKC	Voor ouders een organisatie?
IKC één	Ja, maar tienminutengesprek van school met ouders en gesprek van opvang met ouders wel gescheiden.
IKC twee	Ja, helemaal.
IKC drie	Ja, helemaal.
IKC vier	Ouders kunnen zich op één plek inschrijven voor de verschillende voorzieningen, voortgangsgesprekken over de kinderen wel op de zelfde avond, maar nog niet door ko en school gezamenlijk.
IKC vijf	Gezamenlijke informatiegids, nog bezig met ontwikkelen van een aanmeldingsformulier, elk jaar een gezamenlijke ouder(informatie)avond. Nog geen gezamenlijke gesprekken over kind met opvang en onderwijs, maar staat wel in de planning.
IKC zes	Beperkt. Wel inschrijven voor alle voorzieningen bij een stichting.

Vervolg tabel 4.8

IKC	Voor ouders een organisatie?
IKC zeven	Nog niet voor iedereen duidelijk omdat het eerst alleen een school was. Proberen als een geheel naar buiten te treden: in nieuwsbrief ook altijd een stuk opvang. En ouders kunnen zich via het bestuur zowel voor school als voor opvang inschrijven.
IKC acht	Niet helemaal duidelijk.
IKC negen	Ja, helemaal.

4.5 De proceskwaliteit in IKC's

Het is lastig om algemene uitspraken te doen over 'de proceskwaliteit' van de IKC's en een vergelijking te maken tussen de proceskwaliteit van brede scholen en van IKC's. Dat is het gevolg van de verschillende fases van het proces waarin de IKC's zich bevinden en van de verschillende processen die spelen bij IKC's enerzijds en brede scholen anderzijds.

Verschillende fases van het proces

Zoals uit het voorgaande deel van het hoofdstuk blijkt, bevinden de IKC's zich in verschillende fases van ontwikkeling. Drie IKC's (IKC twee, drie en negen) hebben de integratie van onderwijs en kinderopvang zoals zij die voor ogen hadden, gerealiseerd. De overige zes IKC's zijn nog bezig de integratie van onderwijs en kinderopvang vorm te geven.

Bij volledige integratie geen aparte pdca-cyclus³

Daar waar bij brede scholen een onderscheid gemaakt kan worden tussen onderwijsactiviteiten enerzijds en brede schoolactiviteiten anderzijds, is de essentie van IKC's dat een dergelijk onderscheid er niet is. De ontwikkeling van het kind staat centraal. Daarbij wordt geen onderscheid gemaakt tussen ontwikkeling in formele onderwijstijd en bso-tijd. Alles maakt deel uit van een en dezelfde cyclus en van het 'normale' beleid en kwaliteitsproces binnen de organisatie.

Op zoek naar het doel

Zes van de IKC's zijn nog bezig zich verder te ontwikkelen tot IKC. Aangezien het hierbij gaat om het neerzetten van een nieuw concept, is er bij veel van de IKC's sprake van een zoekproces naar de wijze waarop verdergaande samenwerking in het IKC kan worden vormgegeven en waarin doorlopende leerlijnen gerealiseerd worden. Een complicatie daarbij is dat nog niet volledig is uitgekristalliseerd wat een IKC precies is en hoe het idealiter wordt vormgegeven. Het doel van het proces is daarmee nog niet altijd even concreet.

³ Pdca staat voor plan, do, check, act.

Aanbod van activiteiten versus organisatieontwikkeling

De proceskwaliteit van de IKC's laat zich om verschillende redenen moeilijk vergelijken met de proceskwaliteit in de brede scholen zoals beschreven in hoofdstuk 3. Op de eerste plaats omdat het om verschillende processen gaat. Bij het onderzoek onder de brede scholen stond het proces waarin een aanbod voor de doelgroepen gerealiseerd wordt centraal. De IKC's zijn vooral bezig met een organisatieveranderingsproces. Op de tweede plaats omdat die processen niet alleen inhoudelijk maar ook qua doorlooptijd van elkaar verschillen. Daar waar in de brede scholen de pdca-cyclus die van het schooljaar volgt, gaat het bij het proces waarin het IKC vorm wordt gegeven om een proces van een langere termijn. Niet alle IKC's hebben de volledige pdca-cyclus al doorlopen.

Een van de geïnterviewde directeuren verwoordt het als volgt:

“We zijn een IKC in wording. Het is allemaal nog niet uitontwikkeld. Met sommige dingen zitten we echt nog in de voorbereidende fase en uitproberen. We willen het allemaal zeker volgens de pdca-cyclus vorm gaan geven, maar we zijn daar nu nog niet ver genoeg voor om die cyclus helemaal te doorlopen: Er is een duidelijk doel gesteld. Wat we doen komt daaruit voort, en we kijken goed naar hoe dingen verlopen. Dat is in het kort hoever we zijn.”

4.6 Knelpunten en wensen

Uit de interviews met de IKC's zijn verschillende knelpunten naar voren gekomen. Dat zijn:

- de gescheiden financiering van onderwijs en kinderopvang;
- de verschillende cao's voor onderwijs en opvang;
- de verschillende inspecties;
- de verschillende manieren waarop medezeggenschap moet worden vormgegeven in de voorzieningen die in het IKC worden aangeboden.

Niet alle knelpunten zijn door alle IKC's genoemd. De knelpunten hebben de IKC's er ook niet van weerhouden om een IKC op te starten. Zij bemoeilijken het functioneren van de IKC's en staan volgens verschillende respondenten het bieden van optimale ontwikkelingskansen voor kinderen in de weg.

Tabel 4.9 Knelpunten voor IKC's

IKC	Knelpunten
IKC één	Regelgeving: een peutergroep mag volgens de letter van de wet geen activiteit met de onderbouw doen, terwijl het juist goed is voor de ontwikkeling van kinderen. Hier zou meer ruimte voor moeten zijn. Verschillende soorten financiering. Lastig dat je te maken hebt met de GGD en de Onderwijsinspectie. Verschillende arbo-regelgeving voor opvang en onderwijs. Daar zou meer eenheid in moeten komen.
IKC twee	Knelpunten waar IKC twee tegenaan loopt, hebben vooral betrekking op tweetaligheid en op ruimtegebrek als gevolg van snelle groei die is doorgemaakt. Er zijn wel een aantal ongemakken voor een IKC namelijk dat na 14.00 (bso-tijd) ineens aan andere normen moet worden voldaan dan voor 14.00 uur (onderwijstijd), maar die zijn niet onoverkomelijk.
IKC drie	Gescheiden financiering.
IKC vier	Niet duidelijk.
IKC vijf	Verschillende financieringsbronnen. Verschillende inspecties.
IKC zes	Financiën: vanuit school kun je nu niet echt ingezet worden op opvang. Inspecties: we hebben nu te maken met vier inspecties: voor onderwijs, peuterspeelzaal, dagopvang en bso met elk hun eigen richtlijnen. Verschillende cao's. Het zou handig zijn als er meer mogelijk was op het gebied van medezeggenschap.
IKC zeven	Weinig knelpunten. Inspecties verlopen goed.
IKC acht	Geen knelpunten genoemd.
IKC negen	Financiering.

4.6.1 Wensen

De meeste IKC's zijn nog niet uitontwikkeld in 2013. Op hoofdlijnen wil men nog de volgende stappen zetten:

- grotere doelgroep bedienen;
- verdergaande integratie van de verschillende voorzieningen;
- extra voorzieningen bij het kindcentrum betrekken.

Tabel 4.10 Wensen van IKC's

IKC	Wensen
IKC één	Nu 2-12, later 0-12 jarigen. Invoeren continuooster. Willen graag één gebouw voor alles. Open van 7-19.00 uur, 52 weken per jaar. Meer vrijwilligerswerk inzetten en lijntjes leggen met bibliotheek en sport of muziekverenigingen voor naschools aanbod.

Vervolg tabel 4.10

IKC	Wensen
IKC twee	Ook dagopvang voor jongere kinderen (vanaf het moment dat ze kunnen lopen) volgens Montessori-principes. Op de langere termijn voortgezet onderwijs zoals bedoeld door Maria Montessori op gaan zetten.
IKC drie	We hebben binnen de huidige wettelijke mogelijkheden de maximaal haalbare vorm van integratie gerealiseerd.
IKC vier	Meer partijen in het kindcentrum zoals bijvoorbeeld opvoedingsondersteuning. Kindcentrum zou zich uiteindelijk op 0-16-jarigen moeten richten, zodat ook een oplossing wordt geboden voor rondhangende jeugd.
IKC vijf	Een personele unie vormen: dat het wettelijk geregeld wordt dat je mag en kunt samenwerken zonder wet en regelgeving die in de weg zit.
IKC zes	Niet duidelijk.
IKC zeven	Mate van integratie vergroten en het kindcentrum naar buiten toe als één geheel presenteren.
IKC acht	Mate van integratie kan nog wel een stap verder. Met name in het spontane: integratieproces is wel in gang gezet, maar we zijn er nog niet. Men zou makkelijker bij elkaar langs moeten lopen maar men blijft nu toch nog gemakkelijk binnen de eigen organisatie.
IKC negen	Verder vormgeven van integratie van opvang en onderwijs.

4.7 Conclusies

Een integraal kindcentrum is in dit onderzoek gedefinieerd als een instelling die:

- de hele dag geopend is;
- onderwijs, opvoeding, ontspanning en ontwikkeling biedt;
- een doorgaande pedagogische leerlijn door integratie van onderwijs en opvang biedt; en
- centraal aangestuurd.

Er is een aantal wezenlijke verschillen tussen de organisaties die zich volgens de omschrijving in dit onderzoek een integraal kindcentrum konden noemen. Het essentiële verschil tussen de verschillende IKC's betreft vooral de mate waarin onderwijs en opvang geïntegreerd zijn. In een deel van de IKC's kan alleen op papier nog onderscheid worden gemaakt tussen onderwijs en opvang. Voor de kinderen op deze IKC's vormen onderwijs en opvang één geheel en is er bij wijze van spreken alleen een verschil tussen een lange en een korte dag op het IKC. In de meeste IKC's is er echter nog wel degelijk sprake van verschillende onderdelen: in het onderwijs werken andere personen dan in de opvang en er zijn gescheiden ruimtes voor onderwijs en kinderopvang. Er is wel sprake van verregaande samenwerking op pedagogisch gebied en qua doorgaande leerlijnen. Een deel van deze IKC's zou wel verder willen integreren, maar ziet daarin vooralsnog te veel belemmeringen in de regelgeving. Daarbij worden dan de gescheiden

geldstromen tussen onderwijs en kinderopvang genoemd, de verschillende cao's voor onderwijs en kinderopvang en de verschillende kwaliteitseisen die voor onderwijs en kinderopvang gelden.

Een van de elementen uit de omschrijving die in dit onderzoek voor het IKC gebruikt is, betreft centrale aansturing. Ook hieraan blijkt op verschillende manieren invulling te worden gegeven. Op een aantal IKC's vallen onderwijs en kinderopvang onder hetzelfde bestuur. In een aantal andere IKC's werken verschillende organisaties samen, maar worden de personeelsleden van de verschillende organisaties wel door één en dezelfde persoon aangestuurd. Daarnaast is er een variant waarbij een managementteam dat is samengesteld uit managers van de verschillende organisaties die in het IKC deelnemen de centrale aansturing doet.

De term IKC lijkt nog niet goed uitgekristalliseerd, getuige het grote aantal scholen dat zichzelf in dit onderzoek als IKC aanduidt maar het niet blijkt te zijn. De verwarring over het begrip lijkt mede te worden ingegeven door de term 'integratie van onderwijs en kinderopvang' want wanneer zijn onderwijs en opvang geïntegreerd?

Volledige integratie is bovendien nog niet mogelijk als gevolg van eerder genoemde belemmeringen in de regelgeving. Ook de IKC's waarin onderwijs en opvang volledig geïntegreerd zijn, zien nog belemmeringen in met name de gescheiden geldstromen voor onderwijs en kinderopvang waardoor het IKC in de uren waarin zij formeel opvang biedt niet voor alle kinderen toegankelijk is.

5 BREDE SCHOLEN IN HET VOORTGEZET ONDERWIJS

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk schetsen we een beeld van de brede scholen in het voortgezet onderwijs (vo) in 2013. Daarbij gaan we (in paragraaf 5.2) allereerst in op het aantal brede scholen. Daarna komen (in de paragrafen 5.3 tot met 5.7) verschillende aspecten van de brede school aan bod, zoals doelen en activiteiten, (de kwaliteit van) het samenwerkingsproces, en succesfactoren en belemmeringen.

De resultaten die we in dit hoofdstuk presenteren, zijn gebaseerd op de uitkomsten van een screeningsvragenlijst die is uitgezet in het hele vo en waaraan 33 procent (n=444) van de vo-vestigingen hun medewerking heeft verleend, een verdiepende enquête onder zeven scholen en elf partners, en een drietal verdiepende telefonische interviews met scholen. Gezien het geringe aantal brede scholen dat aan de verdiepende ronde heeft deelgenomen, moeten de resultaten van dat deel van het onderzoek als indicatief worden beschouwd. Dit betekent dat het niet mogelijk is om conclusies te trekken over inhoudelijke en organisatorische ontwikkelingen van brede scholen in het vo.

5.2 Aantal brede scholen in het voortgezet onderwijs

Resultaten screeningsronde

Zeventien procent van de vestigingen (75 van de 444) die deelnamen aan de screeningsronde gaf aan een brede school te zijn volgens de door ons gehanteerde definitie (zie paragraaf 1.2). Geëxtrapoleerd naar het totale aantal vo-vestigingen (n=1359), betekent dit dat Nederland in 2013 ruim tweehonderd brede vo-scholen telt.¹

Om een vergelijking met eerdere jaren te kunnen maken, hebben we de scholen die deelnamen aan de screeningsronde ook gevraagd of zij in het schooljaar 2011-2012 een brede school waren. Hieruit kwam naar voren dat 74 van de 444 scholen in 2011 een brede school waren. Het percentage brede scholen in het voortgezet onderwijs is de afgelopen twee jaar dus stabiel gebleven.²

¹ 17 procent van 1359 is 231.

² In het jaarbericht van 2011 werd vermeld dat naar schatting een derde (34%) van de vo-vestigingen een brede school was. Het percentage van 17 dat wij in het huidige onderzoek vinden (voor zowel de situatie in 2013 als de situatie in 2011), ligt dus aanzienlijk lager. Voor een mogelijke verklaring hiervoor, zie bijlage 2.

Deelname aan de verdiepende ronde

De bereidheid om mee te werken aan de verdiepende ronde was in het voortgezet onderwijs aanzienlijk lager dan in het basisonderwijs. Slechts elf van de 75 brede scholen gaven aan mee te willen doen aan de verdiepende ronde. Hiervan hebben er uiteindelijk zeven de verdiepende enquête ingevuld en zijn er drie telefonisch geïnterviewd. Voor vier van de zeven scholen geldt dat ook een of meer van partners waarmee de school samenwerkt een vragenlijst hebben ingevuld. In totaal hebben elf partners een verdiepende vragenlijst ingevuld.³

5.3 Doelen en activiteiten

5.3.1 Doelen

Net als bij de brede scholen in het basisonderwijs zijn er aan de brede scholen in het voortgezet onderwijs open vragen gesteld over de doelen die geformuleerd zijn voor de brede school. Deze doelstellingen zijn vervolgens door ons gecodeerd. Zes van de zeven scholen hebben een of meer doelstellingen geformuleerd (vijftien in totaal). De meest genoemde doelstellingen waren: het voorbereiden van jongeren/leerlingen op deelname aan de samenleving en het realiseren van een activiteitsaanbod voor jongeren (beiden 3x). Iets minder vaak werden genoemd: talentontwikkeling (2x), sport (2x), en het vergroten van de betrokkenheid van ouders/buurtbewoners of andere stakeholders (2x). Tevens werden de ondersteuning van leerlingen, het verbeteren van de sfeer op school, en het voorkomen van verzuim/uitval als doelstelling genoemd (alle drie 1x).

Enkele doelstellingen nader toegelicht (op basis van de interviews met scholen).

Verbeteren van de sfeer op de school (school 1)

De bredeschoolactiviteiten zijn anders dan de leeractiviteiten. Kinderen hebben het idee dat het gezelliger is en leuker. Ze worden enthousiaster, zetten zich meer in en gedragen zich daar heel anders dan op school. Ze ontwikkelen anders. Ze ontwikkelen talenten. Het gaat heel breed en dat straalt uit in de school (dat het gewoon leuk is).

Vaardigheden aanleren om positief in het leven te staan en met elkaar om te gaan (school 1)

We zijn een school met veel verschillende nationaliteiten, met allemaal hun eigen normen en waarden. Het is het mooiste om van elkaar te zien wat elkaars normen en waarden zijn, zo krijg je waardering voor elkaar en ook voor je eigen normen en waarden. Die mogen er juist ook zijn.

³ Van een aantal brede scholen heeft een of meer partners waarmee de school samenwerkt wel de verdiepende vragenlijst ingevuld, maar de school zelf niet.

Leerlingen stimuleren deel te nemen aan georganiseerd vrijetijdsaanbod (school 1)

Er zijn kinderen die naar sportclubs gaan. Ook gaan er kinderen, nadat ze in de brede school hebben leren zwemmen, met vrienden zwemmen. Dat soort dingen. Daardoor kunnen de kinderen meedoen met hun leeftijdsgenoten en dat is heel waardevol.

Ouders en stakeholders betrekken bij de vormgeving van onderwijs en ondersteuning (school 3)

We betrekken ouders door middel van onder andere een ouderraad. Een deel van de ouders ondersteunt ons inhoudelijk en een ander deel ondersteunt juist bij de uitvoering van bepaalde activiteiten. Daarnaast is er een klankbordgroep waar ouders zitting in hebben.

Twee brede scholen hebben voor de specifieke doelgroepen specifieke doelstellingen geformuleerd. De ene school heeft specifieke doelstellingen geformuleerd voor de onderbouw (via individuele leerlingtrajecten en coaching op zoek gaan naar wat de leerling kan en waar hij/zij affiniteit mee heeft) en voor de bovenbouw (talenten ontwikkelen en verder uitbouwen). De andere school heeft voor vmbo-leerlingen, vwo-leerlingen en ouders specifieke doelstellingen geformuleerd. Voor vmbo-leerlingen is doorstroom de doelstelling (als diplomering niet mogelijk is). Voor vwo-leerlingen bestaat de doelstelling uit verdiepingsprogramma's voor hoogbegaafden. De doelstelling voor ouders bestaat eruit hen te betrekken bij alle aspecten van het beleid.

5.3.2 Doelgroepen en activiteiten

Alle brede scholen die de verdiepende enquête hebben ingevuld, richten zich (logischerwijs) op kinderen van twaalf jaar en ouder (zie tabel 5.1). Twee scholen richten zich ook op ouders en drie scholen op wijkbewoners. Een van de zeven scholen rekent (ook) 4- tot 12-jarigen tot de doelgroepen. 0- tot 4-jarigen behoren niet tot de doelgroepen van de zeven deelnemende scholen.

Tabel 5.1 Doelgroepen van de brede school (n=7)
Meerdere antwoorden mogelijk

	Aantal
0-4-jarigen	0
4-12-jarigen	1
12-jarigen en ouder	7
Ouders	2
Wijkbewoners	3

Wanneer we kijken naar het activiteiten aanbod, zien we in tabel 5.2 dat de school die activiteiten voor vier- tot twaalfjarigen aanbiedt dit doet op het gebied van educatie, kunst en cultuur en sport. Tabel 5.2 laat verder zien dat wat betreft de activiteiten voor twaalfjarigen en ouder het vaakst activiteiten

worden aangeboden op het gebied van sport (alle 7 scholen doen dit) en kunst & cultuur (6 van 7 scholen). Educatieve activiteiten, zorg en begeleiding, en natuur & techniek worden bij ongeveer de helft van de scholen aangeboden. Eén school biedt voor ouders zowel educatieve activiteiten als activiteiten die betrekking hebben op zorg en begeleiding aan (de andere school die activiteiten voor ouders aanbiedt, biedt alleen educatieve activiteiten aan). De drie scholen die activiteiten aanbieden voor wijkbewoners doen dit alle drie op een ander gebied.

Tabel 5.2 Kenmerken van het activiteitenaanbod
Meerdere antwoorden mogelijk

	4- tot 12- jarigen (1 school)	12-jarigen en ouder (7 scholen)	Ouders (2 scholen)	Wijk- bewoners (3 scholen)
Educatieve activiteiten	1	4	2	1
Kunst & cultuur	1	6	0	0
Sport	1	7	0	1
Zorg en begeleiding	0	3	1	1
Natuur & techniek	0	3	0	0

Bij vijf van de zeven scholen worden voor de afzonderlijke activiteiten soms specifieke doelen geformuleerd. Bij twee scholen worden nooit specifieke doelen geformuleerd.

Voorbeelden van activiteiten voor verschillende doelgroepen

12-jarigen en ouder

School 1: *Er is er een huiswerkklas. Alle kinderen mogen daar naartoe. Er is voetbal na school, en er wordt zwemmen georganiseerd voor de leerlingen die dat nog niet kunnen. De school doet, in wijkverband, ook mee aan toernooien, bijvoorbeeld darten. En elke vrijdagmiddag na school wordt er gekookt. De activiteiten zijn voornamelijk gericht op de onderbouwleerlingen.*

School 2: *Er worden een aantal zaken op het gebied van sport georganiseerd. Leerlingen gaan dan bijvoorbeeld naar een honkbalvereniging, klimmen, skiën, of krijgen judoles. Er wordt dus een ruim sportpakket aangeboden. Een aantal leerlingen doen bijvoorbeeld ook mee aan de Technisch LEGO league. Verder hebben we een schoolband. Ook zijn er wel eens workshops georganiseerd met bijvoorbeeld lessen djembé. In samenwerking met de gemeente organiseren we ook andere activiteiten zoals zangles, graffitiworkshops en fotografieworkshops.*

School 3: *Los van het reguliere lesprogramma, hebben we contacten met verschillende partners, bijvoorbeeld met een fitnessclub of muziekschool. Er is een buitenschools aanbod waar kinderen vrijwillig op kunnen intekenen. We hebben gemerkt dat het te vrijblijvend is als de activiteiten gratis zijn, dus vragen we er een klein bedragje voor. Parallel aan deze activiteiten worden er door school ook computercursussen georganiseerd. Nu is er bijvoorbeeld een cursus presenteren met Prezi. Ouders kunnen ook naar die cursussen en nu wordt er door zo'n tien tot vijftien ouders gebruik van gemaakt.*

Ouders

School 1: De activiteiten voor ouders zijn gericht op een stukje ouderbetrokkenheid. Eerder kwamen ouders samen in gesprekken met een maatschappelijk werkster. Dat is gestopt omdat er zo weinig ouders op af kwamen dat de maatschappelijk werkster het niet meer wilde. Maar de cultuurdag is er nog wel. En er worden onder gym activiteiten met circustrucjes gegeven aan de leerlingen. Aan het eind van het jaar is er dan een voorstelling voor de ouders. De kinderen moeten zich leren presenteren aan de ouders.

Wijkbewoners

School 3: Wijkbewoners komen op bepaalde tijden langs, want er is af en toe een lunchmogelijkheid. Voornamelijk bejaarden komen dan langs om te eten, verzorgd door kinderen van zorg en welzijn. Er zijn verschillende kookclubs, voor ouders en buurtbewoners. In de sportruimtes zijn alle doelgroepen actief. Het begint al in de middag met bejaardengym. Buiten op de atletiekbaan zijn er ook lessen Nordic Walking.

Tabel 5.3 laat zien dat de activiteiten voor 12-jarigen en ouder het vaakst worden aangeboden: tussen 10 tot 20 keer per jaar en de 20 tot 40 keer per jaar.

Tabel 5.3 Gemiddelde frequentie van het activiteitenaanbod per doelgroep

Doelgroep	Gemiddelde frequentie*
4-12-jarigen	2,0
12-jarigen en ouder	3,6
Ouders	2,0
Wijkbewoners	2,6

* 1 = 1 tot 5 keer per jaar, 2 = 5-10 keer per jaar, 3= 10 tot 20 keer per jaar, 4 = 20 tot 40 keer per jaar, 5 = meer dan 40 keer per jaar.

De meeste activiteiten voor de leerlingen van de school vinden tussenschools of na schooltijd plaats (zie tabel 5.4).

Tabel 5.4 Tijdstip van de activiteiten

	In onderwijs-tijd	Tussen-schools	Naschools
De meeste bredeschoolactiviteiten	2	4	4
Een deel van de bredeschoolactiviteiten	4	0	3
Geen van de bredeschoolactiviteiten	1	3	0
N	7	7	7

Bij drie scholen neemt maximaal een kwart van de leerlingen deel aan de activiteiten van de brede school. Bij twee scholen is dit een kwart tot de helft en bij twee scholen is dit meer dan de helft. Bij het merendeel van de scholen nemen de leerlingen die deelnemen aan activiteiten zo'n tien tot twintig keer per jaar deel.

School 1 (meer dan 75% van de leerlingen neemt deel aan de activiteiten)

Er worden veel activiteiten onder schooltijd georganiseerd, daardoor nemen er automatisch veel leerlingen deel. Veel leerlingen willen na schooltijd naar huis, maar deze school heeft echt zorgleerlingen, die geactiveerd moeten worden en in aanraking moeten kunnen komen met van alles. Daarom wordt er veel onder schooltijd georganiseerd.

School 2 (maximaal 25% van de leerlingen neemt deel aan de activiteiten)

Het zijn voornamelijk leerlingen van de onderbouw die deelnemen aan de activiteiten. In de bovenbouw is het lastig om leerlingen te motiveren. Ze hebben bijvoorbeeld een bijbaantje of andere interesses. We hebben een keer iets met kickboksen georganiseerd en een zumbales. Er is dan wel een kleine enthousiaste groep, maar het zijn onvoldoende leerlingen om het rendabel te maken.

5.3.3 Integratie van activiteiten

Om te kunnen bekijken in hoeverre de brede school is geïntegreerd in de school, hebben we achtereenvolgens gekeken naar:

- de mate waarin leerkrachten op de hoogte zijn van wat hun leerlingen in de brede school doen;
- de mate waarin leerkrachten contact hebben met externen die brede schoolactiviteiten verzorgen;
- de mate waarin de brede schoolactiviteiten van leerlingen ter sprake komen in gesprekken met ouders.

Bij drie van de zeven scholen hebben de mentoren er goed zicht op welke leerlingen uit hun klassen deelnemen aan specifieke bredeschoolactiviteiten, bij drie scholen hebben de mentoren hier enigszins zicht op en bij één school hebben de mentoren daar geen zicht op.

Vijf van de zeven scholen zeggen dat de mentoren en degenen die de bredeschoolactiviteiten begeleiden incidenteel informatie uitwisselen over de leerlingen, bij één school gebeurt dit niet en één school weet het niet.

Bij vier scholen vormen de bredeschoolactiviteiten waaraan de leerling deelneemt onderwerp van gesprek in oudergesprekken, bij drie scholen is dit niet het geval.

5.4 Organisatie van het werk- en samenwerkingsproces

5.4.1 Samenwerkingspartners

Zes scholen hebben aangegeven dat er, naast de organisaties die zijn meegenomen in het onderzoek, nog meer organisaties bij de brede school betrokken zijn. Tabel 5.5 laat zien dat vooral sportverenigingen worden

betrokken bij de organisatie van de brede school. Muziekscholen en welzijnswerk zijn bij de helft van de scholen betrokken. Andere soorten samenwerkingspartners die door scholen worden genoemd, zijn kunstencentra, aanbieders van workshops en aanbieders van sportactiviteiten.

Tabel 5.5 Betrokkenheid van verschillende soorten bij de brede school (n=6)

	Aantal
Andere scholen voor voortgezet onderwijs	2
Basisscholen	1
Maatschappelijk werk	1
Welzijnswerk	3
Thuiszorg	0
GGD (schoolarts, wijkverpleging)	1
Bureau Jeugdzorg	1
Centrum voor Jeugd en Gezin	1
Muziekschool	3
Bibliotheek	2
Jeugdgezondheidszorg	2
Sportverenigingen	5
Buitenschoolse opvang	0
Kinderopvang	0
Peuterspeelzaal/voorschool/VVE	1
Anders, namelijk...	4

School 2 (werkt samen met sportverenigingen en aanbieders van workshops)

De sportverenigingen zijn onze vaste contacten. De aanbieders van de workshops zijn wisselend. We kijken natuurlijk waar vraag naar is van de leerlingen. Ook willen we graag een goedkope, maar ook goede aanbieder. De subsidies worden minder en met minder geld willen we hetzelfde bereiken, dus moeten we het effectief gebruiken.

5.4.2 Huisvesting

Twee brede scholen zijn gehuisvest in een multifunctionele accommodatie, twee scholen in een accommodatie in elkaars directe nabijheid en drie scholen in accommodaties verspreid over locaties in de wijk/gemeente. Vijf van de zeven scholen zijn hier (zeer) tevreden over. Twee scholen geven aan niet tevreden, maar ook niet ontevreden te zijn over de manier waarop zij gehuisvest zijn.

Bij drie scholen maken de verschillende partijen in de brede school incidenteel gebruik van elkaars ruimte, bij twee scholen gebeurt dit structureel en bij één school wordt er geen gebruik gemaakt van elkaars ruimte.

School 2 (gevestigd in MFA, incidenteel gebruik van elkaar ruimtes)

In het schoolgebouw zijn drie scholen gehuisvest. Twee vmbo-scholen en één mbo-school. We hebben een gezamenlijke gymzaal en een atrium. Daarnaast worden deze ruimtes ook door derden gebruikt. Er zijn bijvoorbeeld verschillende sportverenigingen die ruimtes huren. Op deze manier kunnen we ook makkelijk dingen regelen met de sportvereniging voor de bredeschoolactiviteiten. Met het mbo werken we organisatorisch en onderwijskundig samen. De doorstroom van vmbo naar mbo is ook makkelijk.

School 3 (gevestigd in accommodaties in elkaars directe nabijheid, structureel gebruik van elkaars ruimtes)

Alles wat met zorg en ondersteuning te maken heeft zit bij ons in de buurt, net als sportclubs, en we gebruiken elkaars ruimtes. Er is ook een organisatie voor verslavingszorg, daarvan zit af en toe een medewerker in een kantoortje in ons pand. Deze medewerker probeert zo af en toe in de klassen te komen als dat uitkomt en past in het leerplan. Deze partner maakt nog het minste van onze ruimtes gebruik.

5.4.3 Coördinatoren en combinatiefunctionarissen/sportbuurtcoaches

Zes van de zeven brede scholen hebben een bredeschoolcoördinator. Twee van hen zijn in dienst van de gemeente. De overige coördinatoren zijn in dienst van een andere school.

Bij zes scholen zijn een of meer combinatiefunctionarissen en/of sportbuurtcoaches werkzaam. Bij alle zes de scholen zijn zij werkzaam in de discipline sport en bij vijf scholen in de discipline cultuur. Bij twee scholen zijn de combinatiefunctionarissen ook in de discipline welzijn werkzaam. In de discipline zorg is bij één school een combinatiefunctionaris werkzaam.

Tabel 5.6 In welke combinaties van disciplines zijn de combinatiefunctionarissen werkzaam (n=6)

	Aantal
Onderwijs-zorg	1
Onderwijs-cultuur	5
Onderwijs-sport	6
Onderwijs-opvang	0
Onderwijs-welzijn	2

De combinatiefunctionarissen zijn voornamelijk in dienst bij de school zelf, in enkele gevallen ook bij de gemeente en bij een instelling uit de genoemde discipline.

5.4.4 Financiering

Tabel 5.7 laat zien dat voor de bekostiging van de brede school in alle gevallen het budget van de school ingezet. Het budget van participerende organisatie(s) wordt bij vier scholen ingezet als financieringsbron.

Ouderbijdragen en sponsoring worden slechts een enkele keer als financieringsbron ingezet.

Tabel 5.7 Financieringsbronnen die worden ingezet voor de bekostiging (n=7)

	Aantal
Budget van de school	7
Budget van de participerende organisatie	4
Ouderbijdragen	1
Sponsoring	2

Bij twee scholen is de financiering voor de langere termijn (twee tot vier jaar) gewaarborgd. Voor eveneens twee scholen geldt dat de financiering voor de middellange termijn (twee jaar) is gewaarborgd. Twee scholen geven aan dat de financiering niet gewaarborgd is, en één school weet het niet.

5.5 Kwaliteit van het werk- en samenwerkingsproces

5.5.1 Procesinrichting

Idealiter worden in de brede school de volgende stappen gezet:

- er worden doelen geformuleerd voor de brede school;
- de activiteiten die worden ontplooid, vloeien voort uit de geformuleerde doelen;
- de activiteiten worden geëvalueerd;
- de doelstellingen worden geëvalueerd;
- het activiteitenaanbod wordt bijgesteld op grond van de uitkomsten van de evaluatie.

Voor elke van deze stappen wordt hieronder beschreven in hoeverre deze volgens scholen en partners in de brede school worden gezet.

Formuleren van doelen

Zes van de zeven scholen hebben in de vragenlijst aangegeven dat er doelen zijn geformuleerd voor de brede school. Het aandeel van de partners dat aangeeft dat er doelen zijn geformuleerd is met negen van de elf ongeveer even groot.

Activiteiten komen voort uit doelstellingen

Volgens zes van de zeven scholen volgen de bredeschoolactiviteiten enigszins of in sterke mate uit de doelstellingen die voor de brede school zijn geformuleerd. Het aandeel van de partners dat dit aangeeft is met zeven van de elf iets kleiner.

Evaluatie van activiteiten

Volgens zes van de zeven scholen worden alle of de meeste activiteiten van de brede school geëvalueerd. Het aandeel van de partners dat dit aangeeft, is weer iets kleiner (zeven van de elf).

Evaluatie van doelstellingen

Drie van de zeven scholen geven aan dat er wordt geëvalueerd in hoeverre de doelstellingen van de brede school worden gerealiseerd. Voor de partners geldt dat een veel kleiner aandeel (drie van de elf) dit aangeeft.

Bijstelling van het activiteitsaanbod

Bij alle drie de scholen waar wordt geëvalueerd in hoeverre de doelstellingen van de school worden gerealiseerd, worden de activiteiten en het activiteitsaanbod bijgesteld op basis van de uitkomsten van de evaluatie. Dit geldt ook voor de drie partners die aangaven dat de doelstellingen van de brede school worden geëvalueerd.

Maat voor proceskwaliteit

We hebben per brede school, zowel voor scholen als voor partners, een maat voor de totale proceskwaliteit geconstrueerd. In deze maat hebben we, net als bij de maat voor proceskwaliteit in het basisonderwijs, vier van de vijf hierboven besproken aspecten van proceskwaliteit meegenomen.

De maat voor proceskwaliteit loopt van 0 tot 1. Zowel voor de scholen als de partners geldt dat een score van 1 wil zeggen dat er op deze brede scholen sprake is van een hoge proceskwaliteit: er zijn doelen geformuleerd, de activiteiten komen voort uit de doelen, én zowel de doelstellingen als de activiteiten worden geëvalueerd.⁴

In tabel 5.8 worden de scores van de zeven scholen en hun partners op de maat voor proceskwaliteit weergegeven. Uit de tabel valt op te maken dat:

- er bij één school sprake is van een gelijke inschatting van de proceskwaliteit door zowel school als partners (beide 0,75);
- bij twee scholen de inschatting van de school iets positiever is (0,75) dan die van de partners (0,58);
- bij één school de inschatting van de partner iets positiever is (1) dan die van de school (0,75).

⁴ Scholen konden op deze maat vijf verschillende scores halen (0/0,25/0,50/0,75/1) waarbij een score van 0 betekent dat op geen van de vier aspecten wordt gescoord, een score van 0,25 betekent dat de school op 1 van de 4 aspecten scoort, et cetera. Bij de partners waren er ook tussenliggende waarden mogelijk, omdat niet alle partners altijd eensluidend antwoord hebben gegeven op de vier vragen op basis waarvan de proceskwaliteit werd berekend (als twee van de drie partners aangaven dat de activiteiten worden geëvalueerd, krijgt deze brede school een score van 0,66 op dit aspect, terwijl een school die aangeeft dat de activiteiten worden geëvalueerd op dat aspect een 1 scoort).

Tabel 5.8 Proceskwaliteit van de brede school volgens scholen en partners, per school (n=7)

School	Proceskwaliteit van de brede school volgens de school	Proceskwaliteit van de brede school volgens de partners	Aantal kernpartners in het onderzoek
1	1	-	Geen informatie*
2	1	-	Geen informatie*
3	0,75	0,75	2
4	0,75	-	Geen informatie*
5	0,75	0,58	3
6	0,75	1	1
7	0,25	0,58	3

* Deze drie scholen wilden wel meedoen aan de verdiepende ronde, maar zonder hun partners. Het is daarom bij deze brede scholen niet mogelijk de kwaliteitsscore van de school en de partners met elkaar te vergelijken.

5.5.2 Betrokkenheid

Bij het formuleren van doelen en de keuze van de activiteiten

De gemeente wordt het vaakst betrokken bij de formulering van de doelstellingen van de brede school (zie tabel 5.9). Bij vijf brede scholen worden welzijnsorganisaties enigszins of in sterke mate betrokken. Zorgorganisaties en bewonersorganisaties worden nauwelijks betrokken.

Twee scholen gaven aan dat er (ook) een ander type organisatie betrokken is bij de formulering van de doelstellingen. Dit was in beide gevallen een sportvereniging.

Tabel 5.9 Betrokkenheid partijen bij formulering doelstellingen van de brede school (n=7)

	Gemeente	Andere onderwijsinstellingen	Welzijnsorganisaties	Zorgorganisaties	Bewonersorganisaties
In sterke mate betrokken	5	2	3	0	0
Enigszins betrokken	1	2	2	1	2
Niet betrokken	0	2	0	3	2
Niet van toepassing	0	0	1	0	1
Weet niet	1	1	1	2	2
N	7	7	7	7	7

Alle zeven scholen zijn in sterk mate betrokken bij de keuze van de activiteiten voor de brede school. Ook de partners worden, zij het in mindere mate, betrokken bij de keuze voor de activiteiten die worden aangeboden.

Bij de evaluatie van de activiteiten

Vijf scholen zijn betrokken bij de evaluatie van alle activiteiten van de school. Slechts bij één school is de evaluatie van de activiteiten onderwerp van gesprek in de bijeenkomsten van de medezeggenschapsraad. Ook de partners worden in de meeste gevallen betrokken bij de evaluatie van een deel van de activiteiten.

Bij de evaluatie van de doelstellingen

Bij alle drie de scholen waar wordt geëvalueerd in hoeverre de doelstellingen van de school worden gerealiseerd, wordt de school betrokken bij de evaluatie. De evaluatie van de doelstellingen is bij deze drie scholen geen onderwerp van gesprek in de bijeenkomsten van de medezeggenschapsraad.

Voortrekker

Drie van de zeven scholen zien de school zelf als voortrekker van de brede school en drie scholen zien de gemeente als voortrekker. Eén school ziet een overkoepelende organisatie als voortrekker. Net als de scholen zien de partners de school zelf en de gemeente als belangrijkste voortrekker.

5.5.3 Beoordeling

Zijn de partijen/organisaties die aan de brede school deelnemen tevreden over de gang van zaken en wat er met de brede school wordt bereikt? Ook dit is een indicatie voor een goed verloop van het bredeschoolproces.

Tevredenheid over de samenwerking

Vier scholen beoordelen de samenwerking als goed, maar wel op kleine punten voor verbetering vatbaar. Drie scholen ervaren de samenwerking als redelijk en zijn van mening dat verbetering gewenst is. Uit de antwoorden van de partners komt een vergelijkbaar beeld naar voren.

Tevredenheid over het bereik van doelgroepen en de realisatie van de doelstellingen

Vijf van de zeven scholen zijn (zeer) tevreden wat betreft het bereik van de doelgroepen. Eén school is niet tevreden/niet ontevreden en één school is ontevreden. Deze school is met name ontevreden over wat de respondent 'het enorm kleine bereik' in het voortgezet onderwijs noemt. "De jeugd moet zelf met initiatieven komen, waardoor er weinig is. In het primair onderwijs is er een cursusaanbod wat erg goed werkt." Over het realiseren van de doelstellingen zijn vier scholen tevreden. Drie scholen zijn niet tevreden, maar ook niet ontevreden. Bij de partners komt hetzelfde beeld naar voren als bij de scholen, zowel wat betreft de tevredenheid over het bereik van de doelgroepen als wat betreft de tevredenheid over het realiseren van de doelstellingen.

5.6 Succesfactoren en belemmeringen

De drie scholen waar geëvalueerd wordt in hoeverre doelstellingen worden bereikt, geven alle drie aan dat het lastig is om de doelstellingen van de brede school te realiseren. Deze scholen ervaren met name beschikbaarheid van de personeelsleden en huisvesting als knelpunt. Een van de scholen geeft daarnaast aan dat het stopzetten van de subsidie per 1 januari 2014 een zware klap is voor de school.

Tabel 5.10 Ervaren knelpunten bij het realiseren van de doelstellingen (n=3)

	Aantal
Samenwerking	1
Huisvesting	2
Beschikbaarheid personeel	3
Beschikbaarheid financiële middelen	1

Uit de interviews komt het beeld naar voren dat enthousiasme van de organisatie en de leerlingen, gestage groei, en de manier waarop de brede school is georganiseerd factoren zijn die bijdragen aan het succes van de brede school in het voortgezet onderwijs. Het belangrijkste knelpunt dat de geïnterviewde scholen ervaren, is een (toekomstig) gebrek aan financiën.

In de interviews genoemde succesfactoren en knelpunten.

Succesfactoren

School 1: Het is gegroeid van hele kleine activiteiten tot een school met een brede schoolafdeling.

School 2: Het succes van de brede school hangt af van het enthousiasme van de groep mensen die de activiteiten organiseert. Ook heeft het te maken met het enthousiasme van de leerlingen. We hebben een goede coördinator en we zijn ook bezig met combinatiefunctionarissen. Die combinatiefunctionarissen zijn ook collega's van onze school en dit geeft extra mogelijkheden. We hebben combinatiefunctionarissen voor zowel sport als cultuur.

School 3: Sommige aspecten van het succes van de brede school zitten in de structuur, andere dingen moeten groeien. Bijvoorbeeld: het maatschappelijk werk en logopedie hebben hier hun werkplek. Je zit dicht bij elkaar en hebt elkaar nodig vanuit het zorgadviesteam. Dan gaat de samenwerking heel soepel.

Knelpunten

School 1: Vanaf januari valt alle subsidie weg. Afgelopen jaar hadden we 13.000 euro te besteden, nu niets meer. Daarmee vallen bijna alle activiteiten ook weg.

School 2: Waar we tegenaan lopen is het geld. Op een gegeven moment zijn brede scholen vanuit de overheid gesubsidieerd. Nu zie je dat de subsidies minder worden. In onze gemeente hebben we daar nog geen last van, maar we moeten wel elk jaar afwachten of we subsidie krijgen. Geld is wel een voorwaarde voor het goed functioneren van de brede school en voor de toekomst is de financiering dus nog onzeker.

School 3: Wanneer we de school meer centraal gelegen zou zijn en we een betere busverbinding zouden hebben, dan konden we waarschijnlijk nog wel meer doen. Onze lestijden duren tot 16 uur en we gebruiken bijna elke zaal. Sommige groepen zouden ook best gebruik willen maken van onze ruimtes tijdens schooltijd. Sommige dingen sluiten elkaar dus uit.

5.7 Ouders, leerkrachten en leerlingen over de brede school

In de verdiepende ronde van het onderzoek is ook informatie verzameld onder personeel, ouders en leerlingen van de brede scholen. De respondenten voor dit deel van het onderzoek zijn benaderd door de respectievelijke geledingen van de medezeggenschapsraad via e-mail uit te nodigen een digitale enquête in te vullen (maximaal één per geleding, per school).

5.7.1 Ouders

Slechts drie ouders uit de medezeggenschapsraad hebben meegewerkt aan het verdiepende onderdeel van het onderzoek. Eén van hen geeft aan niet te weten of zijn of haar kinderen op een school zit die zichzelf als een brede school ziet. De ouder geeft aan daar niets van te merken en daardoor denkt deze ouder dat de school niet voldoende een brede school is. Deze ouder ziet geen maatschappelijke betrokkenheid en ook niet hoe de school bezig is met gezondheid.

De overige twee ouders zijn ervan op de hoogte dat hun kinderen op een school zitten die zichzelf ziet als brede school. Beide zijn ongeveer op de hoogte van de activiteiten die in bredeschoolverband worden aangeboden en zijn daar tevreden over.

Eén van de twee ouders is verder niet op de hoogte of ouders helpen bij de activiteiten, of er een financiële bijdrage wordt gevraagd en of activiteiten worden geëvalueerd. Deze ouder vindt het belangrijk dat de school deel uitmaakt van de brede school. Ook is deze ouder van mening dat de samenwerking met ketenpartners redelijk verloopt en is deze ouder tevreden over het bereik van de doelgroep.

De andere ouder is beter op de hoogte van de rol van de ouders, hij weet dat de ouders helpen bij de ondersteuning van activiteiten en dat er een financiële bijdrage wordt gevraagd voor een deel van de activiteiten. Deze ouder weet ook dat de financiële bijdrage in overleg met de ouders is vastgesteld en een agendapunt is geweest in het overleg van de medezeggenschapsraad.

Volgens deze ouder worden de activiteiten wel geëvalueerd en de doelstellingen niet geëvalueerd. Activiteiten worden niet besproken in oudergesprekken en in het overleg met de medezeggenschapsraad, aldus de ouder. Wel vindt de ouder het belangrijk dat de school deel uitmaakt van de brede school. Wat positief is, is volgens deze ouder dat er buiten de muur van de school wordt gekeken.

5.7.2 Leerkrachten

De enquête ingevuld door vijf leerkrachten. Drie van hen kennen de naam van de brede school waarvan hun school deel uitmaakt, twee weten deze niet. Twee personeelsleden weten niet welke andere scholen en/of organisaties deel uitmaken van de brede school, twee weten het precies en één personeelslid weet het ongeveer. Vier van de vijf respondenten weten ongeveer welke activiteiten worden aangeboden, één weet het precies. Drie van de personeelsleden zijn mentor van een klas. Twee van hen weten niet aan welke activiteiten de leerlingen uit hun klas deelnemen, de ander weet dit wel van al zijn leerlingen. Deze mentor wisselt ook structureel informatie uit met degenen die de bredeschoolactiviteiten aanbieden en bespreekt de activiteiten incidenteel in oudergesprekken. De andere twee mentoren doen dit niet.

Over de evaluatie van de activiteiten zijn de personeelsleden niet eensgezind. Een van hen is van mening dat de meeste activiteiten worden geëvalueerd, één zegt minder dan de helft, één zegt dat er niet wordt geëvalueerd en twee weten het niet. De twee personeelsleden die aangeven dat activiteiten worden geëvalueerd, zeggen dat zij betrokken worden bij activiteiten die (mede) door de school worden geëvalueerd.

Drie personeelsleden weten ongeveer wat de doelstellingen van de brede school zijn, één weet dat precies en één weet dat niet. Slechts één respondent weet of deze doelstellingen worden gerealiseerd, de overige vier weten dit niet.

Drie respondenten vinden het belangrijk dat de school deel uitmaakt van de brede school, twee weten het niet of hebben geen mening. Zij hebben ook geen zicht op de samenwerking in de brede school. Van de respondenten die het belangrijk vinden dat de school deel uitmaakt van de brede school hebben er twee een beetje zicht op de samenwerking en heeft één er goed zicht op.

Eén respondent heeft goed zicht op het bereik van de doelgroepen door de brede school, twee hebben er een beetje zicht op en twee hebben hier geen zicht op. Van de respondenten die er in meer of mindere mate zicht op hebben is er één tevreden over het bereik van de doelgroepen en twee niet tevreden/niet ontevreden.

Twee personeelsleden van de medezeggenschapsraad hebben van de mogelijkheid gebruikgemaakt om toe te lichten waarover ze het positiefst zijn van de brede school. Een van hen is er het positiefst over dat de samenwerkingsverbanden nieuwe inzichten en verbeterplannen opleveren, dit geeft 'een frisse wind' in beleid en lesontwikkeling. De andere respondent vindt het een mooie manier voor vele kinderen en jongeren om kennis te maken met andere activiteiten en vooral 'door gewoon iets te gaan doen'.

5.7.3 Leerlingen

Twee van de drie leerlingen uit de medezeggenschapsraad die de enquête hebben ingevuld weten de naam van de brede school, één van hen weet deze niet. Twee van de leerlingen weten precies welke activiteiten worden aangeboden, één weet geen enkele activiteit die wordt aangeboden. Van de twee respondenten die weten welke activiteiten worden aangeboden, is één tevreden en één ontevreden over de activiteiten. Deze leerling is ontevreden, omdat er weinig aandacht aan de activiteiten wordt besteed.

Twee van de leerlingen vinden dat ouders wel eens, maar bij minder dan een kwart van de activiteiten helpen; de ouders helpen en denken mee over de activiteiten en organiseren en assisteren bij feesten, schoolreizen en dergelijke. Eén van de leerlingen vindt dat de ouders niet helpen. Bij een van de scholen wordt voor een deel van de activiteiten van de brede school een ouderbijdrage gevraagd, aldus de leerling. Dit is ook een agendapunt geweest in het overleg van de directie met de MR. Bij een andere school is dit niet het geval en één leerling weet het niet.

Bij een van de scholen worden volgens de leerling ook activiteiten aangeboden aan de ouders, een van de leerlingen zegt dat dit niet gebeurt en een van hen weet het niet. Twee leerlingen zijn er niet van op de hoogte of de activiteiten worden geëvalueerd. De andere leerling zegt dat alle activiteiten worden geëvalueerd en dat de leerlingen daarbij worden betrokken. Het is geen agendapunt geweest in het overleg van de directie met de medezeggenschapsraad.

Een van de leerlingen zegt dat de bredeschoolactiviteiten van de leerlingen incidenteel besproken worden in de oudergesprekken, de andere twee leerlingen weten het niet. Twee leerlingen weten precies wat de doelstellingen van de brede school zijn en één weet het niet. Volgens één van de leerlingen worden de doelstellingen van de brede school geëvalueerd, de andere twee weten dit niet. Volgens deze leerling worden de leerlingen hier ook bij betrokken, maar het is geen agendapunt geweest in het overleg met de directie en de medezeggenschapsraad. Deze leerling is zeer ontevreden over het realiseren van de doelstellingen, omdat er te weinig actie voor wordt ondernomen.

Twee leerlingen vinden het zeer belangrijk dat de school deel uitmaakt van de brede school, de andere leerling weet het niet of heeft geen mening. De twee leerlingen die het belangrijk vinden, hebben een beetje zicht op de samenwerking in de brede school. Eén van hen beoordeelt deze als goed, de ander weet dit niet. Deze twee leerlingen hebben ook beide zicht op het bereik van de doelgroepen door de brede scholen, één is daar tevreden over, de ander ontevreden. Deze leerling is ontevreden omdat de doelgroepen alleen met omwegen bereikt kunnen worden.

5.8 Conclusies

Nederland telt in 2013 naar schatting ruim tweehonderd brede scholen (17% van het totale aantal vo-vestigingen). Het percentage brede scholen in het voortgezet onderwijs is de afgelopen twee jaar stabiel gebleven.

De nadere beschrijving van brede scholen in het vo die in dit hoofdstuk is geschetst kan, vanwege het geringe aantal deelnemers aan het verdiepende gedeelte van het onderzoek, helaas als niet meer dan indicatief worden beschouwd. Niettemin geven de resultaten zoals die uit de enquête en de interviews naar voren kwamen wel een idee van de gang van zaken op een aantal brede scholen in het voortgezet onderwijs.

De belangrijkste doelen en activiteiten die de deelnemende scholen nastreven, zijn gelegen in een zo goed mogelijke voorbereiding van hun leerlingen op de samenleving en het bieden van een aansprekend aanbod aan activiteiten, waardoor leerlingen zich ook buiten school en op andere manieren kunnen ontwikkelen. Eén school biedt de activiteiten, om zich van een maximaal deelnemerspercentage te verzekeren, onder schooltijd aan.

Naast leerlingen behoren ouders en wijkbewoners, zij het in mindere mate, ook tot de doelgroepen en worden er ook voor hen activiteiten georganiseerd. Ouders kunnen overigens ook een rol spelen bij de organisatie van de activiteiten.

De brede scholen in het onderzoek werken vooral samen met sportverenigingen, maar daarnaast wordt ook samengewerkt met andere soorten partners zoals bijvoorbeeld muziekscholen, bibliotheken, de jeugdgezondheidszorg en instellingen voor welzijnswerk. De rol van voortrekker wordt door gemeenten en scholen in ongeveer gelijke mate vervuld.

Van de door ons bevroegde scholen en partners oordeelt iets meer dan de helft positief over het bredeschoolproces. Zij zijn tevreden over zowel de samenwerking tussen de verschillende partijen als de mate waarin de doelgroepen worden bereikt en de doelstellingen gerealiseerd. Ook rapporteren de meeste scholen in het onderzoek een optimale of bijna

optimale proceskwaliteit. De deelnemende partners schatten de proceskwaliteit meestal iets lager in.

De resultaten van de enquête onder ouders, leerkrachten en leerlingen die deel uitmaken van de MR wijzen erop dat deze partijen niet goed op de hoogte lijken te zijn van de brede school en de manier waarop deze is georganiseerd.

Factoren die het succes van de brede school bevorderen, zijn waarschijnlijk niet alleen te vinden in enthousiasme en betrokkenheid. Ook de manier waarop de brede school qua ruimtegebruik is georganiseerd kan bijdragen aan het succes ervan. Het belangrijkste knelpunt voor brede scholen is het (toekomstig) gebrek aan financiën.

6 GEMEENTEN OVER DE BREDE SCHOOL

Wat is de rol van gemeenten bij de ontwikkeling van brede scholen en IKC's? Wat is de aanleiding om een brede school of IKC te ontwikkelen en welke successen en knelpunten ervaren gemeenten hierbij? In 2011 is via een eerste screening vastgesteld dat 86 procent van de gemeenten over een of meer brede scholen beschikt. In een verdiepingronde zijn destijds alle gemeenten met brede scholen bevroegd. In dit hoofdstuk wordt de stand van zaken binnen gemeenten in 2013 weergegeven.

6.1 Methode

Selectie van gemeenten

Uit alle 353 gemeenten¹ die in 2011 hebben aangegeven over brede scholen te beschikken, is een random steekproef getrokken van 115 gemeenten. Daarnaast zijn alle gemeenten die in 2011 (nog) geen brede school hadden, door ons telefonisch benaderd. Het ging hierbij om 37 gemeenten die in 2011 voornemens waren een brede school te ontwikkelen en vijftien gemeenten die dat voornemen niet hadden. Uit deze telefonische ronde zijn zestien gemeenten naar voren gekomen die in 2013 wel een brede school hebben en bereid waren tot deelname aan het onderzoek. In totaal zijn dus 131 (115+16) gemeenten benaderd voor het invullen van een digitale enquête.

Digitale enquête

Om een vergelijking te kunnen maken met de resultaten uit 2011 is zoveel mogelijk de werkwijze uit 2011 gevolgd. Dit betekent dat de inhoud van de digitale enquête grotendeels gelijk is aan de enquête die in 2011 is gebruikt. Nieuw zijn de vragen met betrekking tot IKC's. In het Jaarbericht Brede Scholen 2011 is hier voor het eerst melding van gemaakt, maar is dit gegeven nog niet gemeten.

Analyse

Uiteindelijk hebben 48 van de 131 gemeenten die door ons benaderd zijn de digitale enquête ingevuld. Het responspercentage komt daarmee op 37 procent. De samenstelling van de steekproef en de uiteindelijke respons is op een aantal kenmerken vergeleken met de samenstelling van de groep gemeenten in 2011. Op basis van deze responsanalyse is besloten de antwoorden van gemeenten te wegen naar regio.

¹ Door gemeentelijke herindeling is in 2013 sprake van 408 gemeenten. Hiervan zijn 405 gemeenten vergelijkbaar met 2011. In 2011 beschikten 353 gemeenten over brede scholen.

6.2 Resultaten

6.2.1 Brede scholen en IKC's

Gemeenten met brede scholen nog steeds stijgend

Het aantal gemeenten met een brede school neemt nog steeds toe. In 2013 hebben 370 gemeenten een of meerdere brede scholen. Dit is 91 procent van het totaal aantal gemeenten, een toename van vijf procentpunt ten opzichte van 2011. Van stabilisatie, zoals in 2011 de verwachting was, is dus nog geen sprake. Als het gaat om het percentage brede scholen per gemeentegrootte, zijn er geen noemenswaardige verschillen te zien met 2011. Vijf procent van de gemeenten heeft (nog steeds) plannen om brede scholen te ontwikkelen. Slechts een klein percentage (2%) van de gemeenten houdt zich niet bezig met het ontwikkelen van brede scholen.

Van de gemeenten die ook in 2011 beschikten over brede scholen, zegt een derde dat het aantal brede scholen is toegenomen. Slechts één gemeente geeft aan dat het aantal brede scholen is afgenomen. In de overige gemeenten is het aantal brede scholen gelijk gebleven. Meer dan de helft van de gemeenten met brede scholen geeft aan de ontwikkeling van nieuwe brede scholen te stimuleren.

De meeste brede scholen bevinden zich in 2013 in de uitvoeringsfase of de consolidatiefase. Dit betekent dat veranderingen geïmplementeerd worden, of dat sprake is van evaluatie en eventueel bijstelling van de aanpak.

Aandeel brede scholen in achterstandswijken gedaald

Gemeenten is gevraagd naar het aantal brede scholen dat in bepaalde typen wijken is gerealiseerd. Op basis van deze aantallen is het aandeel brede scholen per wijktype bepaald (tabel 6.1).

Tabel 6.1 Aandeel brede scholen per wijktype

% operationele scholen	2013 (n=215 scholen)	2011 (n=163 scholen)
Achterstandswijken	27%	42%
Sociaaleconomisch sterke wijken	15%	11%
Herstructureringswijken	10%	8%
Nieuwbouwwijken	13%	8%
Dorpskernen	34%	30%
Totaal	100%	100%

Het percentage brede scholen dat in een achterstandswijk is gevestigd, is gedaald ten opzichte van 2011. Deze daling is het gevolg van de relatieve stijging in aantal van brede scholen in dorpskernen en sociaaleconomisch sterke wijken. Ook in nieuwbouwwijken en herstructureringswijken is sprake van een toename van het aantal brede scholen dat operationeel is.

Een mogelijke verklaring van de daling in achterstandswijken is dat de steekproef relatief weinig grote gemeenten bevat.² Ook kan een rol spelen dat in achterstandswijken weinig nieuwbouw wordt gerealiseerd. Het betreft hier echter geen trendbreuk, want ook in de jaren vóór 2011 is sprake geweest van schommelingen in het aantal operationele brede scholen in achterstandswijken.

Gevraagd naar het aantal brede scholen in voorbereiding, blijkt dat ongeveer veertig procent van de brede scholen gerealiseerd zal worden in een dorpskern en 32 procent in een sociaaleconomisch sterke wijk. Slechts zeven procent van de brede scholen in voorbereiding zal in een achterstandswijk gerealiseerd worden.

Gemeenten positief tegenover IKC's

Een kwart van de gemeenten met brede scholen heeft één of meerdere IKC's en een nog groter percentage gemeenten (43%) stimuleert de ontwikkeling ervan. Een derde van de gemeenten stimuleert de ontwikkeling van IKC's niet en is ook niet van plan om dit te gaan doen.

IKC's worden vooral gerealiseerd in dorpskernen en achterstandswijken. Verreweg de meeste IKC's bevinden zich in de initiatieffase, hetgeen wil zeggen dat er sprake is van oriëntatie en visieontwikkeling.³

6.2.2 Aanleidingen en doelen

Creëren van een breed aanbod nog steeds de belangrijkste aanleiding

Gevraagd naar de aanleiding om een brede school of IKC te ontwikkelen, zien we wat betreft de brede scholen hetzelfde beeld als in 2011 en 2009: het creëren van een breed aanbod op sociaal, cultureel en sportief gebied; het bereiken van schaalvoordelen door clustering van gebouwen; en het bieden van sluitende dagarrangementen voor werkende ouders, vormen voor gemeenten nog altijd de belangrijkste redenen om een brede school te ontwikkelen (zie tabel 6.2). De redenen voor gemeenten om IKC's te ontwikkelen zijn min of meer gelijk aan de redenen om brede scholen te ontwikkelen.

² Hiervoor is niet gecorrigeerd, omdat de responsgroep slechts vier grote gemeenten (meer dan 100.000 inwoners) heeft.

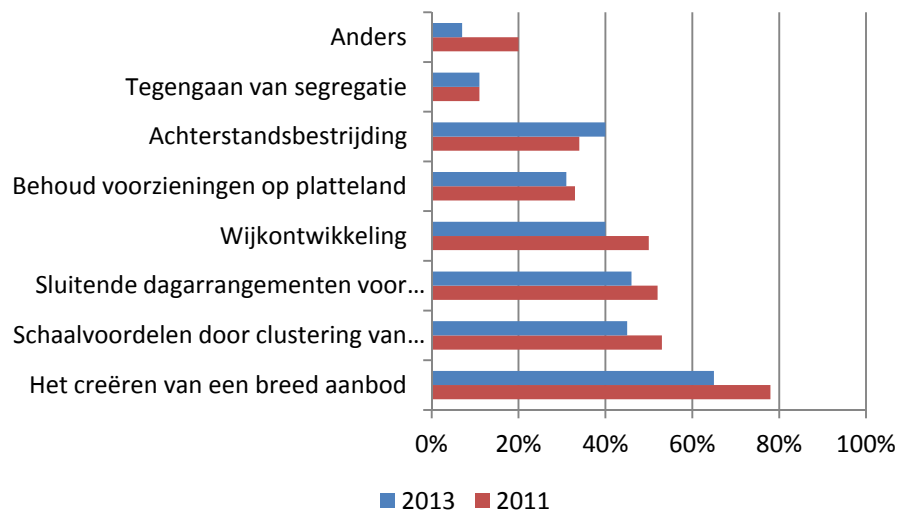
³ Andere fasen van het proces kunnen zijn: voorbereiding (projectorganisatie en projectplanning, financiering, bouwprocessen), uitvoering (implementatie van inhoudelijke en organisatorische veranderingen), consolidatie (evaluatie en bijstelling en/of uitbreiding van de aanpak) en afbouw (activiteiten worden afgebouwd, de samenwerking wordt stopgezet).

Tabel 6.2 Aanleiding voor gemeenten om een brede school of IKC te ontwikkelen (meerdere antwoorden mogelijk)

	Brede school 2013 (n=48)	IKC 2013 (n=25)	Brede school 2011 (n=177)	Brede school 2009 (n=184)
Het creëren van een breed aanbod	65%	52%	78%	67%
Schaalvoordelen door clustering van gebouwen	45%	53%	53%	45%
Sluitende dagarrangementen voor werkende ouders	46%	59%	52%	44%
Wijkontwikkeling	40%	44%	50%	39%
Behoud voorzieningen op platteland	31%	42%	33%	33%
Achterstandsbestrijding	40%	42%	34%	30%
Tegengaan van segregatie	11%	15%	11%	7%
Anders	7%	17%	20%	13%

Figuur 6.1 laat de verschillen zien tussen 2011 en 2013 met betrekking tot de aanleiding voor gemeenten om een brede school te ontwikkelen.

Figuur 6.1 Aanleidingen voor gemeenten om een brede school te ontwikkelen (n 2013=48, n 2011=177)

In vergelijking met 2011 wordt het creëren van een breed aanbod in 2013 minder vaak als aanleiding genoemd. Opvallend is dat achterstandsbestrijding in 2013 vaker als aanleiding voor de ontwikkeling van brede scholen wordt genoemd dan in 2011. Deze stijging is op het eerste gezicht opmerkelijk gezien het feit dat het aandeel brede scholen in achterstandswijken is gedaald in 2013 (zie tabel 6.1). Nadere analyse wijst echter uit dat achterstandsbestrijding niet alleen voor gemeenten met brede scholen in achterstandswijken een belangrijke aanleiding is, maar dat dit bijna net zo belangrijk is voor andere gemeenten. Ook binnen dorpskernen en

herstructureringswijken vormt achterstandsbestrijding een belangrijke aanleiding voor het ontwikkelen van een brede school.

Doelen

Wat willen gemeenten bereiken met hun brede scholen en integrale kindcentra? We hebben de gemeenten gevraagd wat de brede school of het IKC concreet moet opleveren voor kinderen, ouders, de wijk, en de betrokken instellingen en de gemeenten.

Doelen voor kinderen

Ten opzichte van 2011 is de top 3 van doelen van brede scholen voor kinderen in 2013 niet veranderd. Het bieden van ontwikkelingskansen staat nog steeds bovenaan.

Top 3 doelen voor kinderen (n=48):

1. Ontwikkelingskansen bieden
2. Uitbreiding/verbetering activiteitenaanbod
3. Kinderen meer laten sporten en bewegen

Het minst genoemde doel is het verbeteren van de gezondheid van kinderen (22% van de gemeenten).

De twee belangrijkste doelen van IKC's voor kinderen zijn, net als bij brede scholen, ook het bieden van ontwikkelingskansen en uitbreiding/verbetering van het activiteitenaanbod. Als derde doel voor kinderen geldt hier 'maatwerk/mogelijkheden talentontwikkeling' en als vierde 'leerprestaties van kinderen verbeteren'.

Doelen voor ouders

Ten opzichte van 2011 zijn de eerste en tweede plaats gewisseld in de top 3 van doelen van brede scholen voor ouders. Het vereenvoudigen van de combinatie arbeid en zorg is een belangrijker doel geworden dan het versterken van de ouderbetrokkenheid. Daarnaast is het betrekken van ouders bij de ontwikkeling van hun kind vaker als doel genoemd dan het bieden van opvoedingsondersteuning (in 2013 gezakt naar vierde plaats). Het doel dat het minst wordt genoemd is het verbeteren van het opleidingsniveau van ouders (2% van de gemeenten). Gemeenten hebben met IKC's dezelfde doelen voor ouders als met brede scholen.

Top 3 doelen voor ouders (n=48):

1. Combinatie arbeid en zorg makkelijker maken
2. Ouderbetrokkenheid versterken
3. Ouders meer betrekken bij de ontwikkeling van hun kind

Doelen voor de wijk

Gemeenten geven in 2013 aan dat brede scholen en IKC's als belangrijkste doel voor de wijk hebben 'het bieden van activiteiten en voorzieningen voor wijkbewoners'. Dit is belangrijker geworden dan het versterken van sociale cohesie (in 2011 waren beide nog even belangrijk). Van alle gemeenten geeft 23 procent aan dat brede scholen geen doelen voor de wijk hebben. In het geval van IKC's zegt twintig procent van de gemeenten dat deze geen doelen voor de wijk hebben.⁴

Doelen voor gemeenten en instellingen

Gemeenten geven in 2013 aan dat het realiseren van een doorgaande lijn in het aanbod belangrijker is dan het verbeteren van samenwerking tussen partners. In 2011 was dit omgekeerd. Het meest genoemde doel van IKC's voor gemeenten en instellingen is het verbeteren van samenwerking.

Verbreiding van brede scholen op termijn

Ruim een derde van de gemeenten geeft aan dat op termijn in elke wijk een brede school en een IKC gerealiseerd moet worden. Bijna de helft van de gemeenten is het (zeer) eens met de stelling dat alle scholen breed moeten worden. Dit is minder het geval bij IKC's; 37 procent van de gemeenten vindt dat alle scholen op termijn IKC moeten worden. IKC's zouden op termijn volgens twee derde van de gemeenten alle voorzieningen voor 0-12-jarigen moeten omvatten. In het geval van brede scholen stellen minder gemeenten deze eis (57%).

De meerderheid van de gemeenten (70%) hanteert geen kwaliteitscriteria voor brede scholen of IKC's. Indien wel gehanteerd, hebben criteria meestal de vorm van een zelfevaluatie.

6.2.3 Organisatie

Rol van de gemeente steeds kleiner

Gemeenten zien voor zichzelf vooral een faciliterende rol weggelegd in de ontwikkeling van brede scholen. Driekwart van de gemeenten vervult een faciliterende rol. Dit is hetzelfde percentage als bij de meting in 2011. Twee derde van de gemeenten geeft aan (ook) een financiële rol te vervullen, bijvoorbeeld door het verstrekken van subsidies.

Een verschil met 2011 is het lagere percentage gemeenten dat een initiërende of coördinerende rol vervult bij de ontwikkeling van brede scholen. Het gaat in 2013 om minder dan de helft van de gemeenten. De dalende lijn van voorgaande jaren zet door. De regisserende rol is kleiner geworden en het aantal gemeenten dat zegt geen rol te vervullen, is gestegen. Gezien het stadium waarin de meeste brede scholen zich bevinden, is dit een voor de

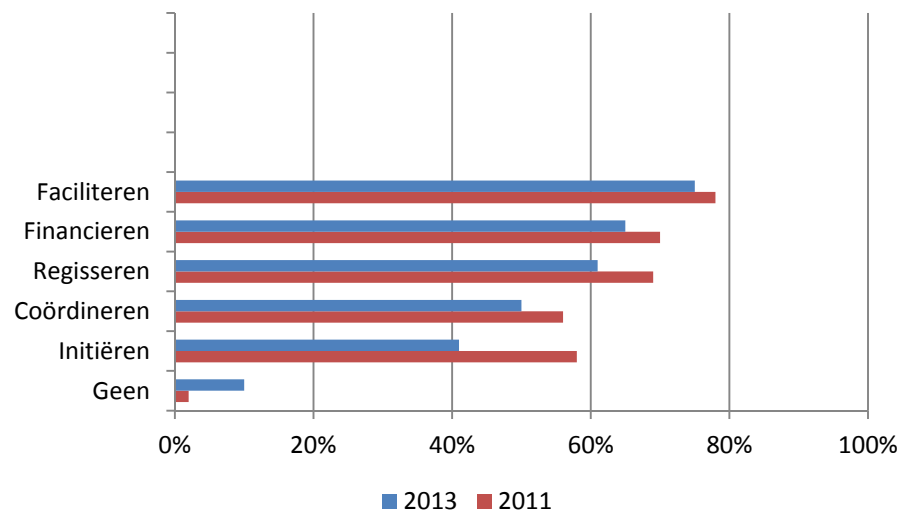
⁴ Deze percentages lijken laag gezien het zeer beperkte aantal brede scholen en IKC's dat zich op de wijk richt. De vraagstelling in de enquête is echter zodanig dat gemeenten de optie 'geen doelen' niet snel zullen kiezen.

hand liggende ontwikkeling. Bij (de ontwikkeling van) IKC's is de coördinerende rol van de gemeente het grootst, hetgeen eveneens goed past bij het stadium waarin de meeste IKC's zich in 2013 bevinden.

Tabel 6.3 Rol gemeente in de (ontwikkeling van) brede scholen en IKC's

	Brede school 2013	IKC 2013	Brede school 2011	Brede school 2009
Faciliteren	75%	51%	78%	79%
Financieren	65%	34%	70%	78%
Regisseren	61%	53%	69%	76%
Initiëren	41%	44%	58%	68%
Coördineren	50%	56%	56%	62%
Geen	10%	9%	2%	2%

Figuur 6.2 Rol gemeente in de ontwikkeling van brede scholen

Grote rol schoolbesturen bij de ontwikkeling van brede scholen en IKC's

Net als in voorgaande jaren zijn gemeenten van mening dat schoolbesturen vooral een initiërende (53%) en faciliterende (48%) rol spelen in de ontwikkeling van brede scholen. Ook de coördinerende rol van schoolbesturen wordt als even belangrijk (40%) gezien als in 2011. De regisserende rol van schoolbesturen wordt door een hoger percentage gemeenten benoemd dan in 2011 (34% tegenover 25% in 2011).

Volgens gemeenten spelen schoolbesturen bij de ontwikkeling van IKC's vooral een financierende (66%), faciliterende (61%) en coördinerende (60%) rol. De regisserende rol wordt door 38 procent van de gemeenten benoemd.

Positie van gemeenten

Veel meer gemeenten dan in 2011 vinden dat de gemeente vooral een makelaarsfunctie heeft in de brede school. Structureel politiek draagvlak voor de brede school is afgenomen.

Tabel 6.4 Gemeenten over hun positie binnen brede scholen

	2013 % (zeer) eens	2011 % (zeer) eens
Onze gemeente heeft vooral een makelaarsfunctie in de brede school: ze brengt partijen bij elkaar	77%	50%
Binnen onze gemeente is er structureel politiek draagvlak voor de brede school	55%	67%
Op den duur zouden brede scholen zonder steun van de gemeente moeten functioneren	51%	50%

Minder steun gemeente voor IKC dan voor brede school

Gemeenten kennen IKC's een zelfstandiger rol toe dan brede scholen. Zo geeft 65 procent van de gemeenten aan dat IKC's uiteindelijk zonder steun van de gemeente moeten functioneren, tegenover 51 procent in het geval van brede scholen. Het politiek draagvlak voor het IKC is ook minder groot dan voor brede scholen.

Tabel 6.5 Gemeenten over hun positie binnen IKC's

	% (zeer) eens
Onze gemeente heeft vooral een makelaarsfunctie in het integraal kindcentrum: ze brengt partijen bij elkaar	64%
Binnen onze gemeente is er structureel politiek draagvlak voor het integraal kindcentrum	46%
Op den duur zouden integrale kindcentra zonder steun van de gemeente moeten functioneren	65%

Projectleiding/coördinatie meer bij scholen dan bij de gemeente

De resultaten van de enquête wijzen erop dat de leiding over brede scholen steeds meer bij scholen en minder bij de gemeenten ligt. Meer dan de helft van de gemeenten (60%) heeft geen gemeentelijk projectleider brede scholen of IKC aangesteld. Een kwart van de gemeenten heeft wel een projectleider brede scholen (in 2011 was dit een derde; dit was al teruggelopen in de laatste jaren en is nu verder teruggelopen), zeven procent heeft een projectleider IKC en acht procent van de gemeenten heeft beide. Bijna veertig procent van de gemeenten geeft aan locatiemanagers te hebben aangesteld op brede scholen. Dit is meer dan in 2011.

Meer sturing op uitvoeringsniveau

Het percentage gemeenten dat een gemeentelijke regiegroep of stuurgroep heeft ingesteld voor brede scholen is verder gedaald van 52 procent in 2011

naar 43 procent in 2013. Evenals in andere jaren bestaat de stuurgroep in bijna alle gemeenten in elk geval uit ambtenaren (93%). Ook hebben bestuurders van scholen/instellingen vaak zitting in de stuurgroep (74%, in 2011 was dit 68%). Directies worden juist minder in de stuurgroep gezet (40% tegenover 59% in 2011). Externe adviseurs zijn nog minder vaak (12%) betrokken dan in voorgaande jaren. Slechts enkele gemeenten hebben alleen een stuurgroep voor IKC's ingesteld.

In 2011 was sprake van een forse toename van combinatiefunctionarissen bij brede scholen (44% van de gemeenten). In 2013 is sprake van een verdere toename naar 63 procent. Ook heeft tien procent van de gemeenten combinatiefunctionarissen bij IKC's ingezet. Evenals in 2011 werken de meeste functionarissen in de sectoren sport (97%) en cultuur (62%). Ook de sector welzijn is goed vertegenwoordigd (ruim een kwart van de gemeenten).

6.2.4 Brede school in het vo

Een relatief klein deel van de gemeenten (14%) is betrokken bij de ontwikkeling van brede scholen in het voortgezet onderwijs. De rol die de betreffende gemeenten vervullen, is hierbij vooral faciliterend (60%). Van de ondervraagde gemeenten kent ruim de helft zich een financierende en coördinerende rol toe bij de ontwikkeling van brede scholen in het vo.

6.2.5 Huisvesting, beheer en exploitatie

Brede scholen meest in nieuwbouw

De meeste gemeenten (66%) geven aan nieuwbouw aan te wenden voor de huisvesting van brede scholen. De helft van de gemeenten huisvest brede scholen in bestaande gebouwen en ruim een derde van de gemeenten verbouwt bestaande gebouwen voor de huisvesting van brede scholen. IKC's worden vaker in bestaande gebouwen gehuisvest dan in nieuwbouw. Verbouwing voor IKC's vindt plaats in veertien procent van de gemeenten.

Huisvesting liefst onder één dak

Meer dan de helft van de gemeenten geeft aan één of twee brede scholen te hebben gehuisvest in een multifunctionele accommodatie (MFA). In 2011 betrof dit vooral gemeenten in niet-stedelijke gebieden; dit is in 2013 niet het geval. Even vaak als een MFA is sprake van losse accommodaties in elkaars nabijheid. Het minst populair zijn brede scholen, waarbij de verschillende partijen verspreid zijn over de wijk.

MFA van woningcorporaties naar vereniging van eigenaren

In het geval van een MFA is de gemeente meestal de eigenaar (62% van de gemeenten, in 2011 was dit 69%). Het percentage MFA's dat eigendom is van een woningcorporatie is, na een stijging in 2011, in 2013 gedaald naar 22 procent. Het percentage dat eigendom is van een schoolbestuur is met 28

procent nagenoeg gelijk gebleven. Het percentage MFA's in eigendom van een vereniging van eigenaren is in 2013 gestegen van 7 naar 22 procent.

Van alle gemeenten is twee derde het (zeer) eens met de stelling dat brede scholen beter gedijen in een MFA dan in afzonderlijke gebouwen. In het geval van IKC's gaat het zelfs om 77 procent van de gemeenten. Deze gedachte wordt ondersteund door het feit dat brede scholen met een hoge proceskwaliteit iets vaker in een MFA gehuisvest zijn (64% van de gevallen) dan brede scholen met een lage proceskwaliteit (46% van de gevallen). Dit verschil is echter niet significant.

Het huisvestingsbeleid van de gemeente wordt doorgaans niet als belemmering gezien om goede gebouwen voor brede scholen of IKC's te realiseren. Wel vindt ongeveer een vijfde van de gemeenten dat er onvoldoende geschikte accommodaties beschikbaar zijn voor brede scholen of IKC's.

Een kwart (26%) van de gemeenten geeft aan dat er geen beheerconstructie is ingericht. Bij brede scholen/IKC's die een beheerconstructie hebben, is er vaak sprake van gebundeld beheer waarbij een zelfstandige beheerorganisatie het hele gebouw beheert (38% procent van de gemeenten), of van gebundeld beheer waarbij men gezamenlijk één gebruiker aanwijst die het beheer verzorgt (36% van de gemeenten). Dertig procent van de gemeenten geeft aan dat er sprake is van gesplitst beheer, waarbij elke instelling voor het beheer van zijn eigen ruimtes zorgt. Uitbesteding van het beheer aan een derde partij (meestal een organisatie voor facility management) komt in dertien procent van de gemeenten voor. Ruim een derde van de gemeenten vindt dat de gemeente zelf verantwoordelijk is voor de exploitatie van de brede scholen in de gemeente. In het geval van IKC's gaat het slechts om zeven procent van de gemeenten. Meer dan de helft van de gemeenten geeft aan dat een andere organisatie verantwoordelijk is voor de exploitatie.

6.2.6 Financiële ondersteuning

Brede school krijgt vaker financiële ondersteuning dan IKC

In 2013 ondersteunt 55 procent van de gemeenten alle brede scholen of een deel ervan financieel. Van de overige 45 procent heeft vier procent in 2011 nog wel financiële ondersteuning geboden. Voor IKC's geldt dat achttien procent van de gemeenten financiële ondersteuning biedt.

Meer dan de helft van de gemeenten geeft aan dat het budget voor brede scholen gelijk is gebleven ten opzichte van 2011. Een derde geeft aan dat het budget is verlaagd. Hoewel de totale ondersteuning door gemeenten minder is geworden, is de prioriteitstelling in 2013 vergelijkbaar met 2011.

Tabel 6.6 Door de gemeente (gedeeltelijk) betaalde zaken

	2013 (% ja)	2011 (% ja)
Locatiemanagement/coördinatie	32%	42%
Uitvoerend personeel	7%	17%
Activiteitenaanbod	50%	63%
Beheer	14%	22%
Onderhoud gebouw	50%	-
Exploitatielasten	18%	21%
Evaluatie	11%	13%
Externe ondersteuning/advies	9%	16%
PR en communicatie	18%	25%

Ten opzichte van 2013 wordt door minder gemeenten eigen geld ingezet voor het realiseren van brede scholen. Ook het percentage gemeenten dat gebruikmaakt van provinciale subsidies is in 2013 gedaald. Onderwijshuisvesting vormt de voornaamste financiële bron.

Tabel 6.7 Financieringsbronnen voor brede scholen

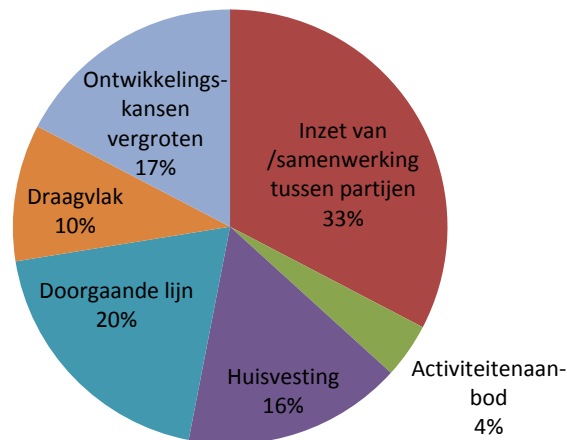
	2013 (% ja)	2011 (% ja)
Eigen geld gemeente	64%	81%
Subsidies provincies	3%	21%
Subsidiereregelingen rijksoverheid	37%	49%
Bijdrage van participerende instellingen	9%	32%
Bijdrage van woningcorporaties	8%	-
Onderwijshuisvesting	70%	52%
Opbrengst verkoop vrijkomende gronden	0%	17%

6.2.7 Successen, knelpunten en ambities

Samenwerking nog steeds grootste succes

Gevraagd naar het grootste succes van de brede school, wordt de inzet van en samenwerking tussen partijen het vaakst genoemd (33%). Ook in andere jaren was dit volgens gemeenten het belangrijkste succes (34% in 2011). In vergelijking met 2011 wordt het activiteitenaanbod door minder gemeenten als succes aangemerkt (4% in 2013 tegenover 10% in 2011). Aan de andere kant zijn draagvlak en doorgaande lijn vaker als succes benoemd (respectievelijk 10% in 2013 tegenover 5% in 2011 en 20% in 2013 tegenover 11% in 2011). Gevraagd naar de belangrijkste successen van IKC's, hebben te weinig gemeenten geantwoord om uitspraken te kunnen doen.

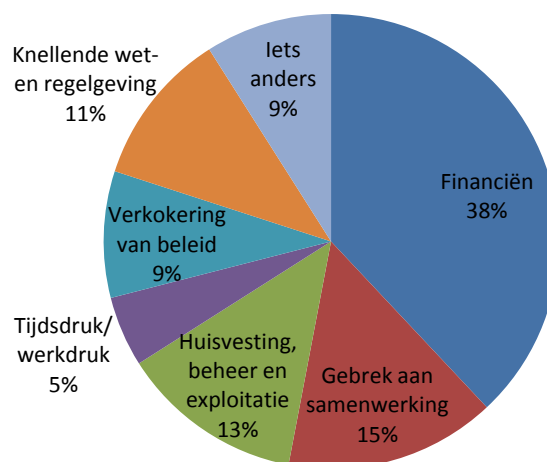
Figuur 6.3 Successen brede scholen

Steeds meer knellende regelgeving

Net als in 2011 worden ook in 2013 financiën als het grootste knelpunt gezien bij de ontwikkeling van brede scholen. Het percentage gemeenten dat financiën als knelpunt benoemt, is echter wel gedaald van 45 naar 38 procent. In 2013 blijkt ook tijdsdruk een minder groot knelpunt dan in 2011 (gedaald van 10 naar 5%). Als grootste knelpunt is door gemeenten steeds vaker de knellende wet- en regelgeving genoemd (11% tegenover 1% in 2011). Ook bij de ontwikkeling van IKC's worden financiën en knellende wet- en regelgeving het vaakst als grootste knelpunt genoemd. Eén gemeente geeft aan dat het onderscheid tussen IKC's en brede scholen moeilijk te maken is; deze gemeente noemt IKC's een doorontwikkeling van brede scholen.

Figuur 6.4 Knelpunten brede scholen

Als toelichting op de knellende wet- en regelgeving, noemen gemeenten onder andere:

- afstemming cao's en regelgeving diverse werkvelden;
- wetgeving schooltijden;
- concurrentiebelangen tussen twee scholen in één brede school;
- verschillende cao's in kinderopvang, peuterspeelzaalwerk en onderwijs;
- schotten tussen financieringsstromen voor onderwijs en overige functies en juridische onmogelijkheden;
- verschillende inhoudelijke regels/belevingswerelden onderwijs en welzijn.

Ambities gemeenten ten aanzien van brede scholen

Een greep uit de antwoorden van gemeenten bij de vraag naar ambities ten aanzien van brede scholen:

- verder inhoud geven aan bestaande brede school/MFA, door aanstellen van een coördinator die in dienst komt bij een van de instellingen;
- brede school als één samenwerkende organisatie met een doorlopende leerlijn en op elkaar afgestemd programma en activiteiten;
- daar waar het mogelijk is zo veel als mogelijk brede scholen in gezamenlijkheid met schoolbesturen (laten) ontwikkelen;
- dat het onderwijs ambities formuleert en realiseert;
- ontwikkeling van brede scholen tot IKC's, waarbij de samenwerking en de doorgaande lijnen centraal staan;
- houden van een evaluatie over de afgelopen periode en een inventarisatie van de gewenste richting voor de brede school;
- de gemeente hoopt dat de samenwerkingspartners in de brede scholen doorontwikkelen tot IKC;
- een groter aanbod aan voorzieningen, waardoor een beter gebruik van de beschikbare ruimte gerealiseerd wordt;
- een betere samenwerking tussen de verschillende partijen in de brede school waardoor elkaars competenties versterkt worden;
- in feite de ontwikkeling naar IKC's, maar daar waar er meer dan één school in een gebouw zit (MFA) hetzelfde streven, maar dan zonder één centrale aansturing omdat scholen de aansturing van hun leerkrachten (begrijpelijk) niet uit handen geven;
- indien er vervangende nieuwbouw van scholen plaatsvindt, proberen we er een brede school van te maken;
- brede scholen meer als onderdeel van de wijk maken; beter minder brede scholen goed dan veel een beetje.

Ambities gemeenten ten aanzien van IKC's

Een aantal gemeenten geeft aan dat ambities ten aanzien van IKC's gelijk zijn aan die van brede scholen. Voorbeelden van overige uitspraken, wanneer gevraagd wordt naar ambities ten aanzien van IKC's:

- behoud voorzieningen 0-12 jaar in vier dorpskernen;
- concentratie van voorzieningen tegen ontgroening/krimp;
- integrale samenwerking 0-12 jaar als nieuwe pedagogische basisinfrastructuur in de wijk;

- op termijn in alle kernen IKC's;
- schaalgrootte van de wijk/het dorp moet groot genoeg zijn om zoveel mogelijk IKC's te realiseren;
- verder verdiepen van de huidige samenwerking en, indien mogelijk en financieel haalbaar, uitgroeien tot IKC;
- aan de slag in 2014 met de eerste brede school en doorontwikkeling richting IKC, in de vorm van een proeftuin.

6.3 Conclusies

Hoewel het percentage gemeenten met brede scholen zich ten tijde van het vorige jaarbericht (2011) leek te stabiliseren, wijzen de resultaten van het gemeenteteonderzoek voor het huidige jaarbericht toch weer op een toename (van 86% in 2011 naar 91% in 2013). Het is nog maar vraag of hiermee het plafond nu ook echt is bereikt. Een kwart van de gemeenten met brede scholen heeft één of meerdere IKC's.

Aanleiding en doelen

Het creëren van een breed aanbod op sociaal, cultureel en sportief gebied is en blijft voor alle gemeenten met brede scholen de belangrijkste aanleiding om brede scholen of IKC's te ontwikkelen. Ook de belangrijkste doelen voor kinderen (ontwikkelingskansen bieden en verbreding/verbetering van het activiteiteenaanbod), ouders (de combinatie arbeid-zorg vergemakkelijken en vergroting van de ouderbetrokkenheid), en de gemeente zelf (het verbeteren van de samenwerking tussen partners en het realiseren van een doorgaande lijn) zijn in de afgelopen jaren nagenoeg niet veranderd. De doelen die voor IKC's worden gesteld, zijn nagenoeg dezelfde als die voor brede scholen.

Rol van gemeenten bij de ontwikkeling

De dalende lijn, waarbij de rol van de gemeente in de ontwikkeling van brede scholen 'kleiner' wordt, lijkt zich in dit jaarbericht voort te zetten. Gemeenten zien hierin voor zichzelf momenteel vooral een faciliterende rol weggelegd. Gezien het stadium waarin de meeste brede scholen zich bevinden (uitvoering of consolidatie), is dit een voor de hand liggende ontwikkeling. Bij (de ontwikkeling van) IKC's zien gemeenten voor zichzelf vooral een coördinerende rol weggelegd. Dit past goed bij het stadium waarin de meeste IKC's zich in 2013 bevonden, namelijk oriëntatie en visieontwikkeling.

Huisvesting

Meer dan de helft van de gemeenten geeft aan één of twee brede scholen te hebben gehuisvest in een MFA, met meestal de gemeente als eigenaar. De meest gemeenten zijn van mening dat brede scholen en IKC's beter gedijen in een MFA dan in afzonderlijke gebouwen.

Projectleiding/coördinatie

De resultaten van de enquête wijzen erop dat de leiding over brede scholen steeds meer bij scholen en steeds minder bij de gemeenten komt te liggen: slechts een kwart van de gemeenten heeft in 2013 een projectleider brede scholen. Het aantal gemeenten dat combinatiefunctionarissen inzet op brede scholen is overigens wel weer verder toegenomen. Een klein deel van de gemeenten zet ook combinatiefunctionarissen in bij IKC's.

Financiële ondersteuning

In 2013 ondersteunt ruim de helft van de gemeenten alle brede scholen of een deel ervan financieel (dat is iets minder dan in 2011). Voor IKC's geldt dat ongeveer een vijfde van de gemeenten financiële ondersteuning biedt. Van IKC's wordt vaker dan van brede scholen gesteld dat ze uiteindelijk zonder steun van de gemeente moeten functioneren.

Tot slot

De inzet van en samenwerking tussen de verschillende partijen in de brede school is en blijft volgens gemeenten de belangrijkste succesfactor van de brede school. Daarnaast is samenwerking, of eigenlijk: het gebrek daaraan, ook een relatief belangrijk knelpunt.

BIJLAGEN

Onderzoeksaanpak basisonderwijs

Het deelonderzoek naar brede scholen en IKC's in het basisonderwijs bestond uit twee fases: een screeningsfase en een verdiepende fase.

Screeningsfase

Screeningsenquête

Aan het begin van dit schooljaar zijn alle 6742 basisscholen per e-mail door ons benaderd met het verzoek een zeer korte screeningslijst in te vullen via internet. 2466 basisscholen (37% van de populatie) hebben aan dit verzoek gehoor gegeven.

Non-responsonderzoek

Teneinde na te gaan of er in de screening sprake was selectieve non-respons (scholen die niet met het onderwerp brede school of IKC ' bezig' zijn, zouden immers minder geneigd kunnen zijn om aan de screening mee te doen), hebben we een telefonisch non-responsonderzoek uitgevoerd onder zestig (willekeurig gekozen) scholen die de screeningsenquête niet hadden ingevuld. Deze zestig scholen hebben wij gevraagd aan te geven of zij een brede school zijn, een IKC, of geen van beide.

Van de scholen in het non-responsonderzoek gaf 32 procent aan een brede school te zijn. Dat is ongeveer gelijk aan het percentage van 29 procent brede scholen dat uit de screening naar voren kwam. Op basis hiervan kan gesteld worden dat het percentage brede scholen in de respons een goede schatting is van het aantal brede scholen in de populatie.

Bij het aantal IKC's zagen we wel een duidelijk verschil tussen het percentage in het non-responsonderzoek (5%) en het percentage dat uit de screening naar voren kwam (14%). Op basis van deze resultaten moet worden geconcludeerd dat het percentage scholen dat in de screeningsronde aangaf zichzelf als een IKC te zien, zeer waarschijnlijk een overschatting is van het percentage scholen in de populatie dat zichzelf als een IKC ziet.

Analyse van websites

Uit de scholen die in de screening aangaven een brede school of een IKC te zijn, is een steekproef getrokken (n=601)¹, waarvan de websites door ons zijn geanalyseerd. Op deze manier werd informatie verzameld over de manier

¹ IKC's waarvan uit de screening bleek dat ze aan alle vier de elementen van de in dit onderzoek gehanteerde werkdefinitie voor IKC's voldoen, zijn buiten de steekproeftrekking gehouden.

waarop brede scholen en IKC's zich profileren, en kregen we alvast een beeld van de brede scholen en IKC's die we telefonisch wilden gaan benaderen voor deelname aan de verdiepende ronde.

Verdiepende fase

Verdiepende enquêtes voor scholen en partners

De 601 scholen uit de steekproef zijn telefonisch benaderd met het verzoek tot deelname aan de verdiepende ronde. Indien scholen wilden deelnemen, konden zij hun eigen contactgegevens en de contactgegevens van (maximaal vijf van) hun belangrijkste samenwerkingspartners opgeven. De school en de partners kregen daarop een e-mail toegestuurd met daarin een toelichting op het onderzoek en een persoonlijke link naar de verdiepende enquête.²

Van de 215 scholen die bereid waren mee te doen aan de verdiepende ronde, hebben er uiteindelijk 160 de verdiepende enquête ingevuld. Voor 119 van deze scholen geldt dat ook een of meer partners een enquête hebben ingevuld. Het totaal aantal partners dat een enquête heeft ingevuld is 196 (102 kinderopvangpartners, 22 partnerscholen en 72 overige partners).

Wanneer de school en een of meer partners de verdiepende enquête hadden ingevuld en toestemming hadden gegeven de resultaten daarvan te delen met de andere deelnemende partijen, kregen alle deelnemende partners van ons een terugkoppeling toegestuurd waarin de antwoorden van de verschillende respondentgroepen naast elkaar werden gelegd. Scholen en partners kunnen, indien gewenst, op basis van dit document met elkaar in gesprek gaan over verschillende aspecten (bijv. de samenwerkingsrelatie) van hun brede school/IKC.

Verdiepende interviews

Brede scholen/IKC's waarvoor een terugkoppeling is opgesteld, en waarvan de school in de enquête had aangegeven bereid te zijn de antwoorden nader toe te lichten, zijn door ons benaderd voor een telefonisch interview.

IKC's waarvan in de screeningsronde duidelijk was geworden dat zij voldeden aan de definitie van een IKC zoals die in dit onderzoek werd gehanteerd, zijn door ons niet benaderd voor deelname aan de verdiepende enquête voor scholen en hun partners (deze IKC's worden immers centraal aangestuurd), maar wel voor deelname aan de verdiepende interviews.

In totaal zijn er in de verdiepende ronde 61 brede scholen/IKC's geïnterviewd, waarvan negen centraal aangestuurde IKC's.

² Een aantal brede scholen/IKC's gaf aan wel mee te willen doen aan het onderzoek, maar daarbij niet de partners te willen betrekken. Van deze brede scholen/IKC's hebben dus alleen de scholen een enquête toegestuurd gekregen.

BIJLAGE 2

Mogelijke verklaring voor het in het vo gevonden verschil

In het Jaarbericht 2011 werd vermeld dat 34 procent de vo-scholen een brede school was. Het percentage brede scholen in het voortgezet onderwijs dat wij in het huidige onderzoek vinden, ligt de helft lager: op basis van de door ons verzamelde gegevens is naar schatting zeventien procent van de vestigingen voor voortgezet onderwijs in 2013 een brede school.

Betekent dit nu dat het percentage brede scholen met de helft is afgenomen? Teneinde deze vraag te kunnen beantwoorden, hebben we twee dingen gedaan. Ten eerste hebben we de in 2011 en 2013 gebruikte screeningsvragen en definities van brede scholen in het vo met elkaar vergeleken. Ten tweede hebben we gekeken welk percentage van de scholen die in 2013 meededen aan de screening aangaf in 2011 een brede school te zijn geweest.

Vergelijking definities en screeningsvragen 2011 en 2013¹

Uit deze vergelijking kwam naar voren dat zowel de gebruikte definitie, als de formulering van de screeningsvraag in 2013 niet geheel overeenkomen met die van 2011. De verschillen zien er als volgt uit.

Verskil in screeningsvraag

In 2011 luidde de screeningsvraag: *Is uw school volgens u een brede school?*

In 2013 luidde de screeningsvraag: *Vormt uw school samen met andere organisaties een brede school?*

In de screeningsvraag van 2013 wordt dus meer nadruk gelegd op de samenwerking met andere partijen dan in de screeningsvraag van 2011.

Verskil in definitie

Verder bleek ook de gehanteerde definitie voor een brede vo-school in 2013 enigszins te verschillen van de in 2011 gehanteerde definitie. Het verschil zit 'm hierbij in het derde element (zie de blauwe arceringen in beide boxen hieronder). Ook hier wordt in 2013 meer nadruk gelegd op samenwerking van de school met andere organisaties dan in 2011.

¹ Om dit te kunnen doen, heeft Oberon de screeningsvragenlijst vo van het onderzoek uit 2011 aan ons ter beschikking gesteld.

Screeningsvraag en definitie 2011

Is uw school volgens u een 'brede school' (zie uitleg in brief)?

Kruis hieronder het antwoord aan dat volgens u op uw schoollocatie van toepassing is.

- Ja, onze school is een brede school (in ontwikkeling)
- Nee, maar wij overwegen wel om het concept in de toekomst vorm te geven
- Nee, wij zien niets in het concept van de brede school

Uitleg in brief:

Graag wil ik uw medewerking vragen aan het 'Jaarbericht Brede Scholen 2011'. Steeds meer scholen voor voortgezet onderwijs werken aan de ontwikkeling van 'de brede school'. Onder een 'brede school' in het vo verstaan wij het volgende:

Er is sprake van een brede school wanneer een school:

- een bredere maatschappelijke functie heeft dan die van onderwijsgever alleen;
- structureel samenwerkt met externe instellingen, bijvoorbeeld op het gebied van zorg/welzijn, cultuur, sport en/of techniek;
- **een breed aanbod heeft**, door het onderwijsaanbod te combineren met een substantiële uitbreiding van activiteiten op het gebied van kunst en cultuur, sport en bewegen, zorg/welzijn, veiligheid/burgerschap, techniek en multimedia en/of educatie.

Screeningsvraag en definitie 2013

Vormt uw school samen met andere organisaties een brede school?

Er is sprake van een brede school wanneer een school:

- een bredere maatschappelijke functie heeft dan die van onderwijsgever alleen;
- structureel samenwerkt met organisaties voor welzijn, kinderopvang, zorg, sport en/of cultuur;
- **samen met die organisaties zorgt voor een substantiële verbreding van het aanbod** op die gebieden.

- Ja, wij zijn een brede school
- Nee, wij zijn geen brede school, maar we zijn wel bezig om ons tot een brede school te ontwikkelen
- Nee, wij zijn geen brede school en we zijn ook niet bezig om ons tot een brede school te ontwikkelen

De situatie in 2011 (van de in 2013 deelnemende scholen)

In het huidige onderzoek hebben we de scholen die deelnamen aan de screeningsronde ook gevraagd of zij in het schooljaar 2011-2012 een brede school waren. In antwoord hierop gaf zeventien procent van de respondenten aan dat hun school in 2011 een brede school was. Voor de scholen die aan de screening van 2013 deelnamen, geldt dus in elk geval geen afname van het aantal brede scholen in de afgelopen twee jaar.

Vormde u school in het schooljaar 2011/2012 met andere organisaties een brede school?

- Ja
- Nee.

Besluit

Op grond van bovenstaande bevindingen zijn wij tot de conclusie gekomen dat de screeningsresultaten van het huidige Jaarbericht (2013) niet zonder meer vergeleken kunnen worden met de screeningsresultaten van het vorige Jaarbericht (2011). De reden hiervoor is dat in de screening van 2013 meer nadruk is gelegd op de samenwerking met andere partijen. Hierdoor waren respondenten in 2013 waarschijnlijk minder geneigd aan te geven dat hun school breed was, dan in 2011 (toen er meer ruimte was voor een eigen interpretatie).

Regioplan Beleidsonderzoek

Nieuwezijds Voorburgwal 35

1012 RD Amsterdam

T 020 531 531 5

F 020 626 519 9

E info@regioplan.nl

I www.regioplan.nl